

СПИСАНИЕ ЗА БЪЛГАРИТЕ В ЧЕХИЯ

Българин

БРОЙ 5-6 | 2017 ЦЕНА – 60 кč

A close-up portrait of a woman with long, wavy brown hair and blue eyes, wearing a light blue button-down shirt and pearl earrings. She is looking directly at the camera with a neutral expression. The background is a soft-focus green and white floral pattern.

Красимира Стоянова за военната индустрия

Аз, Преводача

Приказка върху дърво

Апостола на свободата Васил Левски

170 години от рождението на Иржи (Георги) Прошек

Скулпторът Кирил Шиваров

Георги Славов и лечебното хранене

Балканският гений Влатко Стефановски

Българско неделно училище „Възраждане“

Коледа в Прага - 16. 12. 2017 г.

Коледа в Неделното училище в Бърно

Скъпи читатели,

2017-та година бързо се изниза. В навечерието на предстоящата година често си задаваме въпроса какво ни предстои занапред. Много от нас с нетърпение чакат настъпването на Новата година, която традиционно свързваме с ново начало, с нови надежди и с желания за промяна. В такива моменти решаваме да преосмислим живота си, да се храним здравословно, да се запишем на курс по йога, да започнем да усъвършенстваме някакъв чужд език или да напишем книга. И най-после да се отправим към някоя мечтана дестинация като Мачу Пикчу, Непал, Тибет или Лапландия.

Пътешествията и разходките в настоящия двоен брой на списание „Българи“ обаче не са толкова екзотични – те са в столиците на Унгария и Полша, и в двореца „Врана“.

С българската култура и традиции е свързан разказът за възрожденските ни майстори и техните приказки върху дърво, както и информацията за новооткритата в Италия книга на Петър Богдан „За древността на ба-

щината земя и за българските дела“. Запознаваме Ви и с книгата на проф. Владимир Пенчев „Българските общности в Средна Европа. Формиране, битуване, идентичности“.

На любителите на диетите и на здравословния начин на живот представяме системата за здравословно хранене на диетолога Георги Славов, особено актуална след коледните и новогодишни празници. Вдъхновяваща е и неговата рецепта за зеленчукова лазаня.

В сферата на военната индустрия ни пренася разговорът с вицепрезидента на СААБ за Централна и Източна Европа Красимира Стоянова – една успешна българка, която живее и работи в Прага.

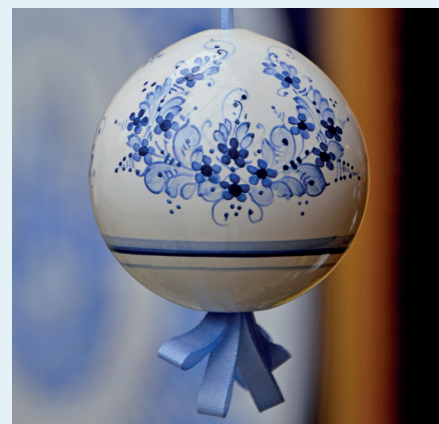
По традиция отбелязваме годишнини, свързани с имената на известни личности, някои от които са потънали в забвение.

Преводачът Васил Самоковлиев с типичното си чувство за хумор ни запознава с това как се прави устен превод и какви се перипетиите, свързани с преводаческото изкуство. А известният музикант Влатко Стефановски, пленил публиката на

Джаз фестивала в Банско, разказва за потребността на хората от интуитивно общуване и от емоционални послания.

Както винаги отделяме място на събития и инициативи, свързани с Българското посолство, Българския културен институт и БСУ „Д-р Петър Берон“ в Прага, отразяваме богатата дейност на българската общност в Чехия. Още много други интересни личности, събития и информации Ви чакат на страниците на „Българи“! Честита Нова година и до нови срещи през 2018 г.!

Мария Захариева

Съдържание:

Българската общност 4- 11

Изкуство, което подклажда българщината / Семинар за български народни танци / Малка изложба на Емилия Карлович / За коледната приказка, митичните същества и най-ценните подаръци / Коледен концерт / Танцов ансамбъл „Пирин“ / Весела Коледа в БНУ „Възраждане“ / Коледна магия

Култура и традиции 12 - 23

Фестивалът „Аз съм българче“ – девето издание / Празничен концерт в Българското посолство / Хор „София“ в БКИ / Български фолклорни ритми от Розовата долина огласиха центъра на Прага / „Цветни сънища“ / Балканският гений Влатко Стефановски / За Мими Лабонг и сериала „Ало! Ало!“ / Къщата „Клианти“ / Нов Тракарт център / Приказка върху дърво / „За древността на бащината земя и за българските дела“

Актуално 24 - 25

Инициативи на Българското посолство в Прага по повод Българското председателство на Съвета на Европейския съюз

Интересно 26 - 38

Магия в Хавана / Международния форум „Българско наследство“ / Георги Славов: Излишъкът винаги води до болести / Красимира Стоянова и военната индустрия / Аз, Преводача

Накратко 39

Българо-чешки връзки 40 – 42

„Българските общности в Средна Европа. Формиране, битуване, идентичности“ / Vudu čekat na tvůj noční vlak

Годишнини 43 - 55

Житейският лабиринт на Учителя на народите / 170 години от рождението на Иржи (Георги) Прошек / Скулпторът Кирил Шиваров / 180 години от рождението на Апостола на свободата Васил Левски / Елеонора Българска – царицата-самарянка

Пътешествия и разходки 56 - 61

Будапещенска приказка, наречена Весела / Дворцовият комплекс „Врана“ / Варшава – книга на бурната полска история

На корицата: Красимира Стоянова. Снимка: Здравка Славова

Снимки на стр. 2 – Здравка Славова и архив

Изкуство, което подклажда българщината

На 13 ноември 2017 г. в галерията на Дома на националните малцинства в рамките на Дните на българската култура в Прага, организирани от сдружение „Възраждане“, се състоя среща-разговор с Асен Милчев – журналист, писател, преводач, издател и дългогодишен сътрудник на българските културни институти в Братислава и Прага. Той представи творчеството на сестрите Христина и Мила Милчеви, чието основно съдържание и цел е да се подклажда и поддържа българщината – в България и в чужбина.

Асен Милчев представи книгата на Христина Милчева „За майсторите, цветорезците и зографите (второ допълнено от 2011 г. издание – художник Мила Милчева, редактор Асен Милчев, издание в семейното издателство „Безсмъртни мисли“). Той обясни на публиката, че произведението е плод на над два-сетгодишната изследователска и събирателска дейност на майка му из различни краища на България. Определи книгата като високохудожествена проза, която разказва за традициите, завещани ни от старите български майстори (каменоделци, строители, иконописци, зографи и др.), които са извор за гордост и патриотизъм. В книгата си Христина Милчева разказва за срещите си с последните живи представители на старите школи за народно изкуство, оставили шедьоври из цяла „голяма“ България, от чието съвършенство се възхищаваме и до днес. Като образец за представяне в литературна форма на националната същност на българите, книгата е изисквана от фондохранилищата на редица специализирани културни институции като конгресната библиотека във Вашингтон, библиотеката на Харвардския университет в САЩ, лондонската кралска библиотека и др.

Във втората половина на срещата Асен Милчев говори за изключително интересния творчески път на художничката Мила Милчева, дипломира се с „отличен с похвала“ в Софийската художествена академия и впоследствие създава монументални творби в Родината си. Той разказа подробно за перипетиите на младата художничка, която се опитва да се реализира в социалистическа България, но после поема по нелекия път на емигрантството и прекарва по-голяма част от живота си в Германия, където се утвърждава като известен портретист особено на детския портрет), а така също

Асен Милчев

и като майстор на монументална стенопис. Мила Милчева печели голям конкурс с участието на десетки немски и чуждестранни художници за украсата на новопостроеното училище в Мюнхенския квартал „Кифергартен“. Според специалистите тя е привлякла вниманието на журито с наситената си топла южняшка палитра и националните мотиви на стенописите си. По-късно училището е обявено за най-красивото в града. Мила Милчева пресъздава картинките на животни от украсата по стените на училището в детската книжка „The owl book“ („Книга на бухала“) по стихове на големия американски славист и българист проф. д-р Томас Бътлър от Харвард, с когото имат дългогодишно приятелство и творческо сътрудничество. Изпъстрената с български мотиви книжка и до днес краси витрините на най-голямата в света международна библиотека за детска и юношеска литература в замъка Блутебург в Мюнхен. По настояване на Мила Милчева д-р Бътлър съставя антологията Monumenta Bulgarica, която съдържа средновековна и възрожденска българска литература и е най-разпространяваното учебно пособие за българистите по света. А на корицата на тази книга свети старозагорското лъвче, изписано със златен варак (техника, насле-

дена от старите ни зографи). Мила Милчева е дългогодишен преподавател във Фолксхохшул - своеобразен свободен университет за всички възрасти към Мюнхенската община. За изключително ползотворната си педагогическа дейност е наградена със „Златната игла“ – най-голямото отличие на Бавария в тази област. „През целия си съзнателен живот двете сестри събират етнографски материали от всички краища на България с желанието един ден да се направи богат етнографски български музей в чужбина. За известно време част от тези артефакти са изложени в Брюксел. Изпълнявайки тяхната воля, след кончината им направих дарение на Районния исторически музей в Кюстендил (родният им град), което обхваща повече от 1300 единици“ – сподели Асен Милчев - близък родственик на сестрите Христина и Мила Милчева и участник в някои от културните им проекти. Той впечатли силно отбраната публика в галерията на Дома на националните малцинства в Прага с разказа си за живота и творчеството на две големи българки, едната от които твори в България, а другата – в Мюнхен. И двете обаче свързват живота си с идеята да подклаждат и поддържат българския дух с творчеството си.

Мария Захариева

За коледната приказка, митичните същества и най-ценните подаръци

Тази година децата от Българското неделно училище „Възраждане“ имаха интересни срещи. В края на октомври им гостуваха известни артисти, режисьори, сценаристи, драматурзи, а в началото на декември учениците имаха възможност да се запознаят с журналиста и преводача Красимир Проданов. Той дойде специално в училището, за да им разкаже интересни истории за караконджули, торбалани, кикимори, таласъми и какви ли не още митични създания, плод на народното въображение, които обитават мазии и тавани, вирове и гори, а понякога и собствените ни стаи, и предизвикват невероятни пакости и чудатости. Някои от тези същества като караконджулите, например, живеят през т.нар. „мръсни дни“ (от Бъдни вечер до Йордановден). Те често са космати, с рога, опашка, еднооки и единокраки и вилнеят само нощем. Красимир Проданов разказа на учениците и за познатия в Чехия Водник, който според славянската митология е зелен дух - господар на реки и езера. Той е обитател на водите около водениците и е повелител на русалките. „Влязох в залата малко притеснен“,

споделя Красимир Проданов. „Точно по средата на пътя усетих, че съм забравил някъде коледната приказка, която бях приготвил за децата от Българското неделно училище в Прага. Обаче дружелюбността им веднага ме успокои...

Питам ги например защо е хубава Коледа, а те отговарят: „Заради подаръците!“ Казвам им, че е хубаво и те да подарят нещо на мама и татко, например прегръдка, а те се усмихват и се залавяме заедно да направим списък на най-ценните подаръци, които са абсолютно безплатни – да помагаме в къщи, да мием понякога чиниите, да сме добри с всяко живо същество...

После си разказвахме легенди за самовили и таласъми, за кикимори и караконджули, смяхме се, а накрая

все пак имаше и приказка, при това от един любим български разказвач – Георги Райчев.

А в най-ценния подарък за самия мен се превърна това, че родители-те в салона накрая се усмигнаха и поблагодариха!“

Децата слушаха с интерес умелия разказвач, въображението им бързо се събуди и ето че и те зарадваха истории за тайнствени създания. А родителите и учителите се върнаха в детството си, през което всеки от нас е слушал за таласъми, караконджули и за неизменния Дядо Торбалан, който прибира непослушните деца в голямата торба.

Неусетно отлетя времето с вълшебната приказка на Георги Райчев: „Зима. Зимна утрин в планината. Над цялата гора през нощта е паднал тих сняг. По широките клони на елите и по високите борове са нависнали бели калпаци сняг. Слънцето токущо е огряло и блести по снега и върховете на дърветата...“

И изведнъж мрачният декемврийски ден се усмигна на всички нас.

Мария Захариева

Снимка: Деница Проданова

Семинар за български народни танци

На 25 и 26 ноември в залата на Дома на националните малцинства в рамките на Дните на българската култура, организирани от сдружение „Възраждане“, се проведе двудневен танцов семинар. В него участваха представители на българската общност в Прага и ученици от Българското неделно училище

Шопска ръченица

„Възраждане“. За семинара беше поканена специално Деана Иванова - професионален хореограф. Тя е завършила Националната академия за музикално, танцово и изобразително изкуство в град Пловдив. Участниците в семинара се запознаха със специфичните особености на различните фолклорни области в България. Първият ден курсът по български народни танци беше предназначен за възрастни. Те, под вещото ръководство на Деана Иванова, за много кратко време успяха да усвоят стъпките на десет български хора и ръченици от различни фолклорни области (ръченици, трите пъти, пайдушко, данец, право хоро, еленино, дунавско, чичовото

и др.)

Вторият ден на курса бе посветен на учениците от Българското неделно училище „Възраждане“. Те се запознаха със стъпките на правото хоро, ръченицата, джиновото хоро и др. За малкото време, с което разполагаше, хореографът Деана Иванова привлече със своите педагогически умения и висок професионализъм както малките, така и възрастните участници в семинара, накара ги да се почувстват като потенциални танцьори и да усетят уникалните ритми и пулса на българската народна музика.

Мария Захариева

Снимка: архив на сдружение „Възраждане“

Малка изложба на Емилия Карлович

На 3 декември в залата на Дома на националните малцинства бе открита малка изложба на Емилия Карлович. Тя бе осъществена в рамките на Дните на българската култура, организирани ежегодно от сдружение „Възраждане“.

Емилия Карлович

Това е втората изложба на живеещата в Прага българка, която през 2014 г. плени публиката с красивите си ръчно изработени и богато украсени венециански маски и аксесоари.

„Подготовката за настоящата малка изложба продължи почти три години, каза пред посетителите Емилия Карлович. „След първата изложба, която беше наречена „Венециански карнавал“, се впуснах в изработването на по-практични вещи. Започ-

нах да шия, бродирам и плета чанти. Реших да се обърна към старите и позабравени занаяти и в днешното забързано сиво ежедневие да разообrazia своя живот и този на останалите с красиви цветове, плетки и нови идеи. В сегашния напрегнат начин на съществуване се захванах с ръкоделието и по-специално с плетенето на една кука. Рисувах върху плат, филц и дърво; изработвах плетени играчки за коледната елха“.

Усилената работа и безсънните нощи носят на Емилия голямо удоволствие, защото тя обича да създава все нови и нови творения. Чантите ѝ са украсени с цветя, геометрични фигури, орнаменти, музикални инструменти. Те са като картина, която можете да носите ежедневно със себе си. Залата на Дома на националните малцинства бе изпълнена с гости, които с голям интерес разглеждаха експозицията и се възхищаваха на сръчните ръце и на богатата фантазия на Емилия Карлович. След откриването на изложбата българи, чехи, италианци, руснаци, словаци, украинци, арменци и англичани се запознаха и с кулинарните умения на Емилия и Твъртко Карлович. Двамата бяха приготвили за предколедната среща на приятелите и членовете на сдружение „Възраждане“ български и босненски специалитети: пълнени лукчета, пълнена тиква Хокайдо, рагу, месо и зеленчуци на грил, локум, баница и др. Не липсваха и традиционните чешки коледни сладки, приготвени грижливо от чешките домакини. Приятната музика и хубавото вино допълваха артистичната предколедна атмосфера.

Мария Захариева

Снимки: Деница Проданова

Коледен концерт

Традиционният коледен концерт на сдружение „Възраждане“ се състоя в Суковата зала на пражкия Рудолфинум на 11 декември. В него взеха участие певци и инструменталисти от различни народности. Залата се оказа тясна да побере многобройните слушатели, които всяка година чакат с нетърпение светлите коледни празници, за да се насладят отново на шедьоври на класическата музика.

Концертът се организира ежегодно с финансовата помощ на Министерството на културата на Чешката република и на Община Прага от 2003 г. и отдавна има своята отбрана публика в чешката столица. Сдружение „Възраждане“ е известно с това, че дава възможности на студенти от български и друг произход да се изявяват в престижната Сукова зала. И тази година бяха поканени младите цигулари Клара Зайкова, Филип Зайков и Михаел Форщ от българската общност в Прага и тенорът Константин Ян – от руското малцинство. Някои от изпълнителите, като Филип Зайков, свирят от съвсем малки на концерта и може да се каже, че израстват професионално пред очите на слушателите.

Публиката имаше прекрасната възможност да се наслади на клавирното дуо - Силвия Георгиева и Лариса Филина, на соловите изпълнения на пианистите Павел Ворачек и Лукаш Велемински, на драматичния тенор Игор Ян и на съпровода на Светлана Янова. Програмата беше богата и разнообразна и включваше творби от Бетховен, Шопен, Дворжак, Римски-Корсаков, Дебюси, Мошковски, Сарасате, Капуа и др.

Всички изпълнители бяха наградени с бурни аплодисменти. Изкуството им докосна най-съкровените емоции на слушателите в навечерието на Коледа, когато сърцата и душите на много от нас са отворени за чудеса и възшебства.

Мария Захариева

Павел Ворачек

Михаел Форщ

Филип Зайков

Цветя и бурни аплодисменти за изпълнителите

Снимки: Здравка Славова.

Танцов ансамбъл „Пирин“

Балканска вечер в Етнографския музей в Прага

В края на април танцов ансамбъл „Пирин“ взе участие в Балканската вечер, която се проведе в Етнографския музей в Прага. В летния замък Кински пристигнахме от Бърно

с леки коли. Впечатляващо беше самото влизане през главния вход и през целия парк. Движихме се бавно сред хората по павираните алеи и имахме чувството, че сме в старовремски файтон. Пред самия замък организаторите ни посрещнаха

възторжено. Във фойето на музея направихме кратка репетиция, като не пропуснахме да изпробваме и акустиката на залата с няколко български народни песни.

Вечерта започна с лекция на Х. Меденчевич, последва дегустация на вино, ракия и на балкански специалитети. Дойде време и за изявата на танцов състав „Пирин“, който представи народни танци от няколко фолклорни области. Атмосферата, полилеите, светлините и фреските придаваха на концерта тържествен характер. Бяхме трогнати от овациите и реакциите на публиката. Последва кратък урок по български народни танци, който бе радушно приет от присъстващите. Приповдигнатото настроение на членовете

на състава продължи до полунощ по време на общата вечеря в залата на близката пицария, където под звуците на българските песни и с вихрени хора около голямата богата маса имахме чувството, че сме на българска сватба.

Микулчице

През месец май по традиция беше почетена паметта на Св. св. Кирил и Методий пред паметника на светите братя край южноморавското село Микулчице. Тазгодишното празненство, организирано от Посолството на Република България в сътрудни-

чество с БКИ и БСУ „Д-р П.Берон“, беше с издържана драматургия, точен сценарий и богата програма.

Приветствие поднесе посланикът на България Лъчезар Петков, директорката на БКИ Галина Тодорова, духовен представител. В програмата участваше група от българското училище в Прага, неделното училище в Бърно и танцовият състав „Пирин“.

Ден на малцинствата от Южна Моравия

Бърненският парк Лужанки стана традиционно място за провеждане на фестивала на малцинствата от

Южна Моравия в края на май. На широката поляна под открито небе се разкриват много щандове, които представят отделните малцинства най-вече чрез традиционни ястия и напитки, но и с публикации, книги, диплянки. Не на последно място

тук се демонстрират и традиционни занаяти.

В центъра на поляната е разположена голяма сцена, където отделните малцинства се изявяват с танци и

песни, с театрални сценки, солови и групови изпълнения. Тази година българското малцинство бе представено от танцов състав „Пирин“ и от учениците от българското неделно училище в Бърно.

По същото време през неделния ден в парка протичат и други фестивали, така че обстановката в началото на лятото бе много приятна, весела, приятелска, непринудена. Много от гостите и участниците останаха часове наред да релаксират на тревата с чаша бира в ръка, да наблюдават майсторството на жонгльорите, да слушат музиката и да съпреживяват танцовото изкуство на различните малцинства.

Фестивал на народите край река Дийе

Първото провеждане на фестивала „Народите край река Дийе“ датира от 2000 г. След Втората световна война немскоезичното население от граничната област между Чехословакия и Австрия, чиято граница е

частично определена от река Дийе, бива депортирано и на негово място се заселват много други народности. Така регионът се превръща в многоетнически. Идеята на фестивала е всички около 20 народности да представят своята култура, идентич-

ност, фолклор, кухня. Точно разнообразната кухня на отделните народи е най-подходящият, материален и осезаем начин за контакт с една култура. През целия ден във въздуха се носят невероятни ухания на вкусни ястия, пие се моравско вино, а на сцената звучат различни ритми, играят се различни танци. Присъства и щаб на Чешката телевизия, който

документира събитието и излъчва репортаж. Хората от различни народности се опознават и сближават под звуците на фолклорните ритми и на многонационалната кухня.

Вавилонфест

Всяка година третата седмица на

септември бива посветена на малцинствата, живеещи в Бърно. През тази седмица се провеждат редица мероприятия - засажда се символично дърво на едно от малцинствата, организира се литературен уъркшоп, провежда се концерт с

представители на малцинствата, а в събота е кулминацията на фестивала с дефиле през центъра на Бърно и голям концерт на Моравския площад. В него ежегодно взема участие и танцовият ансамбъл „Пирин“.

Гръцки дни в Кърнов

Гръцката общност в Кърнов е многобройна, твърде дейна и е инициатор на обичайния фестивал Гръцки дни в

Кърнов, на който танцовият ансамбъл „Пирин“ участва традиционно. Тази година фестивалът се проведе в парка, който е към Центъра за работа с деца. Като увертюра бе изпълнението на школата за танци, в която се изучаваха гръцки, шотландски и български фолклорни танци. Краткият проливен дъжд събра всички под голямата палатка. След това програмата продължи на закрития подиум с представянето на много състави и солисти. Танцовият състав „Пирин“ беше възнаграден с бурни аплодисменти. С гръците дълги години поддържахме приятелски отношения - танцуваме на многобройните фестивали на

малцинствата, участваме заедно на забави и концерти. Същата вечер присъствахме на традиционната гръцка забава с оркестър, музика, танци и томбола. Спечеленият в томболата ваучер в един ресторант в съседно селце определи трасето на излета през следващия ден. След

общия приятен обяд се качихме на панорамната платформа на чешкополската граница, която е създадена от две бивши телекомуникационни кули, свързани с мост на височина 25 м.

Георги Георгиев

Снимки: архив на сдружение „Пирин“

Весела Коледа в БНУ „Възраждане“

Най-добрият Дядо Коледа отново дойде в Неделното училище в Прага за радост на всички!

Коледно тържество на Българско неделно училище „Възраждане“ в Дома на националните малцинства в Прага

На 16 декември в залата на Дома на националните малцинства цари голямо оживление. Ученици и учители украсяват коледната елха, на сцената „оживява“ домашно огнище, летят пухкави снежинки, блещукат разноцветни лампички, звучат коледни и новогодишни песни, блестящи гирлянди допълват коледната атмосфера.

Дойде дългоочакваният момент да се съберем всички заедно – деца, ученици, родители и учители, за да посрещнем най-добрия Дядо Коледа, който прекосява градове и села, преминава през гори и планини и през ледени морета, за да донесе подаръци на децата от Неделното училище в Прага.

Учениците от първи и трети клас го извикаха с известната коледна песен „Зън, зън, зън“ по музика на Христо Недялков. Дядо Коледа дойде, натоварен с подаръци за всички деца и ученици, оплака се, че и тази година няма сняг и че вместо с шейна трябва да пътува със самолет. Той седна да се постопли край огнището и с интерес загледа коледното детско представление.

Големият хор на учениците от първи, трети и пети клас изпълни известни коледарски песни и по-жърна бурни аплодисменти. С танци и стихове продължи участието на учениците от трети и пети клас.

Те плениха публиката със своето вълнуващо изпълнение и с красивите си носии от Североизточна България, чиито шевици блеснаха в

празничната зала.

Ето че дойде моментът на сцената да се излявят учениците от втори и четвърти клас.

Те изпяха известни детски песни, танцуваха народни танци, декламираха стихове. Малките певици Мария, Рая и Алекс приятно изненадаха публиката със солови изпълнения.

Накрая със стихчета зарадваха гостите на тържеството и децата от детската градина. Коледното настроение изпълни сърцата на малки и големи.

Дойде и дългоочакваният момент! Дядо Коледа раздаде на децата и учениците много подаръци. Фотоапарати и видеокamери запазиха най-емоционалните моменти.

Последва и традиционната снимка с Дядо Коледа и прекрасните и талантливите деца от училището.

„Няма нищо по-хубаво от усмивките на щастливите ни деца! Специални благодарности на Мария Захариева и учителките от българското неделно училище „Възраждане“ за тази незабравима предколедна емоция с дядо Коледа и неговите подаръци, доставени с много любов“, сподели Раиса Андонова-Щурм, майка на двама ученици от БНУ „Възраждане“. Родителите зарадваха Дядо Коледа, участниците и гостите на празнеството с вкусни коледни сладки, торти, соленки, банички, питки и много други лакомства. Сдружение „Възраждане“ вече 15 години неизменно поддържа в сърцето на Средна Европа българските коледни традиции и обичаи, които носят радост на малки и големи. 15 години българските деца в Прага се радват на Дядо Коледа и неговите подаръци, а всички присъстващи на коледните тържества се „връщат“ към своите корени, обхванати от магията на народните ни песни и танци, запленили от българското слово, което звучи тъй мило на 1200 км от България.

Мария Захариева

С Дядо Коледа в Прага

Коледна магия

Наближават вълшебни празници. Декември е! – месец на много веселие и магия. В очакване на най-топлия и светъл празник коледните звънчета вече ехтят в сърцата ни. Коледа е и едно послание към нас, хората, което ни напомня, че трябва да правим добро, за да се чувстваме удовлетворени и спокойни. С бодър дух и празнично настроение бе омагьосан всеки, присъстващ на коледното тържество в БСУ „Д-р П. Берон“.

Традиционно празникът започна с обичаята от всяко дете Коледен базар, в който всеки клас показва съпричастност към каузата на благотворителността!

Директорът на училището, г-жа Борисова, откри базара и пожела на всички весело настроение и добро представяне на всички класове. За 14-ти пореден път учениците участват в инициативата „Българската коледа“, която тази година е под надслов „В подкрепа на спасения детски живот“.

Прекрасната атмосфера на топлина и уют завладя всички, които с удоволствие опитаха от вкусните лакомства и сладкиши, приготвени от ученици и родители, и очаровани от естетическия усет на децата, изработили най-красивите коледни картички, свещници, играчки, оригинални сувенири.

Празникът продължи с представлението „Коледа по света и у нас“, в което участваха ученици от всички класове, и бе проследено с интерес и внимание от ентузиазизираната публика. Оригинални хрумване на г-жа Кралчева тържеството да бъде под формата на телевизионно предаване, отразяващо празнуването на Коледа в различни страни по света и директни репортерски включвания от БСУ „Д-р П. Берон“ забавлява присъстващите през цялото време; публиката стана свидетел на коледния дух и традиции в Европа, САЩ и Канада като приключението започна от Лапландия, Швеция и Норвегия, премина през празничните обичаи в Германия, Италия, Австрия и Чехия и стигна до колорита на българските традиции

и обичаи на Бъдни вечер, тачени от всеки българин. На екрана се редуваха прекрасни зимни картини от най-известните с коледните си украси градове, празнични поздравки към българските деца в Прага от различни краища на света. И всичко това, потопено в една вълшебна светлина, напомняща за чудото на Коледа. В „телевизионното предаване“ с удоволствие се включиха с поздрав и нашите гости – г-н Лъчезар Петков, Посланик на Република България в Чехия, г-жа Галя Димитрова – завеждащ консулска служба в Посолството. Директорът на училището – г-жа Таня Борисова, поздрави присъстващите с пожелание и тази година да посрещнем Коледа с повече радост, доброта и разбирателство, а Новата 2018 година да бъде изпълнена с надежда и вдъхновение, творчество и удовлетворение. Тя връчи наградите на изявилите се участници в конкурса за най-красива снежинка. Пред публиката застанаха и най-нетърпеливите „артисти“ – малките коледарчета от 2-ри клас, които дойдоха да оповестят добрата вест и да благословят „мало и голямо“ с добри пожелания и коледарски наричания с магическа сила.

А най-чакан от всички деца бе, разбира се, добрият старец – дядо Коледа, който носи подаръците -

тъй желани и мечтани през цялата година. С атрактивната си поява на приказното тържество, той (Едуард от 12 кл.) донесе радост на децата и се наслади на коледното вълшебство, което те сътвори.

Доброто настроение в залата бе осигурено от блестящите изпълнения на вокална група „Лира“ – тематични коледни и подбрани любими фолклорни песни с ярката изява на солистите Галя (5 клас) и Сашко (6 клас). А финалът на празничното тържество бе белаян от запомнящите се динамични танци на формация „Форевър“.

И изпълнители, и гости станаха съпричастни на този красив празник, изпълнен с много емоции и настроение. А блясъкът в очите, вълнението и радостта на малки и големи, са най-големият подарък за всички нас – домакините от БСУ „Д-р П. Берон“, за което благодарим!

Нека и тази година посрещнем Коледа с доброта в сърцата, светлина в душите и вяра в новото начало! Нека всички хора по света щедро да раздават доброта, да срещат по пътя си само добро, много здраве, късмет, коледни вълшебства, обич и оптимизъм за бъдещите дни! Честита Коледа!

Снежана Таскова

Снимка: архив на БСУ „Д-р П. Берон“

Девето издание на фестивала „Аз съм българче“

„Аз съм българче“ в Тимишоара

За девета поредна година българи от цял свят се събраха на фестивала „Аз съм българче“. Тазгодишното издание се проведе в град Тимишоара, Румъния. Организатори на Фестивала са Асоциация Т.А.Н.Г.Р.А. – Мадрид и Асоциация „Българче“- Винга. Винга е населено място в област Банат, Румъния, в което от началото на XVIII век живеят т.нар. банатски

българи. Основна цел на фестивала е да съхрани националното самосъзнание, бит и култура на българите по света, както и да насърчава изучаването на родния език и традиции от българите, живеещи в чужбина. Тази година във фестивала участваха деца от Румъния, Сърбия, Унгария, Испания, Германия и Италия.

За своите творчески постижения ежегодно получават награди много български деца от целия свят. Изложби с рисунки от Артконкурса на Фестивала „Аз съм българче“ 2017 бяха експонирани в Мадрид и Винга. Историята на Фестивала датира от 2009 г., когато по инициатива на асоциация Т.А.Н.Г.Р.А, с активното участие на 15 неправителствени организации на българи, живеещи на територията на Испания е проведено първото издание. То е организирано по повод честването на Деня на българската култура и на славянската писменост. Второто и третото издание също се провеждат в Испания (Мадрид и Валенсия). През 2012 г. „Аз съм българче“ се организира в град Вроцлав, Полша. Следва домакинството на сдружение „Възраждане“ в Прага през 2013 г. В периода 2014 -2016 година събитието се провежда в Будапеща, в Рим и в Амстердам. (М.З.)

Български фолклорни ритми от Розовата долина огласиха центъра на Прага

Карловският ансамбъл „Розова долина“

Снимки: архив на Асоциация Т.А.Н.Г.Р.А

На 7 декември 2017, в навечерието на българското председателство на Съвета на ЕС, български фолклорни ритми огласиха Старомнестския площад в центъра на Прага. Карловският ансамбъл „Розова долина“ изнесе музикално-танцовия спектакъл „Жива традиция“. Ансамбълът при Народно читалище „Васил Левски – 1861“ с ръководител

Мирослав Василев гостува в Прага по покана на Българското посолство и Българския културен институт. Многобройните жители и гости на града се насладиха на пленителното изпълнение на фолклорния ансамбъл „Розова долина“. Програмата, която се осъществи с подкрепата на Националния фонд „Култура“ и в партньорство с община Прага 1,

акцентира върху автентичните български коледни обичаи и представянето на символа на България – маслодайната българска роза. Младите танцьори от Карлово представиха композициите „Коледари“, „Празник в Розовата долина“ и „Шопски танци“. Талантливата народна певица Велина Иванова и гайдарят Дончо Загорев впечатлиха зрителите с няколко родопски песни. Заразяващият български дух се прехвърли върху публиката. След края на спектакъла българи, чехи и чуждестранни туристи извиха кръшно българско хоро в студената декемврийска вечер. Безспорно събитието остави незабравим спомен у публиката. Изпълнението на ансамбъл „Розова долина“ се превърна в чудесен инструмент за популяризирането на България като желана туристическа дестинация сред гостите на Прага.

Раиса Андонова-Щурм

Хор „София“ в Прага за Деня на будителите

Концерт в Българския културен институт

На 1 ноември 2017 по случай Деня на народните будители в залата на Българския културен институт в Прага се състоя концерт на Женски народен хор „София“. Чешките и българските гости на БКИ се докоснаха до живото и многообразно звучене на българската народна песен. Директорът на БКИ в Прага Галина Тодорова приветства сърдечно участниците в концерта и публиката. Превода за чешката публика направи д-р Ангел Маринов, сътрудник в БКИ. Конферансието Поли Керемидарова трогна публиката с красивите си слова. На тази вълнуваща среща хорът представи част от най-добрия си репертоар. Той приветства публиката с родопската песен „Вечеряй, Радо.“, обработка на Филип Кутев. След нея последва песента „Заспа ли ягодо“. Светлият празник бе отбелязан с акапелното тригласно изпълнение на „Къде си вярна ти, любов народна?“ Най-малката участничка в хора беше посрещната с думите: „Народната песен, като част от нематериалното културно наследство е основен извор на идентичност и е значимо свързана с историята на народите. Пътувала във времето, предавана на деца и внуци, тя стига до днес, за да очарова и запали сърцата и на най-младото поколение. В потвърждение на думите ми, ще чуете песента „Малка мома цвете бере“, а солистка е 12-годишната Василена.“

Представянето на песента „Задявка“ напомни за красотата на българката: „Често пъти народната песен иносказателно предава чувства и състояния, младежки игри, закачки, любовни въздишки... Възпява се красотата на любимата, като се използват сравнения с природата – снагата е тополова, очите черешови, гъвкава е като „тънка пръчка ракитова“.

Силно впечатление направиха думите на Поли Керемидарова: „Шопските задевки, песни, танци и ритуални практики, са един от 4-те български елемента, включени в представителния списък на Световното нематериално културно наследство“.

В знак на уважение към народното творчество на пражките гости, хор

„София“ изпълни чешката песен „Тече вода, тече“, която също беше бурно аплодирана.

Изпълненията на хор „София“ са дълбоко впечатляващи и докосват сърцето далече от родината. Гостите се разделиха с хористките, след няколко изпълнения на бис, с голяма благодарност и сякаш пречистени от извънземното звучене на хора. Гостуването на ЖНХ София в Прага бе продиктувано от участието им в XXVI-ия международен конкурс и фестивал PRAGUE STARS 2017, където те спечелиха второ място. Първото им фестивално участие зад граница беше оценено високо от конкурсното жури. Наред с купата за второто място и медалите за хористките, диригентът Милена Ставрева бе удостоена с диплома за „Личен принос в укрепването на международните културни връзки, подкрепа на многонационалните традиции и на професионалното съвършенство“.

Пресътворявайки народното творчество в акапелен триглас, народен хор „София“ съхранява традициите. Участието на хора във фестивала се осъществи благодарение на финансиране от Национален фонд култура. Това е прекрасен начин за популяризиране на красотата на българския фолклор вече и зад границите на България.

Раиса Андонова-Щурм

Хор „София“ получи второ място в конкурса Prague Stars 2017

Снимки: архив на БКИ

„Цветни сънища“ в БКИ

Симона, Валери и Александра Цветкови с посланик Лъчезар Петков и Галина Тодорова – директор на БКИ – на откриването на изложбата

В началото на ноември Българският културен институт в Прага представи изложбата „Цветни сънища“. Откриването на съвместния проект на художниците Симона и Валери Цветкови и тяхната дъщеря Александра се състоя на 7 ноември 2017. Експозицията представи впечатляващи творби, изпълнени в реалистичен и хиперреалистичен стил, подчинени на естетическото усещане на авторите за красотата на заобикалящия ни свят и личното им възприятие.

С особен интерес бяха посрещнати картините на младата художничка Александра Цветкова, която е студентка в Националната художествена академия в София, специалност „Книга, илюстрация и печатна графика“. През 2015 г. Александра Цветкова е гост на посолството по програмата „Прага за 5 дни“, иницирана от Н. Пр. Посланик Лъчезар Петков. Всяка година наградата се дава за различни постижения. Тогава ученичката в 11 клас на Първа английска езикова гимназия в София,

Александра е отличена за таланта и уменията си в областта на изобразителното изкуство. След това тя доказва таланта си отново, като е класирана на първо място в своята специалност на приемните изпити в НХА. На откриването на изложбата българските и чешките гости бяха приветствани от Н. Пр. Посланик Лъчезар Петков и директора на БКИ в Прага Галина Тодорова. „Идеята за допълнение към четвъртото издание на инициативата „Прага за 5 дни“ се появи предвид бъдещото председателство на Съвета на Европейския съюз през 2018 година в България, като се набляга на това да се представят изключително висококачествени изяви през предшестващите шест месеца“ - каза Посланика и допълни: „Радвам се, че можем да представим това талантиво семейство. Знаем, че семейството е една от основните ценности на Европейския съюз“. Като художник с дългогодишна практика Валери Цветков има много изложби зад гърба си, но за първи път прави семейна изложба, заедно със съпругата си и дъщеря си. Той изрази благодарността си за тази предоставена възможност и пред публиката на БКИ. Изложбата „Цветни сънища“ остана незабравим спомен за посетителите.

Раиса Андонова-Щурм

Снимки: Деница Проданова

А. Цветкова. Дон Кихот

Балканският гений Влатко Стефановски: „Театърът е моят втори дом“

Влатко Стафановски на Джаз фестивала в Банско

Един от „дивите балкански коне“, музикант, на когото не можеш да се наслушаш. Музикант, който всеки път е нов и всеки път е готов да те изненада - с различните жанрове на музиката, която създава, с различните формации, с които се появява, с различните интерпретации на превърналите се вече в класика негови пиеси.

Така стана и този път, в България, когато за пръв път Влатко Стефановски свири с Биг Бенда на Българското национално радио, дирижиран от друг един балкански музикален гений - Антони Дончев. Дали защото и двамата са и изпълнители, и композитори, и двамата имат сходни вкусове в музиката, и двамата са очаквани любимци за публиката не само на Балканите, а и по цял свят; дали защото и двамата пишат филмова и театрална музика или просто защото каквото и да направят в музиката, все е на звездно ниво, но концертът им в Първо студио на БНР в есен-

ния ноемврийски ден ще остане незабравим и макар, както обеща Маестро Антони Дончев в края му, да се повтори, той ще звучи по друг начин и няма да е съвсем същия, защото музиката, която слушахме в този концерт, се раждаше в момента. Едно, със сигурност, обаче, ще си остане същото - тази музика винаги ще идва от сърцето. Това се оказа и основният мотив в разговора, който имахме малко по-рано във времето с Влатко (в една лятна нощ, след концерт на Влатко Стефановски Трио в Банско) и което представя друга, неизвестна за мнозина страна от неговия талант и неговата биография. В това интервю се говори за театър, затова, моля, настройте се на театрална вълна!

Тази вечер (в първата вечер на Джаз фестивала в Банско, 2017) за пореден път откраднахте сърцата на публиката. В изпълнението на триото ви имаше и две песни от музика за филми. Правила съм

три интервюта с вас - и за Радио Свободна Европа, и за Българската телеграфна агенция, и за Националното радио, и всеки път си говорим за концертните ви изпълнения. В предаването за култура „Сценична треска“ по програма „Хоризонт“ на БНР аз водя рубрика за театър и ми се ще този път да си говорим за театър и по този начин да свържем двете изкуства - музика и театър. Какво е отношението ви към театъра?

Много интересно, че ми задавате този въпрос, защото аз съм дете на театри - майка ми беше актриса, а баща ми беше театрален режисьор, а пък брат ми, Горан Стефановски, е един от най-известните драматурзи в Македония. Така че на мен цялото ми детство е преминало по театрите - зад кулисите, в тъмнината и светлината на сцената на всякакви театри. Може да се каже, че театърът е моят втори дом. Досега съм написал музика за някъде около петдесет театрални постановки. Музика съм

Влатко Стефановски и диригентът на БНР Антони Дончев

композирал за петнадесет игрални филма - петнадесет! - а театралните представления, за които съм писал музика, са несравнимо повече, безброй много повече! Писал съм страшно много песни и музикални картини за театъра и спокойно мога да кажа, че това е моята втора природа.

Как композирате музика за театър? Кое е най-важното за вас в този процес?

Вижте, каквото и да правя, с каквото и да се занимавам, аз разчитам изцяло на интуицията си, защото изкуството не се подчинява на мисленето, изкуството е плод на ненамисленото. В изкуството трябва да се вслушваш в сърцето си, не в разума. Умът ти служи за други неща - за да те ориентира къде си, в кой град си, коя песен свириш, в кой тоналност свириш - в до мажор ли, в ре минор ли... Това са нещата, за които отговаря мозъкът. Но хората от какво имат нужда? На хората не им трябвават моите разсъждения и умозаклучения, моите дилеми - това тях не ги интересува. Хората не те аплодират за умствения ти багаж, за това, което е родил умът ти; хората имат нужда от интуитивно общуване, те имат нужда от емоции, от емоционални послания. Това именно целя и аз. Защото аз се опитвам да проектирам музика от слънчевия си сплит. Опитвам се да предам емоции, това е главната ми цел. Каквото и да композирам или свиря, както и да звучи то - поняко-

га може да звучи нежно, понякога може да звучи остро, но каквото и да правя, то трябва да идва направо от сърцето. Направо от слънчевия ми сплит. Така че, според мен, това, от което се нуждаем в изкуството, е емоционален обмен между публиката и хората на сцената. И ако ние общуваме помежду си по добър начин, това ще достигне до хората, те ще го почувстват. Защото аз не свиря за себе си: аз свиря за последния ред в залата. За себе си свиря, когато съм, си вкъщи. А изляза ли на сцената, аз се опитвам да предам енергия и емоции до последния ред в залата, до последното място, на което седи човек от публиката.

Работили ли сте с брат си, драматурга Горан Стефановски? Писали ли сте музика за негови пиеси?

Влатко Стефановски с любимата си китара

Разбира се, за много! За най-успешните му пиеси музиката съм я писал аз. За най-известната му пиеса - „Диво месо“ - мисля, че е играна и в България - музиката съм я писал пак аз. За много негови представления съм композирал музика. И това не е защото той ми е брат, а защото режисьорите са ме канили да напиша музиката. Удоволствие е да се пише музика за театър, макар че нито за миг не бива да забравяш, че става дума за колективно изкуство. Музиката не бива да преобладава, не бива да доминира. С твоята музика ти трябва да имаш помощни функции - да оставиш място за актьорите и за диалога, те да бъдат водещи. Така че да пишеш музика за екипно, колективно изкуство, е много тънка работа. Трябва много да се внимава. Дори в киното, когато пишеш филмова музика, трябва много да внимаваш да не прекалиш, да не заемаш цялото пространство, да си намериш мястото в цялостния проект.

Кое ви е по-приятно - да композирате музика за кино, или за театър?

През последните няколко години театрите нещо не ме канят много-много. Може би защото им се струвам скъп. Е, може и да съм скъп за театрални проекти, но на мен за театър винаги ми се работи. Защото обожавам театъра. Това е изкуство, в което има много страст, изкуство с много пот. И уникалност. След всяко театрално представление разбираш, че няма друго такова, всяко „завъртане“ е различно. Всяко театрално представление е оригинално и единствено. Не е копие на предишното или на следващото. То е просто уникално, а аз обичам уникалните неща. Когато отидеш на театър, знаеш, че си станал свидетел на едно уникално произведение, което няма повече да се повтори. Не е като да правиш репродукция на нещо. То си е ново преживяване. Обожавам театъра! Обожавам актьорите! Обичам да ходя на театър. Това са едни два часа в живота ти, прекарани по най-добрия възможен начин.

Златна Костова

За Мими Лабонг, сериала „Ало! Ало!“ и спомените, които оживяват

Преводачката Златна Костова с актьорите от сериала „Ало! Ало!“

Българската публика със сигурност си спомня дребничката чаровница Сю Ходж, която, заедно с още няколко звезди от знаменития сериал „Ало! Ало!“ посети София преди три години. Групата от водещи актьори включваше Сю Ходж (Мими Лабонг), Ким Хартман (Хелга), Артър Бострѝом (Полицай Крабтрий), Ричард Гибсън (ХерФлик), Гай Сайнър (Лейтенант Грюбер) и Кийт (Падингтън) Ричард, продуцент на групата. Сега, за участие в Сливнишкия международен театрален фестивал „Пътуващ театър“ (Сливница, 26 ноември - 3 декември 2017, под патронажа на Кмета на Сливница, Васко Стоилков и с артистичен директор известният и в Чехия актьор, режисьор и драматург Николай Гундеров, ученик на Иржи Менцел) – на път да се върнат в България са Сю Ходж и Кийт (Падингтън) Ричард. След участието си във фестивала, те ще бъдат скъпи гости на 8 Мамаи - най-уютния и вкусен клуб-ресторант за жива музика в Бургас.

Кийт (Падингтън) Ричард, бивш музикант от известната през 1970-те поп група „Уиски Мак“ (името на алкохолен коктейл), и Сю Ходж създават пътуващо шоу – забавна смесица от хумор и музика, в което разказват какво се е случвало зад кулисите на „Ало, ало!“ по време на снимките на сериала. Именно този спектакъл ще представят те на фестивала в Сливница

и на 29-и и 30-и ноември в Бургас. Кабаре, рок, танци, монолози - с това чаровницата Сю ще посрещне гостите на „Мамите“, а съпругът ѝ, музикантът Кийт („Падингтън“ - мечо) Ричард ще стои неотлъчно зад пианото и ще ѝ аккомпанира. Много забавни истории ще чуят посетителите на спектакъла, ще разговарят с артистите, ще си правят снимки, ще задават въпроси, ще вземат автографи.

Преди няколко месеца (и малко преди 60-ия си юбилей) Сю Ходж зарадва феновете си и с книга! Най-сетне! След чудесните мемоари на покойния вече Гордън Кей („Военните дневници на Рене Артоа“, издадена и в България през 2004 г.), почитателите на сериала ще могат да се насладят и на спомените на Мими Лабонг. След като била „подръчквана“ да разкаже за собствените си вълнения и приключения по време на снимките на сериала, Сю най-сетне се решила да посегне към белия лист. От книгата става ясно, че освен с искрящото си чувство за хумор, което се проявява с пълна сила в участието ѝ в сериала, Сю Ходж притежава и таланта на изключително забавен и сладкодумен разказвач. „Приятно ми беше да си припомня преживяванията си от преди 35 години, когато снимахме „Ало! Ало!“, разказва актрисата. „В книгата споделям неща, които човек няма как да знае, ако не е бил на снимачната площад-

ка или в павилионите, както и по време на безкрайните ни турнета с „Ало! Ало!“ във и извън Великобритания. Според критиката, мемоарната книга с истории, предадени от гледната точка на героинята ми, Мими Лабонг, са достойно четиво за един от най-великите телевизионни сериали на BBC от миналия век.“ Излизането на книгата отбелязва и четвъртвековната годишнина от завършването на сериала. Сю се чувства много горда от топлото посрещане на мемоарите и от звездното турне, което прави в момента за представяне на книгата си във Великобритания. Що се отнася до България, Сю Ходж не скри надеждата си, че освен със спектакъл в България, вероятно ще успее да заинтригува почитателите си и с новата си книга и че обмисля превода ѝ, и прави проучвания към кое българско издателство да се обърне. В момента Ходж и Падингтън живеят в селцето Бъртън, североизточно от Нотингам, Сю продължава да работи като актриса и се включва в благотворителни каузи в защита на природата и животните. Една от организациите, на които активно помага, е „Нашата изчезваща планета“.

Златна Костова

Сю Ходж

Снимки: личен архив на Златна Костова

Къщата „Клианти“ – новата перла на Стария град

Къщата „Клианти“ е открита вече за посетители, от първия ден след откриването ѝ интересът на туристите е много голям. Намира се в Стария град на Пловдив в съседство с къщата на Ритора, къщата „Ламартин“, Антовата къща, Жълтото училище - все паметници на културата от национално значение със забележителна декоративна украса. Всъщност това е един от най-великолепните ансамбли във високата част на Трихълмието.

Строителството на жилищната сграда е започнало в средата на 18 век. Тя е несиметрична двуетажна къща, която е претърпяла няколко преустройства през 19 век, най-значимото е от 1817 г. Тогава е направено и великолепно изписване. То е може би най-забележителното постижение в цялата къща, това, което я отличава от другите „перли“ в резервата Старинен Пловдив. Кой е големият художник? Не знаем. Според реставраторката Елена Кривошиева, заслужила напълно годишната награда „Пловдив“ в категория „Културно наследство“, художникът е рисувал без шаблон, нищо не се повтаря, дори когато сюжетът или мотивът изглежда един и същ. Но само изглежда. Имал е усет за цвят и композиция и вероятно е работил с много добри бои за времето си, защото след 200 години те на доста места са се запазили. И когато стенописът е бил почистен, е светвал с цялото си аристократично великолепие. Елена Кривошиева е използвала акрилни бои, налагало ѝ се е да работи на скеле, оставила е на много места автентичната авторова работа само почистена, без допълнителна намеса, за да се оцени майсторството на големия възрожденски художник. А там, където е дорисувала липсващото, го е направила със съответните на оригинала лекота и изящество. Днес са запазени около 2/3 от първоначалния вид на къщата, като през годините тя е сменяла няколко собственика. Запазила е името Клианти доста условно. При всички случаи, който и да е бил собственикът ѝ, през 1817 г., когато е извършено изписването на къщата, той е бил много богат или достатъчно богат, за да си позволи такъв художник и такива резбовани и необикновени тавани и алафранги. Предполага се, че е бил търговец и с най-голяма вероятност е търгувал с платове,

защото под двете големи гостни в къщата има интересни складови помещения с височина 1,60 м., наречени „химала“ /„ниското“ от гръцки/. От 1949 г. къщата Клианти е със статут на „Национална старина“, а от 1995 г. е паметник на културата от национално значение. Тези чудеса са върнати към живот от арх. Вера Коларова и арх. Румяна Пройкива, Джовани Димитров, Елена Кривошиева и други техни колеги. Ако държим на точността, първото проучване и архитектурно заснемане е на арх. Петър Дикиджиев и екип през 1971 г., 13 години по-късно се прави фото- и графично заснемане на художествени ценности от художника реставратор Здзислав Карчевски и неговия екип, през 1992 г. работи и арх. Жана Джугаланова от филиал Тракия на НИПК. Голямата работа започва и се извършва през 2005-2007 г. с помощта на Японския попечителски фонд и проф. Иши, както и БНК на ИКОМОС, като в екипа са прочутата арх. Вера Коларова, инж. Пейо Манов, Здзислав Карчевски, Елена Кривошиева и други. А финалният акорд е през 2013-2016 и тогава в екипа са арх. Румяна Пройкива, художник-реставраторката Елена Кривошиева, дърводелецът реставратор Марин Стоянов и фирмата РЕСТ Джовани Димитров.

Алафрангите в къщата Клианти
Алафрангата е декоративна ниша в една от стените на по-големите помещения на възрожденската къща. В превод „алафранга“ означава „по френски маниер“. Алафрангите са изписани с изгледи от различни

места, натюрморти и театрални завеси. Те са отворен прозорец към модерния свят, към Европа и духа на миналото. Алафрангите в къщата Клианти са с необикновена красота, отбелязват познавачите. А таваните, един от които със стъклени ромбове, допълнително изрисувани с необичайна за времето си техника, и друг в съседната стая с триъгълници, изпълнени с дърворезба, покритата със златен варак, не се срещат в нито една друга къща по Трихълмието. Обзавеждането на къщата още не е напълно завършено – в „златната стая“ ще има „златна“ гарнитура, но килимите, изработени ръчно в Костандово, Велинградско, някои от тях и в Асеновград, са налице и възхищават с повторението на мотивите, оставени от необикновения художник. Арх. Румяна Пройкива е държала на това стилово единство. На първия етаж впечатление прави покритият двор, изграден през първия строителен период. В едно от помещенията са възстановени огнището, навесът над него, миндерът и долапите. Но големите художествени открития за познавача и ценителя са хайетът и трите стаи на втория етаж. От хайета по дървена стълба се стига до двете основни помещения. Орнаменталната украса по стените им е изключително богата със запазени дървени елементи. Стенописите са многоцветни, мусандрите са изрисувани с букети от рози, а вратите са богато декорирани. Запомнете адреса: Пловдив, улица „Тодор Самодумов“ №3а.

Пенка Калинкова

Нов Тракарт център създаде Жорж Трак

През лятото тази година Пловдив се сдоби с още една музейна сграда и с още една необичайна колекция – на Главната улица художникът и мозаист Георги Иванов /с артистичен псевдоним Жорж Трак/ откри новия Тракарт рисърч/изследователски/ център в 4-етажната розова сграда, някога принадлежала на дрогериста Моллов.

Всъщност, за пети път Културен център – музей „Тракарт“ организира „Дни на тракийската култура“ под надслов „Музика и слово“ в периода от 29 юни до 5 юли 2017 г. Съпътстваща част от дните бе отбелязването на 45-годишнината от основаването на Института по тракология и откриването на Тракарт Рисърч Център.

Нашето запознанство започна през 2000-та година, когато Община Пловдив обяви подлез Археологически с останките от античния дом Ейрене – по името на владетелката на дома, на концесия. Тя беше спечелена от проекта на Георги Иванов/Жорж Трак, който предложи и създаде на това място Културния център Тракарт. За него тракарт е любим слоган и смисъл на основни негови занимания. Днес едноименният център е наистина синтез на античност и съвремие, едновременно музей и любимо място на пловдивчани за организиране и посещение на културни събития от най-различен характер. В музея, освен античната мозайка с образа на Ейрене, може да се види и невероятна колекция от антични стъклени предмети. Прочутият център „Тракарт“ на художника Жорж Трак в подлез Археологически е задължителна атракция в туристическите

маршрути на Пловдив. Който иска да преживее нещо изключително, не бива да го подминава.

Към античните мозаечни килими in situ се прибави и новата атракция – антично стъкло или стъкло на 25 века. Колекция от съдове за бита и за сакрални цели – шишенца за благовония и отрови, амулети за добро и лошо, амфориски и пъстроцветни стъклени фиали. Седемте фиали са наистина венецът на експозицията, космос от символи и послания, както с гордост казва художникът и реставратор Жорж Трак.

Те носят кратки и ясни имена: Земята, Водата, Небето, Посоки, Мъдрост, Животът, Изборът. Една от друга по-прекрасни, те са изработени в техниката „милифиори“, което означава милион цветя или цветове. Колекцията е събирана години наред, част от експонатите са изработени по нашите земи, други във Финикия и Крит. Самата експозиция е представена подробно в книгата на Жорж Трак и Славка Чернева от Археологическия музей, „Стъклото в античното изкуство“. Висока оценка получи техният труд от автора на предговора проф. Иван Маразов. Стъклото и обработката му е оценявано в античността не по-ниско от златото и златарството, казва той. Сега в новия Тракарт рисърч на Главната улица в Пловдив експози-

цията е на четири нива. На първото ниво е палеонтология, на второто е представена културата на догоните. Колекцията е единствена по рода си в България. Жорж Трак посети централното плато на Мали, където съществува и битувало население така, както е битувало преди хилядолетия. Това, според него, е единственото запазено самородно място, където можем да се сблъскаме с произхода на нашата цивилизация. Художникът вижда много паралели между кукерите и маскените ритуали на догоните. Като човек, който може да чете знаци, той вижда паралел и връзка между траките и догоните. За мене е важно да покажем културата на траките, нейния принос към световната цивилизация, казва Жорж Трак. За него мисията на Тракарт рисърч център е да докаже и да отличи за света нашия регионален и световен принос, който сме имали през хилядолетията, да докаже, че той не е загубен, следите от него са четивни навсякъде около нас, не само в ДНК-то ни, а във всичко, което ние имаме като материално и нематериално културно наследство. Културата на траките е оставила следи, които нямат аналог в световната практика.

Пенка Калинкова

Снимки: архив на Пенка Калинкова

Приказка върху дърво

Има една приказка върху дърво, изречена в незнайни времена между хората. И тя, както всички приказки, е слязла от звездите, разказва се край огъня, носи лъх на планинско усое... От нея долита трополене на стада, звън на хлопатарите и сладкият глас на дървената свирка. Това е първата, най-ранната резба на пастирите. Тя върви с белорунното стадо, с козичката с бяло реснато наметало, с гегата, прилична на жезъла на горски цар, с хурката на севдата му, останала под каменния покрив на едно малко планинско село. И тъй като хубостта зрее в усамотение, пастирът по вътрешен повик захваща да шари гегата, дървената чашка, която момъкът носи на пояса си. Нахвърля леки зарези, кръстовки, зигзаги, а после - звездици, месечинки или кръгчета. Целият свят около него припява и расне в хубост и хармония... Затова зарезите се повтарят симетрично по тоягата, по гегата, множат се кръстовките, звездичките от по няколко „порнати“ ряза. Младият пастир прави това, щом спре да пладнува със стадото, или вечер край огъня в къшлите, под върховете на припек, в закътаната долчинка край извора. Той ще донесе на тлака или седянка в село и първи по хубост дар на севдата - една хурка с тънки, връзани линии, които приличат на цвете или на стръкчета трева. Дървото е здраво, излъскано и твърдо. То трябва да остане вечно в ръцете на избраницата, която ще му даде поколение. Издирил е хубава издънка от стар

дрян и ще я краси. И то с оная проста костура - ножчето, с която реже коравите си залци хляб и ги топи в чистите ручей на вдъхновението си, родено от любов към хубостта. Затова и резбата е станала като приказка върху дърво...

След първите прости и плитки зарези, образите се връзват по-дълбоко в дървото - леки длабове, умножени и наловени като на хорце. Други са като простряло се на небето ято птици, които отиват подзиме на юг... И тогава само костурата не достига. Пастирът потърсва и си прави сам един или два инструмента, които имат улейчета. Та като натиснеш с тях, да отскочи малка хапчица дърво, да се яви светлосянка в длаба, както остава дияра от детска петичка върху мократа земя. Дали затова пастирите са нарекли този низ от длабчета „петички“, а по-издължените удари в дървото - „нокътчета“ или „жеравчета“?

Така тази прелестна, лека резба добила свой облик, забогатяла, а пъстрите ѝ вечни форми останали завинаги с името пастирска или овчарска резба. От нея се родило едно голямо изкуство, което преживяло вековете на нашето Възраждане, заедно с просветата, книжнината и другите изкуства и възрожденски занаяти. А всички те осветили това чисто време, в което се повдигнал духът на България, за да изгрее свободата.

Българската дърворезба е топло изкуство, защото се прави върху дърво, върху топлата плът на дъба, липата, ореха, елшата, чемшира, дивата круша, дряна, явора. Тя е донесла толкова хубост в живота, че станала необходима както песента в дома, везбата и алените възглавки. Превърнала се в самобитно нашенско изкуство! От умение в ръцете на пастирите, станала занимание на най-дарените, попаднала в ръцете на майсторите. И така в балканския дом - бялата къща с белосаната стая от едната страна и дървения чардак от другата - пристъпила тя, приказката върху дърво...

Докоснала първите леки, носими

предмети с бегла, бедна резба: солничката, похлупците, дървената лъжица, лъжичника. После погалила трикракото столче, паралията (дървената софра) и, разбира се, хурката в къта. Резбата влязла в дома да развесели хората с хубостта си, с песента си. И какво по-хубаво от това! На малкия домашен иконостас се заредили едно до друго коланчета от резба.

Защо резбарското изкуство се е родило в планината при пастирите? Защото те са по-близо до вдъхновението, имат време за размисъл. Планинците не се страхуват от бурите, борят се с диви зверове, живеят с легенди и митове, които претворяват върху дървото.

Резбата се разпространила необикновено бързо по време на нашето Възраждане през XVIII и XIX век. Дала два клона - светска и църковна резба. Видяхме как първата от тях послужи да обогати живота в дома на просветения човек на Възраждането. А втората била израз на порасналото обществено съзнание на българите.

Тези два клона са се развивали самостоятелно. Църковната резба придобила по-друго предназначение - по-празнично, по-представително и си имала свои закони, дори канони. Тя украсила черковните иконостаси, владишките тронове и църквите, амвоните, някои черковни предмети. И главно при нея се създали отделните дърворезбарски школи - Тревненската, Самоковската и Дебърската. Всяка от тях изповядвала свои похвати, притежавала собствени теми, техники, цветя, фигури, композиции и идеи. Какво богатство се изляло! Шедьоври, единствени в света! С тях българското изкуство възлязло нависоко, нависоко...

Ала и резбата в дома също постигнала свой разцвет. Тя се превърнала в традиция и е влязла в цялостната украса на дома.

Резбата захваща отвън, точно от малките външни диреци. По дървените греди под сивите като гълъбови криле каменни плочи майсторите

правили с теслата едри дялвания, зарези, които като отминело време, добивали цвета на прегоряла папрат. Патината на годините облагородила тази украса по гредите на чардака. А като сложили над тях по две подпори (първият башлък), и тях ошарили със засечки, „петички“, и дори розетки.

В „къщито“ (кухнята) от двете страни на извитото дърво на огнището - камината, надникнало по едно долапче с резбовани канатки - вратички - от червена върба. А по тях цъфтели вече цветя. Ружички направили майсторите с длетата си! Онова просто, селско цвете, което съпровожда живота в дома и грее във всяка градинка и дворче. С него се накичват невестите и момите да им е спорна работата. Така възрожденските майстори създали символ на труда!

Не останала ни една „застъпка“ на долапите в тези домове да не е украсена с резба, ни едно табло (вратичка). Дори и дръжките за от-

варяне на долапа са изшарени. И то все различна резба, различен мотив. Защото народният майстор не обича да се повтаря. Той търси разнообразието и така множи красотата. Явява се и първата плоско рязана розета в кръг като многолъчна звезда.

В тревненската чаршия преди Освобождението е имало много такива резбарски ателиета. Те са се редели по главната улица в Горната махала, където за щастие са запазени най-хубавите къщи от Възраждането - Даскаловата и Райковата, - за чиято украса ще говорим по-нататък. В такава среда, в такъв прекрасен декор са творили тревненските резбари. Но още повече са били те горе, в Тревненските колиби, както са се наричали околните пръснати селца из Балкана. Там цялото село били дюлгери и резбари. И всяка къща, всеки дом бил резбарска работилница. Сутрин, още преди да се зазори, се чувало „фу-у-у, фууу“ Това били ръчните стругове, които марангозите въртели, за да направят

стругованите колонки, които после ще украсят с резба.

Както при дюлгерите (строителите), така и при резбарите - марангозите - този тънък занаят или това изкуство, както бихме го нарекли с право, се предавал от баща на син, от дядо на внук. Дарбата била просто вложена в кръвта на младите. Те твърде отрано посягали към „шупотилите“ - така наричали тогава длетата. И се заизливяла ритмичната песен върху дървото.

Ритъмът ѝ е в самата резба, в нейното разгъване, в симетричните мотиви, в творческия усет. Това са все достойнства на старите резбари - цветорезците от село Трявна и Тревненските колиби. Защо цветорезци? Те сами си дали това име, защото резбата им се е превърнала в цветорязане. Устремили се да изобразяват растителната природа - цветя, вейки, клонки, лозини, ябълков цвят или крушево удължено и стилизирано листо, а най-вече дълбов лист, наречен мешово перо. И така останало тяхното име отпреди повече от два, дори три века. „Той беше цветерезец добър и добре китеше мешовото перо.“ За тях формите са език и символ. Мешовото перо - на дълговечност, на дълголетие, а цветята - на най-съкровени добродетели. Знаем вече за ружичката - символ на труда. Розата - на красотата. Пиленцето с изящната източена чашка символизира любовта, а нарцисът и кокичето - нежните чувства.

Тревненските цветорезци запазват най-светлия си символ за потона (тавана) на дома. Там те запалват сияйни дърворезбени слънца с грейнали лъчи до четирите краища на тавана, като под него да е цялата българска земя. Горе изплитат най-красивите едри цветя - знака на високите добродетели, вярата в живота и свободата. В робските години се развило онова изкуство на дървоаяните тавани, единствени в света, защото няма друг народ, който чрез резба да е предал върху дърво символичния кръг на съвършенството - възхода на човешкия дух.

Първо изгрели малките плахи слънца с по няколко ряза от па-

стирска резба, след това в центъра се пукнала и по една ружичка като тупящо сърце, заобиколена с лъчи от обрязани дъсчици. После те леко се огънали в трептене, прострели се нашироко и стигнала ъглите. Там майсторът заковал по един здрав ъгъл да прикрепят тавана и също го украсил. Рамката наоколо ошарил с цветя или разтеглени ромбове, а средната, централна част, наречена огледало, дръпнал нагоре.

Постепенно самотната ружа в средата се превърнала в композиция от цветя - оплетен венец. Тази розета, пластична или ажурна, станала център на лъчите. От нея майсторът пръснал встрани зара - радиално сияние. Така се получила конструкция от четири кръга лъчи, които майсторът отначало чертае с тебешир по пода, после ги реже върху тезгяха под потона и ги кове, реди на тавана, свързва ги със самата му плоскост. Първият кръг лъчи около розетата (центърът на слънцето) са къси триъгълничета, едно зъбесто слънце. Вторият кръг е от изтеглени лъчи, нагънати или прави. Третият е от издължени ромбове, които достигат външната корона на слънцето. А четвъртият е отново венец от триъгълничета, закръглящи слънчевия диск. Майсторът закрива пролуките между лъчите с обрязани нежни дъсчици като наредена броеница от перли, от по-светло дърво.

Така тревненските майстори сътворили своите съвършени и еднички по хубост тавани, но и другите две школи също създали достойни образци. Само че тяхната резба не е функционално свързана с конструкцията, така че всяко нейно парче да бъде едновременно и част от тавана, а действува само като украса. Но и в тях е заложена силата на големи майстори с високи идеи.

Изкуството на украсата на дома с дървоваяни тавани, най-значимото постижение на светската резба, носи голямата омая на хармонията. В нея се е събрала баграта на дъба, бука, елшата, дивата червена върба, мурата, дивата круша и ореха. Всяко едно дърво със свой цвят, със свой глас, със своя песен, вечна както е вечна красотата по българската земя...

Илюстрации: Луиза Станева

В същото време, когато резбарите се надпреварвали чие слънце ще заблести по-ярко, те вече кичели богато и темплата - иконостасите. Дървото сякаш се огънало под резците на длетата им, станало като мек материал. И те навлезли на два и три ката в него. Наричали такава резба „кабартма“ - кипнала, нагъната. След това захванали да извайват дървото от всички страни. Появил се високият релеф (орелефът), при който резбата се задържала за основата с едва захванато дървено пръстенче. Такива орелефни фигури правели самоковските и дебърските майстори, а тревненци стигнали само до скулптирани птички и глави на ангелчета. Тяхната резба била едномерна и двумерна, но с най-фин ажур, през който се проглеждало като през оплетена от тънки клонки кошница. А най-голямото им постижение била ажурната резба с две лица. Тази дантела от дърво, на която детайлите се изработвали еднакво от двете страни, я няма никъде другаде по света. Тя е достойна и най-висок връх на школата. Дебърските майстори достигали други висоти. Те сътворили разказ върху дървото - сцени и фигури, раздвижени от действието. Поставили човека в центъра на заобикалящия го свят. Дебърци единствени владеели това изкуство, равно по сила на най-големите живописци. Така възрожденските майстори резбари дарявали с жизнерадост иконостасите по цяло Българско. Но какво представлява черковният иконостас? Това е онази дървена преграда, която се издига в тялото на църквата и отделя нейната издадена на изток част, наречена абсида. Иконостасът е висок, стига почти тавана и е украсен богато с резба. На него са наредени иконите. Има една централна (царските двери) и две странични врати. Съставен е от няколко хоризонтални пояса с различно предназначение. Но един иконостас с резба е не само произведение на изкуството, т.е. дърворезбена украса, а е и архитектурна постройка със собствени закономерности. Притежава носеща конструкция от яки дъбови греди,

наддадени или огънати части и пълнеща конструкция с резба.

Същите майстори, които изработват украсата на иконостаса, правят и неговата конструкция. Така че те са същевременно и архитекти. А къде майсторят запълнящите части с резба! В ателиетата или в помещенията, които са им предоставили за работа. А може и на самото място.

Кои са частите на иконостаса?

Първо, върху каменния под на църквата е положена основата му - основният фриз. Това са основните пана, украсени с резба и обикновено разделени с четвъртити полуколони (пиластри). Тези пана тревненските майстори наричали таблета, а дебърските - китабета.

Над основния висок фриз върви малък пояс от правоъгълни пана (малки таблета, малки китабета). Той е разстлана, богата картина с резба. Най-китен и представителен, защото е срещу погледа.

На основния фриз са стъпили колоните. Те са издялани от цяло пълно дърво и са такава омая от резбовани клонки, цветя, пилета и увити вейки, че всяка колона сама е произведение на изкуството!

Между колоните са поставени големите икони - дело на изкусни майстори зографи. Над иконите има полукръгли, също резбовани части, които като рамки правят кръжило над тях. Те се наричат люнети. Следва втори пояс от икони, вмесен между малки дървени колони - апостолските икони.

Между двата реда с икони е лозницата - един широк пояс с ажурна резба, който е богато украсен. Той е леко изпъкнал, тъй като се прави от разполовен ствол, издълбан отвътре. Нарича се лозница, защото по него има изработени лозини, лозови перести листа и гроздове. Ажурът е в равновесие с плътната част на дървото. Те са като балансиран музикален мотив. Долу звучи светлосянката, а горе светлината пее в дантелата от дърво!

Истинско великолепие, изваяно от българските възрожденски майстори от най-чистата епоха на възторзи и борба.

Христина Милчева

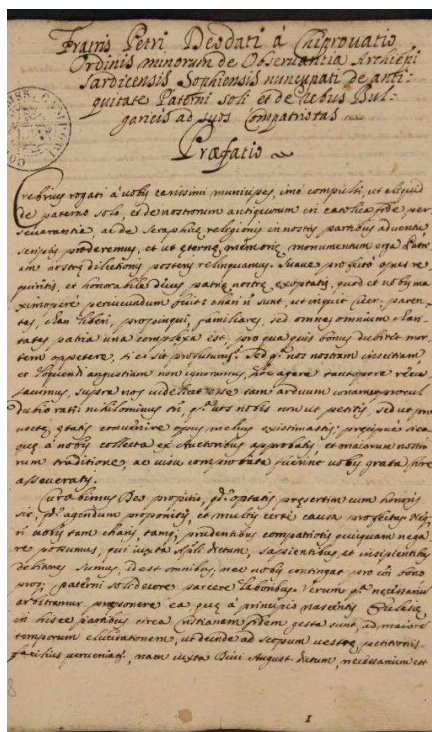
De antiquitate Patreneri soli, et de rebus Bulgaricis ad suos Compatriotas

„За древността на бащината земя и за българските дела“

Това е заглавието на новооткритата от проф. Лилия Илиева най-ранна българска история, написана на латински през 1667 г. от чипровец Петър Богдан Бакшев. Според проф. Илиева едно от посланията на трактата изразяват думите на Петър Богдан „А защитата на честта, още повече тази на родината, надминава всичко, тъй като животът и честта са равнопоставени“.

Проф. Лилия Илиева от Филологическия факултет на Югозападния университет открива ръкописа, работейки с екипа си по проекта „Гутенберговата революция и българите“, подкрепен финансово от Фонд „Научни изследвания“ при МОН. Тя предполага, че историята на Петър Богдан Бакшев може да се намира в частна колекция и търсейки сведения в интернет, попада на каталога на маркиз Джузепе Кампори (меценат, колекционер на книги и картини). Интересът на Кампори към този ръкопис едва ли е случаен; известно е, че неговата майка се е казвала Мариана Булгарини. Оригиналният ръкопис на историческия трактат съдържа 200 страници и има 70 глави. Намира се в Университетската библиотека на град Модена, Италия вероятно от края на XIX век. Екипът на проекта „Гутенберговата революция и българите“ разполага с дигитализирания вариант на ръкописа, изпратен му от Министерството на културата на Италия.

Откъси от текста на книгата „За древността на бащината земя и за българските дела“ (увод и 4 глави) са открити от проф. Божидар Димитров в архивите на Ватикана през 1979 г. Трактатът е написан на латински. Петър Богдан не успява да го отпечата поради липса на средства и затова се обръща с молба към Конгрегацията. Има сведения, че книгата е отпечатана във Венеция след смъртта на Бакшев, но все

Ръкопис на историята на Петър Богдан, открит от проф. Лилия Илиева

още не е открит печатен екземпляр. Преводът на оригиналния текст на български език се подготвя за печат.

Петър Богдан Бакшев (Бакшич, Петрус Деодатус) е историк, книжовник и виден български католически епископ. Роден е през 1601 г. в Чипровци. От 1612 до 1618 г. учи в местния францискански манастир. През 1618 година става монах, след което учи в католическото училище в манастира „Свети Франциск“ в Анкона. През 1622 г. е ръкоположен за свещеник и е избран за викарий при Петър Солинат. В периода 1623-1627 г. Петър Богдан Бакшев учи в Климентската колегия в Рим. След кратък престой в Чипровци отива да учи отново в Италия. През 1631 г. е назначен за кустод на българската Францисканска кустодия, а шест години по-късно е ръкопо-

ложен за епископ и става водач на българската католическа църква. На 17 юни 1641 г. получава титлата „Софийски епископ и апостолически викарий на Влашко и Молдова“, а през 1642 г. става първият български (софийски) католически архиепископ. Петър Богдан говори латински, италиански, гръцки, илирийски, сръбски, руски, старобългарски, румънски, турски. Превежда в Чипровци и отпечатва в Рим през 1638 г. първата си преводна книга. През 1640 година съставя доклад до папата за състоянието на българските земи. 1642 г. отпечатва преводна книга с разкази за живота на Богородица – „Благосъкровище небесно“. Издава в Рим две преводни религиозни книги: „Размишления на св. Бонавентура“. Умира през септември 1674 година. Погребан е в олтарата на църквата „Санта Мария“ към францисканския манастир в Чипровци. Бакшев е автор на първата история на България, написана почти един век преди Паисиевата, както и на други книги с историческа тематика като „История на старата българска столица Охрид“, „Хроника на моравската мисия на Св.Св. Кирил и Методий“, „Призренската епископия“ и др. Петър Богдан работи за укрепване на самостоятелността и издигане авторитета на българската католическа църква, но освен ревностен католик е и голям патриот. Инициатор е на създаването на българска революционна организация, която вдига Чипровското въстание през (1688 г.). Заедно с Петър Парчевич и Филип Станиславов Петър Богдан развива активна дипломатическа дейност за освобождаването на България и търси съюзници срещу Османската империя.

(М.З.)

Снимка: проф. Лилия Илиева, ЮЗУ „Неофит Рилски“

Инициативи на Българското посолство в Прага

по повод Българското председателство на Съвета на Европейския съюз през първата половина на 2018 г

В навечерието на Българското председателство

Във връзка с Българското председателство на Съвета на ЕС Посолството на Република България и Българският културен институт в Прага подготвиха през 2017 г. богата културна и образователна програма. Осъществени бяха редица публични събития, изложби, концерти и др., които допринесоха за постигане на по-широка видимост на Българското председателство и за утвърждаване на позитивния външнополитически облик на България в Чехия. Голяма част от инициативите бяха организирани съвместно с български и чешки културни и образователни институции, с посолствата на държави членки на ЕС в Прага, Представителството на ЕК и мрежата на европейските културни институти EUNIC.

През януари в Националната библиотека в Прага бе представена изложбата на Българската телеграфна агенция „Българските чехи“ с автор Иво Хаджимишев. Във връзка с отбелязването на Международния ден за възпоминание на Холокоста – 27 януари, в сътрудничество с посолството на Израел в пражкото кино „Пилоту“ бе показан филмът „Българска рапсодия“ на режисьора Иван Ничев. През февруари в Българското посолство бе представена инсталацията на Лидия Смолин, посветена на Националния парк Пирин. Инициативата бе осъществена в сътрудничество с посолството на Ирландия. В партньорство с „Амнести интернешънъл“-ЧР, в рамките на проекта на EUNIC „Upgrading Europe“ бе представен късометражният филм „Добри“ и бе проведена дискусия по темата за миграцията и проблемите на бежанците под надслов „Добри ли са хората като Добри?“.

10-годишнината от членството на България в Европейския съюз бе отбелязана през месец май с концерт на формацията „Михаил Йосифов и приятели“ по време на фестивала

под открито небе по случай Деня на Европа. С поредица от събития бе отбелязан Денят на българската просвета и култура и на славянската писменост- 24 май, акцент сред които бе тържественото честване на Св. Св. Кирил и Методий в Микулчице. През месец юли в град Велехрад, по време на тържествата, посветени на Великоморавската мисия на славянските просветители Св. Св. Кирил и Методий, бе представена изложбата „Иконография“ на художничката Стефка Николова в параклиса „Св. Кирил“ на базиликата „Успение на Св. Богородица и Св. Св. Кирил и Методий“.

В края на октомври се проведе театрална вечер „Опит за летене с творчеството на Радичков“ в пражкия театър „На Перщине“ с участието на български и чешки артисти, режисьори, драматурзи; бе експонирана фотоизложбата „Йордан Радичков на чешката театрална сцена“ в БКИ, в партньорство със Славянската библиотека в Прага. През ноември бе открита изложбата „Цветни сънища“ също в галерията на БКИ. В навечерието на Българското председателство на Съвета на Европейския съюз Посолството на Република България и Българският културен институт и Община Прага организираха културна програма на Старомнестския площад с участието на ансамбъл „Розова долина“ при НЧ „Васил Левски-1861 г.“ – Карлово, който представи фолклорния спектакъл „Жива традиция“. На 6 декември се състоя и празничен концерт по повод преминаването на ротационното Председателство на Съвета на ЕС от Естония към България с участието на естонските музиканти Иво Пости (контратенор) и Кристо Кяо (китара). Концертът бе организиран в сътрудничество с посолството на Естония.

Предстоящи инициативи на Българското посолство по повод българското председателство на Съвета на Европейския съюз през първата половина на 2018

eu2018bg.bg

Българско председателство на Съвета на Европейския съюз

През януари в Дома на Европа посланикът на България в Чешката република Лъчезар Петков ще представи приоритетите и програмата на Българското председателство пред посланиците от ЕС и страните-кандидатки и представители на чешки институции. Същия месец той ще говори за българските приоритети в Сената на Чешката република. През април посланик Петков ще вземе участие и в конференция на тема „Европа - регион на свобода, сигурност и правосъдие“ в Чешке Будейовице. Същия месец под неговия патронаж предстои да се проведат Дни на България в град Кромержиш. Там ще бъде експонирана изложбата „Българските чехи“, ще бъде представено съвременното българско кино, мултимедийната презентация на културно-исторически забележителности „България отвисоко“ и други събития. В края на председателството предстои да бъде организирана дискусия с участието на световно признати български интелектуалци.

Във връзка с Българското председателство, съвместно с БКИ е организирана богата културна програма. Тя включва редица разнообразни прояви: представяне на филма „След края на света“ по повод отбелязването на 75-та годишнина от спасяването на българските евреи и Международния ден за възпоминание на Холокоста, в партньорство с посолството на Израел в Прага, и фотоизложба „Еврейското наследство в България“ (януари –

февруари); фолклорен концерт на известния хор „Големите български гласове“ с диригент Илия Михайлов (февруари); 10-ти юбилеен фестивал на българското кино в Прага (март); изложба „Буквите на България – Азбука на Европа“, литературно ателие и други събития в град Храдец Кралове (март-април); концерт по случай 24 май; тържествено честване на Св.Св. Кирил и Методий в археологическия ареал в Микулчице (май); експониране на изложба,

посветена на Ярослав Вешин в галерията на БКИ, съвместно с Военно-историческия музей и издаване на триезичен каталог за творчеството на художника (май); проект „България в Антарктика“ – представяне на изложба и филм и дискусия с участието на директора на Българския антарктически институт проф. Христо Пимпирев, в партньорство с Чешката антарктическа фондация (юни); изложба на Стоимен Стоилов и австрийски художници през юни

по повод преминаване на ротационното Председателство на Съвета на ЕС от България към Австрия. Всички тези инициативи имат за цел да обогатят представата за страната ни като държава със значим принос в европейската култура и да акцентират върху Българското председателство на Съвета на Европейския съюз през първата половина на 2018 година.

Мария Захариева

Празничен концерт в Българското посолство

На 6 декември в Огледалната зала на Посолството на Република България се състоя концерт по повод предстоящото преминаване на ротационното Председателство на Съвета на ЕС от Естония към България. Той бе организиран от посолствата на Естония и България в Чешката република. Многобройните гости бяха приветствани от посланика на България – Лъчезар Петков и от естонския посланик Стен Шведе. В концерта участваха известните естонски изпълнители Иво Пости (контратенор) и Кристо Кяо (китара и теорба – басова разновидност на лютнята). Програмата включваше творби на ренесансови и барокови композитори (Хендел, Мики, Морли, Анкиета, Стефани, Келнер, Пърсел), както и произведения на известни естонски автори (Арво Пярт, Кулдар Синк и др.) Иво Пости прятно изненада присъстващите с изпълнението на българска народна песен. На финала той зарадва слушателите с мадригала на Клаудио Монтеверди *Si dolce è'l tormento*, който изпълни в съпровод на Кристо Кяо. Сред гостите на концерта бяха посланиците на държавите от ЕС и партньорски страни, чешкият заместник-министър на външните работи Вацлав Колая, представители на българската и естонската общност в Прага и др. (М.З)

Българският посланик Лъчезар Петков, естонският посланик Стен Шведе със съпругата си и зам. министърът на външните работи на Чехия Вацлав Колая по време на концерта

Иво Пости и Кристо Кяо

Снимки: архив на БКИ

Магия в Хавана

Още през първите дни в Хавана аз забелязах някакви найлонови торбички, в които имаше трупове на животни, парчета от свински крака, птичи крака, кокошки без глави. Те бяха оставени по улиците, край някоя скамейка или храсти, или пред някоя сграда. Сред шума на колите, купищата боклуци, навсякъде – кутийките от бира, бутилките от бира, от минерална вода, торбичките от бонбони, опаковките за шоколади, смачкани, избелели, пожълтелите от слънцето и дъждовете вестници, използваните презервативи, сухите треви, листа, счупени стъкла и изпражненията, с които изобилства този град, сред всичко това, тия странни торбички не ми направиха кой знае какво впечатление. Аз ги взех за отпадъци като всички останали. Разбира се, по нещо те се отличаваха от останалите. Това беше по странния и сякаш преднамерен начин, по който някой

ги беше оставил там, където ги бях видял. Те обикновено се намираха на някакви твърде видими места, а не скрити или просто захвърлени като другите боклуци. Това обаче не ме накара да си помисля, че те са оставени там нарочно. Не, аз просто си отбелязвах тая преднамереност като по-скоро инцидентна и реших, че всъщност става дума за небрежност, нахалство или нещо такова. Освен това тия торбички с кокошки без глави, отрязани крака на животни и други части от животински трупове, не бяха чак толкова многобройни. Просто от време на време виждах по някоя такава торбичка и толкоз. Ето защо, оная сутрин, когато отидох на Плажа на Седемдесета и Първа авенида и видях онова, за което ще ви разкажа сега, аз много се изненадах. Бях тръгнал да се разхождам по крайбрежна алея. Тя е широка около два метра и представлява не много гладко излян

върху острите коралови рифове на плажа циментов разтвор. Тъй като е заливан при по-бурно време от вълните, той е покрит на места с мъхести водорасли, които при сухо време не представляват проблем, но ако се намокрят, се пързаят като размразяващ се лед. Ако стъпиш по тях в подобен момент обаче, никаква сила не е в състояние да те задържи да не паднеш... освен някоя магия, разбира се. Тъкмо си бях помислил за това, когато зърнах някакъв човек с червена шапка застанал на алеята до морето срещу мен. За миг нещо в него привлече вниманието ми, но бързо спрях да го гледам. Нямах никаква особена причина да го правя, а и бях твърде зает да не се изтъряся като кънкьор по зеленикавия цимент на алеята, който въпреки че в момента времето не беше никак бурно, явно се беше намокрил преди няколко часа и все още доста силно се пързляше. Малко след това излязах от зеления участък и продължих напред по алеята. Обаче отново погледнах към червеношапчестия тип, към който приближавах. Той беше застанал до един от мостиците между рифовете и правеше нещо. Аз не му обърнах повече внимание от това, което обръщах на останалите присъстващи на плажа – предимно кубинци с най-различен цвят на кожата във всички нюанси на кафявото. Те се забавляваха по обичайния си, традиционен може би за това място начин. Скачаха в морето, някои от тях с панталони, ризи, тениски, повечето с гуменки или джапанки, чехли, маратонки заради морските таралежи, които се забиваха в кожата като игли, както и заради неравното коралово дъно. Скачаха и заставаха в кръг, говореха, полюшвайки се в топлата вода, подавайки си бутилки с ром и друга – с някакво безалкохолно рефреско. Или пък някои със стъклени бутилки или алуминиеви кутийки с бира. Бях подразбрал от познати за тая мода, че се е появила наскоро – да се пие в морето. Не ми харесваше, както и шумната музика, която

Снимка: архив

пускаха от подвижните уредби с мощни тонколони, стерео сидита, които оставяха на брега, до самото море. Влизаха във водата с дрехите и бутилките, пиеха, танцуваха, пееха с пиянски гласове или слушаха, или си говореха, или се забавляваха по някакъв друг съобразен с модата, традицията и обстоятелствата начин. Бях виждал как след това излизат пияни от водата, поклащайки се, едва се изкачваха на мостиците. Ако вълните биваха силни, водата ги блъскаше и връщаше обратно назад, а тогава приятелите им трябваше да им помагат, за да не се удавят. Тук имаше много сърдечни и мили хора, винаги готови да ти подадат ръка, когато излизаш от водата, с приятелска усмивка и придружаващото помощта потупване по рамото. Те бяха приятни и когато ми се случваше да излизам от водата при силно вълнение и някакъв такъв човек ми подаваше ръка, ми ставаше много приятно. Понякога обаче, когато ги виждах да хвърлят изпитите бутилки в морето, изпитвах гняв. Казвах си, че може би имат някакво основание да правят подобни свинщини, но дори да беше така, ме отвращаваха и съжالياвах, че по никакъв начин не мога да променя това. Тия хора нямаха нищо общо със Стареца на Хемингуей, за когото бях чел преди толкова години и често бях опитвал да си го представя. Бях си мислил, че когато дойда тук, ще срещна много такива старци подобни на него, разбира се не непременно рибари, тъй като заради политическата ситуация тук риболовът изобщо не е разрешен или поне легален, а единствените хора, които ловят риба го правят с помощта на саморъчно изработени салове от стереопор, лодки от автомобилни гуми и т.н. или пък се гмуркат и удрят рибите с помощта на закривени в единия край и заострени в другия арматурни железни. Мислех си още, че ще срещна много приятни, достойни за уважение, подражание и симпатични старци. Мислех си го и се надявах на това и старците, които идваха на плажа, разбира се, не пиеха винаги бира или ром от бутилките, докато се накисваха под звуците на „Деспосито“ с дрехите в тропическите води

на океана. Но и между тях нямаше и един с отруден или симпатичен вид. Имаше няколко с вид на рентиери или по-скоро родители на емигранти. Това беше един от начините да се живее в тази страна, в която имаше около 3 милиона кубинци, т.е. около 25 процента от населението, които живеяха в САЩ и изпращаха на близките си някаква помощ, може би не особено голяма, но за ниския стандарт на живот тук, достатъчен за да се живее добре. Тайната на този начин на живот се състоеше в това, че основната част от хранителните продукти се раздаваха с купони, т.е. нямаше гладуващи или поне умиращи от глад, нямаше необразовани, тъй като оброзование в държавните училища беше напълно безплатно, нямаше и такива, лишени от медицински грижи, тъй като медицинското обслужване беше също безплатно. Т.е. всички бяха бедни, но задоволени откъм минимума основни материални потребности. А с малкото пари, които изкарваха, не можеха да си купят почти нищо. Затова за мен беше загадка защо изобщо ходят на работа. Бях чувал от познати, че преди 30-40 години, в началото на новия живот, всичко било безплатно. Постепенно обаче нещата бяха започнали да се променят, икономиката беше западнала, както и много други неща в държавата, защото всяко нещо струва пари, а когато го раздаваш безплатно то или свършва, или тези, които го произвеждат, остават недоволни. А сега хората бяха робни на държавата и не получаваха нищо за труда си, освен малко храна и алкохол, а останалото като медицина и образование беше необходимо, за да не се разпадне системата. Най-експлоатирани бяха всъщност чужденците, които плащаха десетократно по-скъпо от кубинците всичко, а понякога и стократно. Но това не може да продължава вечно и рано или късно щеше да има някакъв край. Сега, докато вървах по крайбрежната алея към човека с червената шапка, аз си мислех за всичко това, както и всеки ден и час откакто бях дошъл тук. А когато го наближих достатъчно, за да виждам какво прави, успех да забележа, че пред него има няколко

най-обикновени на вид неща, но някак странно подредени и украсени. Имаше например една диня. Тя беше цялата с набучени върху нея малки, шарени, хартиени знаменца, лъскави пъстроцветни гирлянди и върху нея живи цветя, сплетени с дръжките едно в друго и образуващи малък венец. По подобен начин беше украсен и един огромен, жълт ананас. Той беше сложен в голяма, метална, емайлирана тавичка, блестяща под слънцето. Около тавичката имаше и други местни плодове. Всички те бяха подредени на циментовата площадка сред коралите до брега, а до тях имаше една наскоро обезглавена бяла кокошка. Перушината ѝ беше полята с нещо червено и лепкаво, което може би беше подобно на кръв, малинов сироп или кетчуп, а в една стъклена кана в краката на човека с червената шапка имаше още от това неизвестно за мен червено и гъсто нещо и човекът с шапката от време на време го надигаше и поливаше перушината на кокошката, която също беше украсена с флагчета, цветенца и гирлянди, както и купата с големия жълт ананас и динята. И чак тогава аз изведнъж проумях, че човекът пред мен прави някаква магия. Сърцето ми се разтуптя силно, като пред някакво изключително вълнуващо събитие. Човекът беше с най-обикновено на вид облекло, типично за местните хора, състоящо се от дънкови къси панталони, къси бели чорапи, черна тениска и маратонки. На възраст беше около 40-годишен, нито висок, нито нисък, нито дебел, нито слаб, с бяла кожа, обръснато гладко лице /нещо също задължително за местния дрескод/, чернокош. Накратко – най-обикновен, с нищо непривличащ поглед, като изключим донякъде шапката. Тя беше ярка на цвят, прилепнала гладко до черепа му. Напомняше ми най-много на турски фес, въпреки че очевидно по-скоро не беше такъв. Всъщност, тя беше единственото странно нещо в него, като се изключат съдовете с плодове, динята, ананаса и кокошката без глава и с окървавена перушина. Бях на около 10 метра от него. Сега вниманието ми се насочи изцяло

към него и онова, което правеше той, като в същото време обаче аз си давах вид, че просто зяпам наоколо. Защото някак си не ми се искаше този човек с червената шапка и всички тия странни приготовления за магията неща да ме забележи, че го наблюдавам. Струваше ми се, че ако това стане, она може да ми се ядоса и да успее по някакъв начин да включи и мен в магията, което, разбира се, като се замислех по-сериозно, едва ли беше възможно, тъй като не вярвах в свръхестествени сили, вещици, върколаци, вампири и магии, проклетия и тем подобни. Не вярвах, но все пак се страхувах от тях, тъкмо защото не вярвах, нито можех да допусна, че са възможни. Още като дете се страхувах от някакви подобни неща, а детските страхове в известен смисъл си остават. Като много други неща от детството в нас и никога напълно не можем да се освободим от тях. Затова аз се побоях да продължа напред към магьосника, извадих си джисема

и започнах да имитирам разговор, докато в същото време не го изпусках от погледа си. Той се навеждаше към купите с динята, плодовете и обезглавената кокошка, мърмореше и припяваше нещо неясно, неразбираемо с монотонния си глас и от време на време посягаше към шишето с гъстата, червена течност, която ми приличаше на кръв, и ги поливаше с нея. След това последователно надигаше купите една по една с ръце и ги въртеше в различни посоки, поклащайки ги нагоре-надолу, а после пак ги оставяше на мястото им. После той бръкна в някаква черна торба и извади от нея букет с лилави рози, увити в лъскав станиол с метален цвят. Аз се загледах в розите. Лилавият им цвят беше много тъмен и те ми се сториха много красиви, с леко разтворените пъпки на цветовете си. Все така пеейки, магьосникът (какъвто без съмнение беше този човек с червена шапка) запали свещичките, които преди това беше поставил в динята

и ананаса, и ги положи внимателно в морската вода. Пусна ги като лодки в нея, но те не потънаха, а вълните леко ги надигаха и спускаха, докато течението ги отнасяше едно по едно, като някаква тържествена процесия навътре в океана. Най-напред динята, после кокошката (обилно полята с кръв, единствено тя без запалени свещи), след нея ананаса със знаменцата. Накрая той изхвърли розите, които се пръснаха още във въздуха преди да паднат във водата, а след това започнаха да плуват след странната, пламтяща процесия в нещо като дъга, пръснати на около десетина метра. Съвсем скоро, едно по едно, всички съдове потънаха, останаха само розите да се носят, поклащайки се във водата, отдалечавайки се от брега и една от друга... Това беше първият път, когато видях магьосник в Куба.

Стефан Кисъв

Международен форум „Българско наследство“ - гр. Балчик, Р. България Регламент

1. Във форума „Българско наследство“ участват по покана на организаторите български и международни творци, които работят в областта на съвременното литературно изкуство, учени-краеведи и фолклорни танцови и певчески колективи.

2. „Българско наследство“ изследва, представя и промотира новите тенденции във визуалния език; създава условия за културен диалог и обмен, като по покана на организаторите в програмата се включват кураторски проекти на гост-куратори от страната и чужбина. В основната програма на форума, в различни позиции в града всеки ден биват представяни самостоятелни концерти., организирани не по-късно от 1 месец преди

началото на форума

3. В програмата на форума се включват срещи-разговори с участниците – танцьори, хористи, краеведи, изследователи на българските етноси. Официалната програма има отворен характер и безплатен вход.

4. Паралелната програма включва артистични работилници по тема, спектакли, прожекции, като някои от тях могат да бъдат с вход, в зависимост от изискванията на партниращите организации и промотъри.

5. Постъпили молби и предложения за участие във форума се разглеждат от организаторите два пъти годишно като получените положителна рецензия, участват в следващото издание. Творбите на участниците

от работилниците се разглеждат от организаторите след приключване на форума и след журиране спечелилият проект се включва в програмата на следващото фестивално издание.

6. В партньорство със Съюза на учените се канят за участие учени, краеведи, автори на нови исторически изследвания, с цел стимулиране на патриотичната дейност – краеведски патриотизъм. Дискусионната програма има отворен характер и безплатен вход.

7. Форумът не допуска концерти, срещи, прожекции на филми и пр., които имат ксенофобски и/или дискриминационен характер, както и такива, които използват и нанасят вреда върху животни и хора.

8. Участниците на форума предоставят правото за публикуване и репродуциране на творбите си за нуждите на форума и рекламната му. <http://bgnasledstvo.com>

Снимки: архив

Диетологът Георги Славов

За да сте здрави пък, осигурявайте на ума почивка, а за тялото – хубава храна, казва диетологът Георги Славов

Често лицата ни изразяват колко обичаме работата си и дали вярваме в онова, което правим. Точно тази магия на излъчването ме привлече веднъж в Георги Славов – вече се бях запознал със синовете му Слави и Ленко, които се славеха със здравословния си начин на живот. Но се оказа, че семенцето в тях е пораснало покрай безкрайния опит, натрупан от баща им. В продължение на десетки години той се занимава с това да връща здравето на много болни българи. Като професионален диетолог е работил на всяко едно ниво – много ценно в това отношение е и сътрудничеството му с Лидия Ковачева, знаменитата наша лечителка.

Най-интересното е, че попадайки в компанията на Георги, Слави и Ленко, човек се озовава сякаш в нов свят. Вместо с лишения, оказва се, здравето може да се върне при нас, като разбираме истински качествата на храната си. А комбинациите, които я правят вкусна, са безброй. В края на това интервю с Георги Славов сами ще се уверите, че е така. Но преди да извадите тавата и дъската за рязане и вие, прочетете защо този човек вярва, че нелечими болести всъщност няма!

Мнозина свързват здравословното хранене с някаква диета – примерно за отслабване. Доколко е вярна тази представа?

Здравословно хранене означава да запълним всички нужди на организма от витамини, минерали и хранителни вещества. Здравословно хранене е на практика наука, която е свързана с физиологията на човешкия организъм. Затова и то е в основата на здравето. Диета означава да лишим организма от някои важни вещества или елементи с цел постигане отслабване или да речем, пречистване.

Вие самият сте диетолог по професия. Как създавате една диета – по калориите или и друго е важно? И възможно ли е определен хранителен режим да е полезен за един, а за друг – вреден?

Диета се създава според индивидуалното състояние на организма, като се подхожда по различен начин в зависимост от резултатите, които искаме да постигнем с всеки пациент. Калориите са важен елемент от гледна точка на източника им. Ако са приети предимно от мазнини, а не от въглехидрати, те вредят на организма. И обратното, ако калориите са от въглехидрати и са оптимални за конкретния случай, значи са лечебни. Съществуват много други фактори за определяне на един режим. Сред тях са примерно лечебните свойства на храните, особеностите на някои от тях (съдържание на глутен, алергени, лактоза и др.), също комбинирането на храните, начинът им на пригото-

Диетологът Георги Славов

вление, сезонността на продуктите, а и още много специфики, свързани с пациента – генетични предразположения, видове заболявания, хранителни навици, движение, среда, стрес, психично състояние. Определено изготвянето на един хранителен режим за дадена личност може да не работи при друг, но в много редки случаи ще вреди. Говорим за режимите, които са на растителна основа.

Сътрудничили сте на Лидия Ковачева, която българите поставят в съзнанието си наравно с лечителя Петър Димков. Откъде идва нейната популярност? И ефективни ли са методите ѝ и днес?

Нейната популярност идва от простотата и лекотата, с която говореше и помагаше на хората, особено на тези, които ѝ вярваха. Като художник и човек на изкуството, тя успяваше по мистичен начин да проникне дълбоко в човешкото

съзнание, да усети и прецени болката и проблемите на човека отсреща и да даде ценни, лесни и практически съвети за достигане на пълноценно здраве.

Методиката, която Лидия Ковачева използваше, се базира не чак толкова на прочетеното в книгите на световните лечители, колкото на собствената ѝ практика. Самата ѝ система се основава на простите и вечни принципи на природата, които са заложени в нас, но са дълбоко приспани.

Природосъобразното хранене е един от тези основни принципи, които не спазваме. Лидия Ковачева опростяваше максимално комбинациите на храни и наблюдаваше основно на местни, сезонни пресни плодове и зеленчуци, отглеждани по екологичен начин. Така човек не изразходва излишна енергия за разграждане на сложни и тежки храни и комбинации, а създава възможност тялото да се саморегулира.

Разговор за природосъобразното хранене

Тя казваше: „Ако действително има храна, която може да бъде приета като лекарство – първото място е за плодовете.“

Много изследвания показват, че българите трупат все повече наднормено тегло, наред с това и проблеми като диабет или сърдечносъдови заболявания. Каква е причината според Вас?

Наднормено тегло, диабет и сърдечносъдови заболявания – всички те имат една и съща причина. Това е приемането на прекалено много сложноструктурирани мазнини, които се намират в храни като месото, рибата, яйцата, млечните продукти и всякакви видове концентрирани олиа, полуфабрикати и др. Те се трупат като запас за енергия за бъдещ период във вид на подкожни мазнини – по ханша, бедрата, седалищната част и други части по тялото, което води до затлъстяване. Погрешно се смята, че от въглехидратите се пълнее и много хора правят грешката да намаляват въглехидратите и да увеличават за тяхна сметка мазнините и белтъчините. Причината за сърдечносъдовите заболявания е същата като при затлъстяването. Консумирането на киселиннообразуващи храни нараняват ендотелната тъкан на кръвоносната система и тъй като мазнините са противвъзпалителен агент, полепват по артериите и образуват плаки, причина за сърдечносъдови проблеми. Същите тези мазнини са проблема и за високата кръвна захар при диабет. Те полепват по стените на клетките, като същевременно влизат и в мускулните клетки, които възпрепятстват свързването

на инсулиновия рецептор с инсулина. А как се лекуват? Много просто – намаляваме мазнините и увеличаваме естествената храна за човека, въглехидрати от пълноценни храни.

Вие лично сте автор на една лечебна система, която наричате Vita Rama. Какво е характерно за нея и

храносмилане и усвояване на хранителните елементи; приготвят се по определен начин – накисване, готвене на пара, без мазнина, сушени, сурови, за да запазят максимално лечебните си свойства; разнообразни са и се предлагат под формата на традиционни български рецепти и ястия с цел по-лесно възприемане и прилагане. Работим първо върху пречистване на организма според индивидуалния случай и най-важното, учим всеки един как да се храни, как да готви и да комбинира храните в ежедневието си. Предлагаме и здравословни програми, които са с различна продължителност – от 7 до 21 дни, след които човек може да се върне във всекидневието си пречистен, зареден и вдъхновен.

Как гледате на определението „нелечими болести“?

В основата на всяко едно лечение стои пречистване на организма от натрупаните токсични отпадъци и правилно зареждане и захранване на клетките

може ли човек да я спазва индивидуално?

Лечебна система Vita Rama е комбинация от грижа за тялото, ума и съзнанието чрез правилно природосъобразно хранене, физическа активност, методи за релаксация и медитация. Само когато се работи цялостно, човек може да постигне така желания баланс, към който всеки се стреми. Всички велики лечители потвърждават това. Разбира се, основата на нашата лечебна система е лечебното хранене, базирано на пълноценни растителни храни, които се комбинират по определен начин с цел по-лесно

Всяка болест, както вече говорихме по-горе, има причина. Много от така наречените „нелечими болести“ могат да бъдат успешно повлияни. Всичко зависи от това кога е открито заболяването и има ли воля човек да промени начина си на живот. Например диабет от тип 2, която се води за „нелечима болест“, е напълно преодолима при всеки един от нас. Друг вид „нелечима болест“ е ракът. Тук вече всичко зависи от стадия и от съзнанието на човека. В основата на всяко едно лечение стои пречистване на организма от натрупаните токсични отпадъци и правилно зареждане и захранване

на клетките. Колкото по-малко токсини носи в себе си човек, толкова по-здрави ще са тъканите му и с повече енергия ще разполага.

Има една теория, че човек трябва да прави 10 хиляди крачки всеки ден, за да е здрав... Така ли е? И какво бихте добавили още вие към това правило?

Точно така, движението е живот и здраве. Но в днешно време движението, разходки и тренировки са лукс за модерното общество. Ето защо всеки трябва да намери начин да се движи достатъчно, но най-важно е поне веднъж седмично да има движение сред природата.

Чехите похапват доста месо...

Но обичат също така примерно алабаш, праз, бяло и червено зеле, картофи... И бира, разбира се!

Кои от тези храни бихте оставили настрана и какво можем да си приготвим от останалото тук, в Чехия?

Месото и бирата ги оставяме настрана, поне за период от един месец, за да може организъмът да си почине и да се разтовари. Другите храни влизат изцяло в концепцията на лечебната ни система. Може да се приготвят салати от алабаш, праз, бяло и червено зеле. Може да си направите зеле на фурна, зеле с ориз, зелени сарми и много други неща. От картофите – гювеч, яхния, печени картофи, картофени кюфтета, супа борш от картофи и зеле, дори и имитация на пържени картофи за бирата, но веднъж седмично!

Как изглежда българската Коледа според вашата система Vita Rama? От много неща ли трябва да се лишим, за да сме здрави?

Бъдни вечер така или иначе е на основата на растителното хранене, така че там може да имате богато, разнообразно и вкусно меню от плодове, зеленчуци, зърнени, бобови храни, семена и ядки. Но на Коледа трябва да се внимава най-много. Препоръчваме животинските продукти да се приемат разделно и в комбинация само със слабовъглехидратни зеленчуци като маруля, зеле, карфиол, броколи, спанак, краставица, копър, магданоз и дру-

ги. Консумирайте въглехидратните и белтъчните храни по различно време. За по-добро храносмилане използвайте растителни храносмилателни ензими под формата на хранителна добавка. Пийте и повече вода – преди или поне два часа след хранене. Ако в някой от празничните дни сте похапнали доста, направете на следващия ден разтоварване. Същото важи и ако сте преяли на обед или на вечеря – пропуснете следващото хранене. Включвайте животинските храни умерено и плавно – особено, ако сте постили, за да не се получи претоварване на организма. Много важно е да не се преяжда късно вечер.

Нека храната, която консумирате, да ви дава все повече енергия, здраве и добро самочувствие. Излишеството в каквато и да е форма винаги носи сериозни негативни последиствия – рано или късно. Хранете се, за да живеете, и не живеете, за да се храните.

А накрая естествено ще ви по-молим за някоя вдъхновяваща рецепта :)

Ето една за зеленчукова лазаня. Нужни са ви пакет кори за баница, една тиквичка, 6-7 червени чушки, 6 домата, половин килограм консервирана царевичка, чаена лъжичка сминдух, половин чаена лъжичка босилек и още по толкова риган, чубрица и калиева сол. За заливката са нужни 4 средноголеми сварени картофа, 200 г тофу, 2 супени лъжи-

ци нахутено брашно и още толкова царевично, както и по четвърт чаена лъжичка асафетида и куркума, половин чаена лъжичка калиева сол, 500 мл вода, щипка черен или бял пипер и по възможност свежи босилек и риган.

Първо измийте и нарежете всички зеленчуци на тънки кръгчета с дебелина 3-4 мм. Дъното на подходяща тава покрийте с два пласта кори. Върху тях разпределете пласт от тиквички, босилек и малко сол. Покрийте тиквичките и босилека отново с два пласта кори. Върху корите разпределете чушки, чубрица и малко сол. Покрийте чушките и чубрицата отново с два пласта кори. Разпределете върху корите царевичката, сминдуха и малко сол. Покрийте царевичката и сминдуха отново с два пласта кори. Върху корите разпределете домати, ригана и малко сол. Завършете най-отгоре с два пласта кори.

После подгответе заливката за лазанята като блендирате всички съставки за нея до получаването на хомогенна смес. Залейте лазанята с подготвената заливка.

Печете в предварително загрята фурна на 180° градуса в продължение на 40 минути. Когато лазанята е готова, я извадете, като я оставете да се охлади – едва тогава нарежете. Може да поднесете ястието с листенца пресен босилек и риган. Да ви е сладко!

Красимир Проданов

Красимира Стоянова: Жена във военната индустрия не е често срещано явление

Красимира Стоянова е интелигентна и обаятелна дама, която заразява със своя оптимизъм. Работи в областта на военната индустрия. Вицепрезидент е на високотехнологичната компания СААБ за Централна и Източна Европа. Тя е и единствената българка в известната шведска компания. Макар че като дете не е мечтала да продава ракети, изстребител и подводници, е много успешна във военния бизнес. От 2014 г. живее със семейството си в Прага.

Красимира Стоянова е и грижовна майка на две деца, които учи на толерантност, позитивизъм и ги подкрепя в овладяването на български и чужди езици.

Красимира Стоянова е вицепрезидент на шведската компания СААБ за Централна и Източна Европа

Краси, ти си вицепрезидент на СААБ за Централна и Източна Европа. Каква е дейността на тази компания и в кои области е производството ѝ?

СААБ е шведска компания, основана през 1937 г. с цел производство на военни самолети за шведските военно-въздушни сили. По-късно разширява обхвата си на дейност и започва да произвежда автомобили, но това производство е продадено

през деветдесетте години на миналия век на „Дженерал Мотърс“ и вече не е част от консорциума СААБ. СААБ вече има 5 поколения военни самолети. Компанията се развива в различни области на военната индустрия - противовъздушна отбрана, ракети, кораби, радарни технологии. Малък процент са цивилните системи за сигурност - навигационни системи за ръководства на въздушното движение, пристанища. 90

процента от продукцията е военна. Основен продукт и символ на компанията е многоцелевият изстребител от последно поколение „Грипен“. Изстребителната индустрия е най-високо технологичната.

Продуктът „Грипен“, производство на СААБ, има експортен успех. Освен в Швеция се използва в чешките, унгарските, тайландските военновъздушни сили, както и в Южна Африка; поръчан е и от Бразилия.

Как попадна в тази шведска компания и откога работиш в СААБ?

Аз работя по този проект от 2004 г., тъй като България още тогава имаше намерение да купува многоцелеви изстребител. Ние създадохме представителство, за да се избегнат посредническите услуги, тъй като в този регион и не само в него има мнение, че посредници, комисионери, консултанти, лобисти и т.н. имат достъп до корупционни схеми. Затова фирмата отвори собствено представителство. По това време бях мениджър в българското представителство. То е основано през 2006 г. и аз бях единственият служител в него. Имах директор – швед. Проектът в България се развиваше много бавно. През 2013 г. имаше реорганизация и тогава ми предложиха да дойда в Чехия, като ми повериха един сегмент от портфолиото на СААБ. По това време се създадоха хъбове за Централна и Източна Европа и на мен ми дадоха възможност да съм част от по-голям екип и да мога да се развивам. Първоначално отговорях за продажбата на цивилните проекти – навигационни системи за ръководства на въздушно движение, пристанищна инфраструктура.

Характерно за този бизнес е, че

Изстребителят „Грипен“

проектите са дълги, а хората се ръководят дистанционно. Аз съм единствената българка в СААБ. В Прага бяхме добър екип от шведи, американец, чех и българка. През 2015 г. имаше отново промяна на мениджмънта и ръководителят, който беше за Централна и Източна Европа, пое ново професионално предизвикателство. Тогава откриха процедура за наемане на ръководител за цялото портфолио на СААБ за Централна и Източна Европа, чието седалище е в Прага. След множество интервюта, препоръки, тестове, аз спечелих конкурса. Отначало малко трудно ми произнасяха името, но после свикнаха. Шведите по принцип са изключително толерантни и никога не съм почувствала каквато и да било дискриминация от тяхна страна.

А от страна на чехите чувствала ли си някаква дискриминация?

Не. Чехите са много работоспособен и трудолюбив народ. Говорят с приятна носталгия за България и за морето. Тук в екипа сме 10-12 човека. Разбира се, спечелването на конкурса беше голямо предизвикателство за мен и за останалите, защото от член на един екип аз изведнъж станах техен началник

в Прага. Жена от Източна Европа, работеща във военната индустрия, не е често срещано явление.

Как навлезе във военната индустрия?

Като дете определено не съм мечтала да продавам ракети, бомби, изстребители, подводници. Завършила съм УНСС със специалност „Финанси“ - една тежка, но престижна специалност. После продължих и в магистърската програма. Когато започнах да работя за СААБ, завърших още една магистратура - „Икономика и отбрана на сигурността“. Исках да се доближа до военната тема и сектора „Сигурност“ от икономическа гледна точка, защото аз не съм инженер и не съм служила в армията.

Първоначално се опитах да се развивам в банковата сфера, но беше много трудно. После започнах в една софтуерна фирма, която работеше в България с международния концерн БАЕ Системс. В английската фирма бях две години, а те бяха в сътрудничество със СААБ. Така започнах работа в СААБ. Не съм си представяла тогава, че ще работя само в сектор отбрана. Той е тежък сектор особено за млад човек, защото изисква изключителна търпели-

вост. Проектите са сложни, дълги и нямат бърз ефект. Нещата са по-комплексни и бавни. Не можеш да генерираш ефект от своите усилия в рамките на една календарна година. Правителствата по принцип трудно вземат решение за изхарчването на милиарди.

Затова трябва постоянно да поддържаш високо ниво на енергия и амбиция, което не е лесно. Един колега от СААБ казва: „Проекти не се губят, хората и компаниите просто се отказват“.

Изстребителите „Грипен“ са особено актуална тема за България напоследък. През последните месеци ти се появи няколко пъти по медиите. Какъв точно беше поводът?

Имам чувството, че се предизвика едно излишно преекспониране на тази тема. Истината, както вече казах е, че ние работим по този проект от 2004 г. През 2016 г. беше гласуван проект от правителството на Бойко Борисов като времева и финансова рамка. Всичко вървеше по план, имаше запитване за оферти, които бяха изпратени до нас и до другите конкуренти.

После правителството в рамките на т.нар. пътна карта обяви избор на платформа от трите кандидата.

Това с нищо не задължава правителството, което дойде по-късно, да подпише договор. Винаги следват дълги преговори, тъй като проектите са много комплексни. Временно правителство, оглавявано от г-н Герджиков, прие доклада на базата на една методология за оценка на проектите, която е разработена от Министерството на отбраната и Военновъздушните сили.

Според нас офертата ни е класирана първа, защото не е важно само колко струва един самолет при закупуването му, това е една малка част от разходите. Важно е и какъв е разходът в рамките на целия жизнен цикъл на продукта - включително експлоатационни разходи и разходи за поддръжка. Ние се славим (а има и независими проучвания), че при нашата платформа тези експлоатационни разходи са най-ниски. Това е и една от причините офертата да е избрана като финансово най-ефективна. Освен това сме се вместили в изискванията за финансова рамка, която е дадена в запитването за оферти. Трябва да подчертая, че предлагаме новопроизведени изобретения, а не втора употреба. Очаквахме преговорен процес, но вместо него през лятото започна разпространяването на невярна информация: че е спряно производството на самолета, че „Грипен“ са несъвместими с НАТО, че сме се възползвали от преимуществото на разсрочено плащане. Всички те не отговарят на истината.

Мисля, че Чехия например е един достоен партньор на НАТО със самолетите „Грипен“.

Това, с което съм горда е, че нашата кампания от 2004 г. е изцяло позитивна.

Неверни са и твърденията, че сме имали някакви неправомерни взаимоотношения с когото и да било от военновъздушните сили в България. Сега очакваме от Министерството на отбраната нови запитвания за оферти. Убедени сме, че нашата оферта отново ще бъде класирана като най-добра.

По принцип работата ти е свързана с много пътувания? Кои държави посещаваш най-често?

К. Стоянова е единствената българка в СААБ

Пътувам основно в Централна и Източна Европа, а за вътрешни срещи и до Швеция. Военна техника не продаваме на определени държави. Когато работех с цивилни продукти, пътувах и до други дестинации като Казахстан, Киргистан, Азърбайджан, Грузия. Най-екзотична от тях беше Киргистан.

Пътувам, поне веднъж седмично. Държавите в моя регион освен Чехия са: Унгария, Словакия, Румъния, Словения, Хърватска, България, Гърция, Турция.

Сигурно е много трудно да свързваш професионалния си живот с личния? При това имаш и две деца, които са ученици.

Нямам друг избор. Цялото семейство сме свикнали на този начин на живот. Когато бяха малки децата, мъжът ми не работеше, за да има постоянно кой да се грижи за тях. Сега вечерите, през които ме няма, се чуваме по телефона и той се занимава с тях. Уикендите за нас са свещени – тогава сме всички заедно. Качество за сметка на количество, може би. Мисля, че съм намерила баланса и децата не усещат особено моята липса.

И ти в тези свещени уикенди водиш децата си в Българското неделно училище „Възраждане“? Как разбра за съществуването му?

Десет дни след като дойдох в Прага, се запознах случайно с една българка с две деца и тя ми препоръча Неделното училище.

Кое училище посещават децата ти през седмицата?

Чешко-немското училище в Прага. Преди това са ходили в английска детска градина, а сега учат всеки ден и немски. Знаят български, чешки, немски и английски. Може би е малко натоварващо, но аз мисля, че ученето на езици е голямо преимущество.

Така че ходенето в Неделното училище не ги затруднява? Някои родители смятат, че децата първо трябва да се научат да четат и пишат на чешки, а след това на български, за да не се объркат.

Чувала съм за тази теория, но нищо такова не съм забелязала при сина ми Даниел – той в първи клас учеше чешки, немски и български. Едва ли ще има проблем и при Лия.

Какви са любимите ти занимания?

Те са свързани основно със спортни дейности извън дома и с различни забавления. Обичаме да караме кънки, колела и ски с децата. Те много спортуват – тренират тенис и плуване. Освен това се занимават с музика – пеят и свирят на различни инструменти. Всяка неделя посещават и Неделното училище в Прага. Аз специално много обичам да бягам. Другото ми хоби в момента е да уча чешки.

В последните години животът ти е свързан с Прага. Как се чувстваш в чешката столица?

Прага е един прекрасен град. Не зная колко дълго ще живеем тук, но Прага за мен и семейството ми ще си остане един от любимите ми градове.

Мария Захариева

Накратко

На 1 януари България поема ротационното председателство на Съвета на Европейския съюз. Тя ще ръководи заседанията на Съвета, който обединява националните министри на всички страни от ЕС, в продължение на шест месеца. Сред основните приоритети на българското председателство са европейската перспектива на Западните Балкани, бъдещето на Европа и младите хора, сигурност и стабилност в силна и единна Европа, цифрова икономика и умения на бъдещето. Основната част от събитията ще се провеждат в Националния дворец на културата. Предвидени са около 300 събития в България и 1500 в Брюксел, а над 25 000 гости и делегати се очаква да пристигнат в страната през първата половина на следващата година. (Източник: dnevnik.bg)

Сайтът на Българското председателство на Съвета на ЕС 2018 е онлайн на адрес www.eu2018bg.bg и es2018bg.bg. Сайтът има версии на английски, френски и немски. На 1 януари 2018 година България поема поста от Естония и сайтът ще е официалната страница на председателството. Порталът е изграден от „Информационно обслужване“ АД след обществена поръчка за 69 900 лв. без ДДС.

Мотото на българското председателство е „Съединението прави силата“, а в логото са преплетени българския флаг, шевицата и кирилицата. (Източник: dnevnik.bg)

Католическият свещеник отец Паоло Кортези от Белене е „Човек на годината“ в наградите на Българския хелзинкиски комитет (БХК), които бяха раздадени за десети пореден път през декември. Покойникът доц. Кристиан Таков получи приза за цялостен принос. Паоло Кортези приюти сирийско семейство, получило статут, но то бе принудено да напусне заради протест на част от местните жители. Кортези беше оттеглен от католическата църква и се върна временно в Италия заради

заплахи по негов адрес. Отецът е известен с това, че работи активно за почитане паметта на жертвите на комунизма.

Мартеницата вече е част от нематериалното културно наследство на ЮНЕСКО. Тя бе включена в представителния списък на елементите на нематериалното културно наследство на човечеството по време на заседанието на Междуправителствения комитет за опазване на нематериалното културно наследство на ЮНЕСКО в Република Корея. Номинацията е на България, Румъния, Молдова и Македония.

Българските вписвания в представителния списък на елементите на нематериалното културно наследство до момента са: народният празник „Сурва“/„Сузова“; Традицията на производство на Чипровски килими, вписани през 2014 г.; „Нестинарството — послание от миналото: Панагирът на Св. Св. Константин и Елена в с. Българи“, вписан през 2009 г.; Бистришките баби, архаична полифония, танци и ритуали от региона Шоплука, вписан през 2008 г. (news.bg)

Международният регистър на ЮНЕСКО „Паметта на света“ се обогати с 78 нови елемента от цял свят за периода 2016-2017 г. Сред тях са и предложението на България за Бориловият синодик, както и съвместното предложение на България

и Великобритания за Четвороевангелието на цар Иван Александър. Четвороевангелието се съхранява в Британската библиотека в Лондон

Скулптура и паметна плоча на братята Георги и Богдан Прошек бе поставена през ноември на мястото, където преди 133 г. се е издигнала „Пивоварница Братя Прошекови“, предаде БГНЕС. Скулптурата е изработена от проф. Георги Чапкънов, Коста и Станислава Чапкънови и архитект Станислав Константинов по случай 170 години от рождението на големия брат - Георги Прошек. Паметникът е реализиран с помощта на дружество „Сан Стефано Пропърти Дивелопмънт ЕАД“ и инициативния граждански комитет „Чехи - строители на нова България“. По същото в комплекса „Сан Стефано Плаза“ беше експонирана и документалната фотоизложба „Българските чехи“, проект на Българската телеграфна агенция и Държавна агенция „Архиви“. Димитър Димитров е основател на няколко стартъпа, един от които е Tiskey- платформа за мобилни разплащания за различните видове градска мобилност. Тя дава най-добрата цена за пътуване и позволява да се използва различни типове градска мобилност. През 2017 г. системата навлезе в софийското метро, работи във варненските автобуси и в някои бургаски тролейбуси, внедрена е и в автобусите на град Шрейбук, Канада. (М.3.)

Аз, Преводача...

(...и устните преводи)

Васил Самовоклиев

Да, знам - звучи претенциозно, помпозно. Почти като познатото „Аз Клавдий!“. Някой ще рече: самонадеяно, нескромно... Тъй да е, нека. Уморих се десетилетия да бъда скромен, а и сегашните времена предлагат съвсем друга алтернатива. Пък и защо да се лъжем? Нас на времето ни учеха, че скромността красяла човека. Добре де, нека се красят другите. Аз с какво повече да се крася от това, с което щедро ме е дарила природата, нали? (За лишениите от чувство за хумор, уточнявам – автозакачка!) От житейския си опит вече знам, че зад скромността често се крие или посредственост, или некадърност. Харесва ми максимата, която навремето един приятел писател ми посвети: „Скромността е за тези, които нямат други качества!“ и добави: „А качества при теб, дал Бог.“

Започвам с приказки за скром-

ността, защото всичко, което ще споделя във връзка с професията преводач и моите похождения из нея, са лишени от скромност – нали сам ставам център на внимание! Не се хваля, просто споделям задоволството си от това, което ме е сподобило като човек, посветил се на един чужд език (чешкия!), превърнал се в негова съдба. Преживяванията ми са много и разнообразни. Паметта ми вече е заличила повечето от тях, често ми ги напомнят други хора. Ще спомена само тези, които намирам за забавни, за да предизвикам усмивки у читателя, а аз самият да се засмея на миналото си.

В началото бе словото..., устното слово. Всеки, който следва филологията знае, че рано или късно все ще му се случи някому да превежда от или на езика, който си е избрал за професионална реализация. Че ще

му се случи, ще, но едва ли ще вземе с това да си вади хляба. Сега университетите подготвят преводачи, учат ги на какво ли не. При нас нямаше такова нещо, борехме се с чешкия кой както може, без да подозираме кога и за какво може да използваме понаученото.

Устният превод не е за всеки. Освен отлично владение на родния си и на чуждия език, преводачът трябва да има и бързи мисловни реакции, прекрасна краткотрайна памет, да умее да подбира най-подходящите думи, да се измъква при затруднения. Всъщност устните преводи биват няколко вида, така че всеки сам преценява с кои от тях би могъл да се справи, за кои му липсват качества и кураж. Преди да споделя моите перипетии с тях, за по-голяма яснота прибавям конкретна информация за видовете превод, която си позволих да взема от бат Гугъл, от офертите

на някаква фирма за преводи.

И така:

Консекутивен превод – преводачът изслушва говорещия, той спира и изчаква преводача да предаде смисъла на казаното на съответния език. Консекутивният превод е подходящ при бизнес срещи, пътувания, туристически обиколки, посещение на официални ведомства и държавни органи, при превод от заклет преводач пред нотариус и в съдебна зала.

Симултанен превод – преводачите превеждат едновременно с говорещия в реално време. Този вид превод се извършва от екип от двама преводачи, които се редуват. Те работят в звукоизолирани кабинни, използвайки слушалки и микрофони. Симултаният превод е подходящ за семинари, конференции, конгреси, бизнес обучения, презентации, дискусии, произнасяне на официални речи, филмови или кино прожекции.

Шушутаж (е много смешна дума!, сиреч превод на ухо) – преводачът е съвсем близо до слушателя и превежда, шепнейки на ухо. Преводът на ухо е подходящ за малки групи участници, седящи или прави, в близост един до друг.

Придружаване – преводачът придружава един или повече клиенти по време на пътувания, преговори, срещи, туристически обиколки, настаняване и др. В различните ситуации придружаването може да включва всеки един от посочените по-горе видове устен превод – консекутив, симултанен, превод на ухо, превод пред нотариус.

С консекутивния превод нямам голям опит, а и май нямам качества за него. Случвало се е да наблюдавам как някои колеги слушат няколко минути говорещия и после, едва ли не като магнетофон, повтарят казаното на български или на чуждия език. Възхищавам се на такива хора, аз не бих могъл. Симултанен превод ми се е случвал най-вече когато съм съпровождал делегации и/или лектори от Бърно, побратимения град на Пловдив. С превод на cabina също нямам голям опит, случи ми се само два пъти. Спомням си добре втория път, бе в първите бедни

Преводачът като млад

години на емиграцията ни в Прага. Всичко мина с лекота и благополучно, с чешкия вече нямах никакъв проблем и направо бях щастлив, защото до онзи момент не бях получавал такива хубави пари за труда си. Първият път бе много интересно и смешно. Бяхме още студенти, четвърти курс, годината 1970, напролет. По комсомолска линия ни засилиха да превеждаме на някакви семинари, в които, представете си!, нашите партийни идеолози обучаваха млади чешки комунистически кадри, появили се след чистките при нахлуването на войските на Варшавския договор в Чехия през 1968-ма година. По онова време не бяхме особено добре с чешкия, но това не ни притесняваше особено, защото, приказките, които превеждахме едно към гьотере, бяха празни и клишета. Голям майтап! До къде я бяхме докарали с пропагандата и пролетарската солидарност, нашенци да учат чехи как да бранят режима!

Най-много ангажименти и преживявания съм имал с придружаването. Още като екскурзовод на Слънчев бряг, за моя огромна радост, няколко години наред придружавах представителите на Чехословакия на „Златния Орфей“. Пак оттам ме изпратиха да придружавам чешки офицери от МВР, които идваха на

т.н. рехабилитация в нашенската почивна станция на съответното министерство в Несебър. И за мен, и за тях това си бе чиста почивка с много пиене на водка и „Слънчев бряг“ и с маратони в какви ли не игри на карти. Тогава май научих канастата и нещичко от мариаша. Споменавам и това си преживяване, защото тогава допуснах смешен езиков фал, за щастие без фатални последствия. Всеки ден превеждах на водача на групата менюто за следващия ден и той избираше какво да приготвят за чешките почиващи. Една сутрин готвачът предложи за закуска маслини. Дотогава не бях срещал тази дума и реших, че трябва да е олейовка (чувал бях тази думичка), тъй като знаех, че олива е маслиновото дърво. Изхождах от това, че в чешкия език има една дума за дървото и друга за плода, затова и реших че дървото е олива, а олейовката трябва да е плодът. Така другарите офицери прочетоха в написаното от мен меню на чешки за следващия ден, че за закуска ще имат олейовки. Това им се видя странно, но пък и любопитно, така че не възразиха да опитат. Пристигам аз на другата сутрин, засмян до ушите, поздравявам наляво-надясно, гледам по масите чинийки с маслини, а над тях ококорени, недоумяващи чешки физиономии. „Василе, ти какво си ни поръчал за закуска?“ - „Олейовки“, отвърщам и соча с ръка маслините. „Това не са олейовките, момче, това са оливи!“ - „Така ли?“, не скривам учудването си аз. „Нали дървото е олива, мислех си, че плодовете ще са олейовки.“ Избухна гръмък, спонтанен смях, към който се присъединявам и аз, след което ми се обяснява, че олейовки всъщност са сардели в олио. Това е, ако не се лъжа, единственият ми фал с неточен превод, който за щастие приключи с много смях и лесно се реши – маслините бяха прибрани, готвачът нарязан набързо луканка и групата с удоволствие се впусна в ликвидация на българския специалитет. Много активно превеждах, придружавайки, в Пловдив през 70-те и 80-те години. По онова време малцина знаеха чешки в града на тепетата. Мен ми излезе късмета

Посещение на Братската могила с правителствена делегация

да ме ангажират, тъй като известно време работех на Братската могила като екскурзовод в Музея на революционното движение (имаше и такъв музей!), където задължително водеха всички чуждестранни гости и се случих да „обслужвам“ чешка делегация. За градските велможи станах „момчето от Братската могила“, после, след като години наред съпровождах всякакви възможни партийни, профсъюзни, културни и какви ли не делегации от Бърно станах „Васко, чешкият преводач.“ Най-много съм работил като устен преводач за ОК на БКП в Пловдив, без да съм партиен член! Бяха си ме харесали другарите и по два-три пъти в годината съпровождах делегации или лектори и обикалях с тях окръга - по текезесета, фабрики, научни институти, винарски изби

от Асеновград до Карлово и Калоян. Не ми беше лесно, по цял ден не млъквах. Дори за бърборан като мен си е доста тежичко. Започвах от „Добро утро, другари! Как спяхте?“ и свършвах в „Тримонциум“ към полунощ с „Лека нощ! Приятна почивка, до утре!“ Плащаха ми някакъв скромен хонорар, който бе за фонда „И аз съм човек...“, но не ходех на работа, заплатата ми си течеше. На колегите им бе криво, защото трябваше да ми вземат часовете, а съседите ми недоумяваха кой съм, какъв съм, защото често идвах да ме вземат или ме връщаха с „Чайка“!, моля ви! Към края на 80-те това взе да ми тежи, опитах да се измъкна, но не ми се получи. Тогава си измислих византийския план: реших да наруша протокола! След официалните срещи, беседи, отговори на въпро-

си и какво ли не още, навсякъде всичко свършваше с богати трапези. В Пловдив другарите секретари канеха гостите си на прощална вечеря в ресторант „Пълдин“. За съжаление аз почти не можех да хапна от пребогатото меню, защото докато чехът нещо говори, аз превеждам, а нашенецът, дъвчейки, кима с глава, после се сменят ролите - чехът дъвче и кима, аз превеждам думите на нашенеца. Обикновено след ракиите и виното, някъде преди десерта и коняка, другарите разхлабиха вратовръзките, зарязваха протокола и започваха сладки мъжки приказки и анекдоти. Реших да се възползвам от ситуацията и помолих за разрешение и аз да кажа нещо. Другарят секретар не възрази и аз казах някакъв виц. Последва смях и молба за още някой. Казах поне три-четири,

възнаградени с голям смях. Реших, че след като съм нарушил протокола повече няма да ме потърсят. Да, ама не!, както казваше някой. Когато на другия ден споменах пред шефа на протокола какво съм сторил, той засмян отвърна: „Знам, но другарят секретар те харесал и много се е смял на вицовете ти!“

Не мога да се оплача от липса на симпатии от страна на хората, които съм обслужвал като устен преводач. За нашенци знам защо. Знаех, че им е писнало от слагачи и натегачи, от сервилно, подмазваческо поведение, затова и се държах непринудено, съвсем естествено, едва ли не като с равни. А чехите, както от делегациите, така и от „Златната ракля“ (имаше такъв фестивал за телевизионни спектакли, който се провеждаше в Пловдив всяка есен) се радваха на добрия ми чешки, на готовността ми да бъда с каквото мога и не мога полезен. Създавах се приятелски взаимоотношения, така че по-късно при всяко мое посещение на Бърно или Прага се обаждах на хората, с които вече се познаваме от Пловдив и задължително следвах покани за кръчма, билети за театър, екскурзии до замъци, подаръци.

Оказа се обаче че моята работа като преводач на ОК на БКП в Пловдив е черна точка в биографията ми. С други думи, мога да кажа, че новата власт несправедливо ме е дискриминирала заради това. Какво имам предвид? В първите години на така наречената „демократия“ професор Елка Константинова, като министър на културата, бе заявила, че „новите“ няма като „придишните“ да търсят за човека работа, а за работата човек. Така че в културните институти на България из Европа ще пращат хора, които познават културата и езика на съответната страна и като пример каза, че в Австрия ще изпращат хора, владеещи... австрийски! Спомнете си тази смешка, нали? Повярвал на госпожа министърката, реших и аз да опитам да кандидатствам за директор на Българския културен институт в Прага, имаше обявен конкурс. Случи се да познавам един от членовете на комисията, от когото по-късно научих, че моята кандидатура е била

на първо място и най-убедителна. При обсъждането обаче някаква „дама“ от Пловдив остро възразила, защото ме познавала и знаела че съм превеждал на другарите от ОК на БКП! Много демократично, няма що. Един ден, сменят ли се силните на деня, спокойно ще мога да се изкарам репресиран от сегашните. Да бе...

Било каквото било. Споменах, че едно от важните качества на преводача при устния превод е да умее бързо и ловко да се измъкне от ситуация, в която е затруднен. Аз имам ярък и много забавен пример по този повод. В годините на нашата комсомолска младост често се организираха дни, седмици, празници на нечие чуждо кино. Така можехме да гледаме филми, които иначе не минаваха по мрежата на киноразпространението. Като студент например бях на прожекция на италиански филм, от която си спомням голяма преводаческа смешка. Преводачката явно не смогваше да догони скорострелната реч на италианците и често мълчеше. Вероятно притеснена след дълго мълчание, по едно време само рече: „Те са карат!“ Публиката избухна в безумен смях. Нещо подобно се случи и на мен при подобна прожекция, е, малко по-различно, но пък предизвиках смях и бях възнаграден с бурни аплодисменти. Един от моите тогавашни приятели в Пловдив бе секретар на градския комитет на Комсомола по пропагандата, бяха организирали седмица на световното антифашистско кино и в програмата бе включен американският филм „Седмият кръст“ по романа на немската писателка Ана Зегерс. Обажда ми се по телефона споменатият приятел и, аман-заман, спасявай положението! Часът е 17, прожекцията е от 18 часа, звуковата картина на филма била лоша, при предварителната прожекция преводачката разбрала, че не е възможно да превежда и се отказала. Филмът имал чешки субтитри, та някому хрумнало, че може да се превежда по тях. Наложил се бързо да се стегна и да довтасам в тогавашното кино „Комсомол“, броени минути преди да започне прожекцията. За щастие

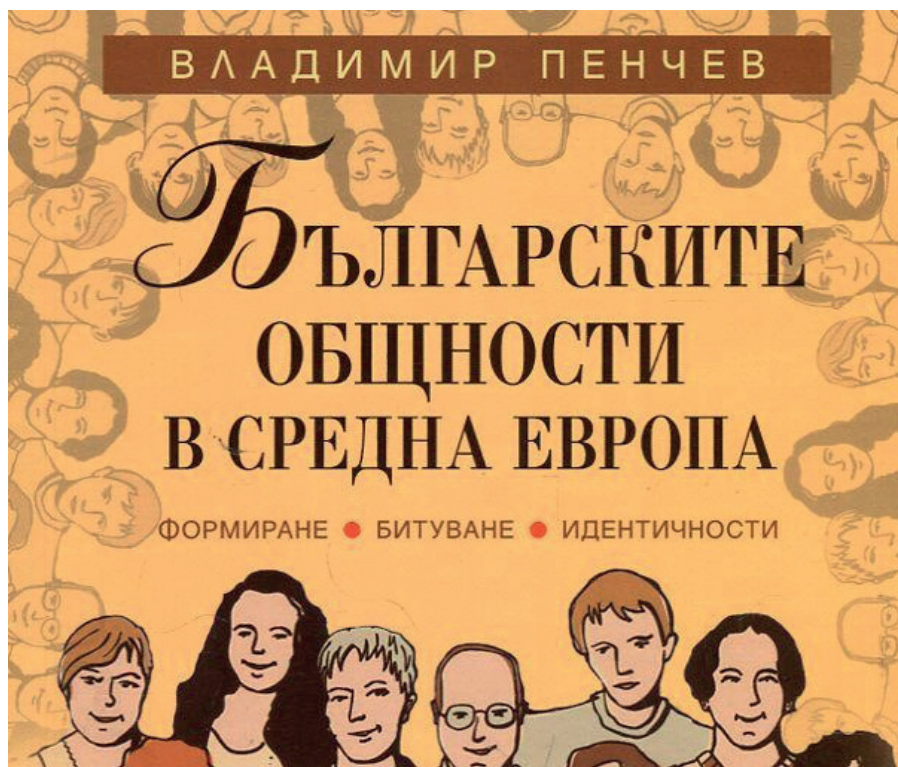
бях чел съвсем наскоро романа на Зегерс.

Филмът тръгна. Неволно слушам на англо-американска реч името на главния герой Джордж, в чешките субтитри чета Иржи, а трябва да кажа Георг, както е на немски. Чувам Джордж, чета Иржи, казвам Георг. Един път, два пъти, много пъти... По едно време обясняват на главния герой, който се измъкнал от концлагера, че ще го спасят добри хора в град... изписан на немски, в който на адрес... изписан на немски, трябва да потърси хер..., изписан на немски. Ами сега? Аз по това време хал хабер си нямах от немския... Сам не знам как реагирах така спонтанно, навярно инстинктът за самосъхранение. Казвам: „Отиваш в град еди кой си, на улица еди коя си и там ще те чака господин еди кой си...“ Публиката избухна в смях и последвах бурни аплодисменти, явно моето измъкване бе оценено. Наближава краят на филма. Последният кадър представлява кораб, с който главният герой ще отплава за Америка, а от пристана изпращачите му махат с ръка и чувам: „Гуд бай, Джордж“, а виждам изписано „Сбохем, Иржи!“. Щастлив, че найсетне съм на финала, аз въздъхвам и казвам: „Сбогом, Гьоргиии!“ Отново следват бурни аплодисменти и безумен смях. Прожекцията свърши, лампите светнаха, народът масово се надига и извързва глава нагоре към кабината, за да види кой е, аджеба, този преводач. А аз съм се сврял под масата, чакам да затихнат последните стъпки на излизачите зрители, та да мога спокойно да напусна киносалона. Да, така е при устните преводи. Напрежение, много приказки, ровичкане наум в паметта и в двата езика, умора. Всичко минава и отминава. Остават някакви бегли познания от дотогава непозната сфера, в която си надникнал, често временни приятелства, а имаш ли чувство за самоирония и хумор, доста поводи какво да си спомняш с усмивка. Та така...

Васил Самоковлиев

Снимки: личен архив на Васил Самоковлиев

Българските общности в Средна Европа. Формиране, битуване, идентичности. София: Парадигма, 2017

Монографията на Владимир Пенчев се вписва в актуалната проблематика за миграциите и ефектите от тях, която живо интригува обществата и учените от различни сфери на познанието през последните десетилетия, и предлага още един изследователски ракурс към тях. Фокусът тук е към българските емигранти в Средна Европа, плод на няколко миграционни вълни и различна по своя характер мобилност. Рефлексите и изводите на автора се основават на дългогодишни наблюдения, на лично проведени теренни изследвания в Чехия, Словакия, Австрия, както и на резултати от проучвания на учени от Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей – БАН и други институции, осъществени през последните десетилетия. Книгата е структурирана в Увод; три глави: „Няколко приближения към темата“ (с. 13–86), „Формиране на българските общности в Средна Европа“ (с. 87–144), „Опити за наблюдения“ (с. 145–210); Заключение и Библиография. Голяма част от текстовете са получили своята научна социализация – публикувани

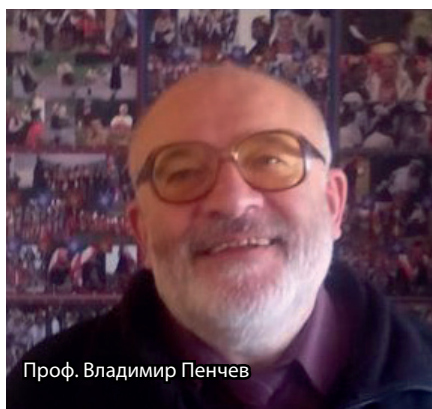
са на български, чешки, английски език. Преработени са съобразно изискванията на монографичното изследване за единност и смисловост.

В първата глава в контекста на изследванията на българските общности в Средна Европа се поставят въпроси за изследователския инструментариум и терминологията. Очертават се полетата на теоретично осмисляне на проблематиката: мотивации за миграционни движения и характерни специфики, типове емигрантски общности, мигрантски институции, топоси на българското присъствие в чужбина, аспекти на идентичността в ситуация на емиграция. Прегледът на изследванията е с оглед на въздействието на миграциите и мобилността върху всекидневието и културата на емигрантите, формите на социална организация и отношения и конструирането на идентичности. Втората глава е посветена на миграционните процеси към Средна Европа, на механизмите на създаване и утвърждаване на отделните български общности в средноев-

ропейските страни. Подробно са разгледани „гурбетчийската експанзия“ на българските градинари и процесите на установяването им в този ареал на Европа, студентските миграции и студентското участие във формирането на общности, общностни институции, в общностния живот. Специално внимание е отделено на политическите емигранти в Австрия след Втората световна война, на миграцията на земеделски и промишлени работници към бивша Чехословакия в края на 40-те и през 50-те години на ХХ в., на миграции в резултат от смесени бракове по време на т.нар. „плажен туризъм“ през социализма. Разгледани са миграциите след 1989 г.: мотивации, контекст на процесите, в които се разгръщат тези миграционни движения, въпроси на интеграцията на новите емигранти в съответните общества и в съответните български общности. Третата глава се фокусира върху различни въпроси на българските общности в чужбина: етнокултурни специфики, функциониране на етностереотипи, интеркултурни взаимодействия и др. Чрез представянето на отделни личности, емблематични за общностния живот на българите в чужбина, се извеждат важни характеристики на общностната организация и взаимодействието с приемните общества. В края на тази глава авторът изказва хипотезата за наличието на специфичен „средноевропейски“ тип българин.

Монографията на Владимир Пенчев е първото цялостно етнологическо изследване върху миграционните процеси от България и формирането на дисперсни общности в ареала на Средна Европа, осъществено в съпоставителен план. Убедително са изведени сходни модели на създаването и развитието на българските емигрантски общности в страните от Средна Европа, като са показани и съответни специфики в отделните приемни общества. Открит е общ модел на привличане в конструираната вече българска общност и в

общностния живот на представителите на следващи миграционни вълни. Изследователят обосновава общността, като „категорията, която най-точно разкрива съдържанието на определено етническо присъствие извън държавните граници на съответната държава“ (с. 15). Като дискутира същността и обхвата на термините „етноанклав“ и „етнодиаспора“, авторът аргументира адекватността на концепта „етническа дисперсия“ за „по-точно формулиране на спецификите на миграциите и техните ефекти в съвременността“ и извежда важни характеристики на дисперсната общност. Изследването съчетава историческа дълбочина и културологичен подход, който авторът нарича „мозаечен“. Диахронният и синхронният анализ се основават на широк социален, политически и културен контекст, който обхваща големи времеви периоди в развитието на Европа. Рефлексии върху миграцията като текст представят специфичния изследователски ракурс на Владимир Пенчев. Миграцията като текст е аналитичен инструмент, който не е прилаган у нас при антропологичното изследване на етническите дисперсии. Методите, ориентирани към дискурса, са надежден инструмент за проучване на процесите на културна приемственост и културна промяна, за разкриване на социалните значения зад езиковите форми и тяхната връзка с такива социални феномени като идентичност, вярвания, убеждения, форми на власт и др. Автобиографичните разкази, разкриващи личния миграционен опит, се осмислят като носители на значения и социокултурна информация, съпоставят се с изводите от научните текстове, като се открояват прилики и различия. Предложена е типологизация на човешките общности в чуждоетническа среда, която се основава на тяхното многообразие и механизмите на формирането и развитието им. Тя спомага за по-детайлно и задълбочено анализиране на процеси и явления сред тези общности в исторически план и съвременна перспектива. Институциите на българските еми-

Проф. Владимир Пенчев

гранти са важен център при изследването на емигрантските общности. Тук вниманието е не само към традиционните институции (дружества, училища и църковни общини), а и към появилите се в съвременността разнообразни институционални форми с цел изразяване и съхраняване на българската идентичност, на българското културно наследство, традиции, ценности. Локализацията на българските общности в чужбина, символното конструиране на български пространства, в текста се концептуализират като „топология на присъствието“, като система от публични и частни пространства, която обхваща: институционални пространства на българската държава в чужбина, пространства на институциите на общността, обществени пространства на българската общност, сред които паметни места, и личните пространства на мигрантите. Удачно е използвана метафората на „обетованата земя“, като начин да бъдат изразени еднотипни нагласи и мотиви за миграция у представители на различни социални групи, за осмисляне на икономическите миграции не само в Средна Европа. Изследваните явления са представени в тяхната процесуалност, развитие и зависимост от геополитическия контекст. В този смисъл Вл. Пенчев не прави категорични констатации, а откроява възможности за изследване на динамиката на явленията, за прилагане на друг изследователски инструментариум при осмислянето им и др. Очертани са перспективи за нови изследвания в проучвания ареал с оглед на настоящето: преходът от миграция към мобилност, масираният

мигрантски наплив към Европа от Изтока и Африка, излизането на Великобритания от ЕС, европейски и държавни миграционни политики, свързани с интеграционни модели и практики.

Специално искам да отбележа текстовете, посветени на българските миграции и общности в Чехия и Словакия, направени с голяма вещина и компетентност. Това не е случайно, тъй като Вл. Пенчев е отличен познавач на чешката и словашката история и култура. Тук ще открия страниците, посветени на българската предосвобожденска емиграция в Чехия, на многоплановото и многоизмерното българско присъствие в чешките земи с акцент върху създаването и развитието на организационните форми на общността и различните дейности, насочени към съхраняване на българска културна самобитност, страниците, посветени на развитието на чешките стереотипи за българите в исторически контекст и в процеса на взаимно опознаване, на етнокултурните характеристики на българската общност в Словакия, формирана в резултат на различни по характер и съдържание миграционни движения, на етнокултурните кодове и модели на взаимодействие със словашката среда според типове миграция, наличието или липсата на смесени бракове.

Монографичното изследване внася определен принос в опитите да опознаем и разберем българите в чужбина, както и да имаме рефлексивен поглед към собственото си общество. Книгата на Владимир Пенчев има и важна приложна стойност. Тя би била полезна на държавните институции в реализирането на адекватни политики и практики по отношение на българите в чужбина, както и в обучението по етнология и културна антропология във висшите училища.

*доц. д-р Валентина Ганева-Райчева,
Институт за Етнология и фолклористика с Етнографски музей
при Българската академия на науките*

Budu čekat na tvůj noční vlak

Po cestě k nádraží šla už tisíckrát – některé dlažební kostky byly vyložené, kolem rostla tráva, jemná tráva, která se sotva dočká dalšího jara. Kdysi tu stávaly topoly, staré a obrovské, havrani si na nich stavěli svá těžká hnízda. V létě řeka téměř vysychala a voda v malých tůňkách žloutala od slunce. Žáby a havrani žíznivě hltali suchý vzduch. Táňa milovala léto s jeho těžkými topoly, a když je pokáceli, byla z toho celý měsíc špatná.

„Vezmu tě do jiného lesa,“ řekl jí jednou Michail, jenž vždy plnil své sliby. „Na,“ řekl jí za několik týdnů. Na tom nejobyčejnějším papíře načmáral barevnými pastelkami staré stromy a mezi nimi bílou vyschlou řeku. Havrani na jeho obrázku byli modří a celá kresba byla pokrytá deštěm. Ve spodním rohu byla téměř neviditelná písmena, modrá jako havrani. „Daruji ti tento déšť“ stálo tam. Michail odjel za prací do Itálie, poté do Holandska, a Táňa prodávala stříbrné šperky v obchůdku na cestě k nádraží. Později majitel změnil sortiment, ale Táňa v obchodě i tak zůstala. Prodávala látky, příkrývky, nitě a noční košile. Michail se dlouho neozýval, ale když se nakrátko vracel z Holandska, dlouho mlčel a díval se na ni, obklopenou pečlivě srovnanými balíky se zbožím.

„Přijedu nočním vlakem,“ řekl jí jednou. „Vlakem těch největších opilců přijedu navždycky. Čekej na mě na nádraží. Nehnu se od tebe. Spolu budeme chodit do práce a spolu se budeme vracet. Tam, kde budeme pracovat, budou topoly. A bude tam pršet.“

Pak Michail znovu odjel. Večer, kdy přijíždí vlak s těmi největšími opilci, přestal volat. Táňa se dívala na vykáčenou alej, zaprášené vlaky, které do města přinášely podzim. Myslela na obchod s příkrývkami a na jeho majitele, statného málomluvného člověka, jenž se jí jednou zmínil: „Jestli chceš, můžeš se nastěhovat ke mně. Nekradeš. Jsi tichá, pracovitá. Já jsem taky pracovitý. Za týden přijď.“ Táňa opatrovala obrázek nakreslený barevnými pastelkami s bílou vyschlou řekou a modrými písmeny, jež jí darovala déšť. Čekala na noční vlak s těmi největšími opilci s pomalými

vagóny ze Sofie na jejich nádraží. Už tu nebyli havrani, ve městě nezbyl jediný topol. Řeka zmizela, žabí srdce kdesi pukla. Doufala, že začne pršet. „Nechci na tebe tlačit,“ připomněl jí majitel obchodu s příkrývkami. „Jsi nerozhodná, ale to nevadí. Já mám rozhodnosti na rozdávání, když je třeba.“ Nevěděl, že Táňa nemůže zapomenout na topoly větší než noc. Pamatovala na zelené cesty na Michailově neohrabané kresbě. Mraky se rozpustily do poslední kapky, ale Táňa ještě cítila bílý déšť. „Mluvil jsem s tvou matkou, ta nic nenamítá,“ vykládal majitel obchodu. „Můžeme se i vzít. Nebudeš muset počítat každý drobnák jako dosud. A už nebudeš muset jezdit na tom starém kole. Koupím ti malý ojetý ford, spolehlivý a úsporný.“

Majitel obchodu nabízel jistotu, ale Táňa mu své staré kolo nechtěla dát. Michail se neozýval. Jezdila na kole a hledala ulice s květinami za okny. Hledala staré stromy. Koncem srpna Táňa dostala pohled. Benátky, paláce a modrá písmena, která jí říkala: „Přijedu 24. července.“ Od toho dne zákazníci galanterie natolik zkrásněli, že Táňa nevěřila svým očím.

„Jsem rád, že jsi konečně veselejší,“ poznamenal majitel obchodu. „Nevěděl jsem, že tě tolik potěší, když ti zvýším plat o deset leva.“

Do vlaku, který měl přijet 24. července, zbývalo tisíc vagónů a sto let. Dny, znavené vedrem, se sotva vlekly, ale byly to šťastné dny. Všechno před 24. červencem bylo šťastné. Poté sto let uplynulo.

Podle jízdního řádu opilecký vlak stavěl na nádraží patnáct minut po půlnoci. Táňa tam byla hodinu před půlnocí. U železnice člověk nikdy neví. Strojvedoucí se klidně může splést a dorazit dříve. Hodiny na nádraží nefungovaly, místo nich odpočítávali vteřiny cvrčci. Minula půlnoc, uplynulo deset minut po půlnoci, dvacet pět minut po půlnoci, a poté se rozezněly koleje. Jako živel, jako blesk z čistého nebe se na nádraží přihnul opilecký vlak. Výpravčí vylezl z budky a posvítíl baterkou. Vlak zastavil. Měl jen dva vagóny. Z prvního vyšel člověk, který si přihýbal přímo z láhve, z druhého vystoupil zavazadly obtěžkaný muž se ženou. Táňa se rozhlédla. Nikdo jiný se u těch úžasných vagónů

neukázal. Výpravčí dal znovu znamení baterkou, lokomotiva si odfrkla. Táňa zatajila dech. Vlak se rozjel, nejprve pomalu, těžce a unaveně, poté zrychlil a namířil si to do potměného pole. Michail tam nebyl.

Možná že dnes není 24. července. Možná že je ještě 23. nebo dokonce 22. Táňa z kabelky vylovila kalendářík, na němž si odškrtávala každý uplynulý den. Dlouze ho zkoumala. Michail nepřišel. Daroval jí déšť. Dal jí modré a červené topoly. Léto mělo brzy skončit. Jak dlouho uplynulo od těch benátských paláců? Dlouho. Michail mohl klidně zapomenout. Člověk by měl brát věci tak, jak jsou. Tak to je. Topoly jsou pryč, pokáceli je. Pryč jsou i bílí havrani. Člověk si musí najít nějakou útěchu. Je tak teplo a ticho. Nádherný 24. červenec. Jako by ani nebylo 24. Žádný vítr. Ale zítra se vydá na kole po ulicích. Nebude si je vybírat předem. Vydá se po té nejsvětější z nich. Člověk by měl brát věci tak, jak jsou. Jsi klidná a pracovitá. I já jsem klidný a pracovitý. Avšak modrá písmena říkala něco jiného. Modrá písmena znala onen pěkný opilecký vlak. Michail nepřišel. Pole bylo vyprahlé a žluté. Ale bylo to krásné pole. Čekalo na Michaila tisíce vagónů času. V celém městě nebyl jediný topol. Táňa zůstala, tady, v obchodě s příkrývkami. Na střechu nádraží náhle zabubnovaly kapky deště. Déšť se po ztenčeném plechu rozběhl nejprve pomalu, poté silně a mocně jako spřežení. Zahřmělo. Táňa nic neslyšela. Viděla světlou ulici, svou čistou ulici s květinami za okny. Jsi klidná a pracovitá. Ne, ne. Člověk to nesmí poslouchat. Člověk si musí říkat, že léto pokračuje. Už je čas. Musí jít. Začvachtala v lijáku pod prořídlymi mraky. Zítra bude řeka velká a bílá. Zítra vyraší silná tráva.

„Hej!“
Nějaký rozkodrcaný taxík v dešti nepozorovaně proklouzl k nádraží. Táňa ho nepostřehla. Klopýtla. Málem se vyráchala v loužích na silnici. Běžel k ní člověk štíhlý jako blesk. Neměl deštník. A byl promočený až na kůži. Z plna hrdla křičel:

„Déšť! Déšť! Konečně!“
Jenom jednoho člověka mohlo napadnout něco takového.

Zdravka Evtimova
Překlad: Karolina Juráková

COMENIUS

Житейският лабиринт на Учителя на народите

Всеки творец се движи обикновено по една интересна траектория – по днешната, вече станала известна и модерна навсякъде „Програма Comenius: Учене през целия живот“. От самото съзнателно начало на един човешки живот, на 6-7 годишна възраст, през целия професионален и творчески път, за хората на изкуството - музиканти, артисти, художници, писатели - това е не само кодът на професията, това е не рядко и кодът на живота им. MODUS VIVENDI.

Мото: „Човек обучен е дърво, притежаващо свой собствен корен, хранещо се със свой собствен сок и затова постоянно расте, зеленее, цъфти и ражда плодове. Считай за нещастен този ден или този час, в който ти не си усвоил нищо ново и не си прибавил нищо към своето образование“.

Ян Амос Коменски

Ян Амос Коменски

Трудният, преизпълнен с трагедии и мъка, но невероятно плодотворен живот на чеха Ян Амос Коменски започва на 28 март 1592 год. в Моравия. До днес със сигурност не се знае точно къде, а за негово родно място претендират както Ухерски брод, така и Нивнице, и селцето Комня. Според изследователите – комениолози, от Комня със сигурност идва родовата му фамилия Коменски. Ян се появява на света като пети и последен син в бедното семейство на мелничаря Мартин Коменски и съпругата му Анна, учи в протестантските училища на „Моравските братя“ в Стражниче, Ухерски борд и Нивнице. Следва обучението му в Германия, където получава всестранно теологическо и философско образование - най-доброто за времето си - завършва елитния до днес университет в град Хайделберг. През 1614 г., след за-

върщането си в Родината, Коменски става директор на протестантското училище в гр. Пршеров. Там е и началото на неговата обществена, изследователска, преподавателска, пасторска и публицистична дейност. На 24 годишна възраст става проповедник и директор на протестантското училище във Фулнек. В това моравско градче Коменски среща първата си съпруга Магдалена Визовска. След потушаването на чешкото въстание срещу абсолютизма на Хабсбургите през 1621 г., както и много други интелектуалци-протестанти, е принуден да се укрива на различни места в Чехия и Моравия. Това е годината, когато приключва спокойният му живот и започват непрекъснатите му странствания и митарства по цяла Европа. През 1622 г. го сполетява и първата от многото трагедии в живота му - от чума умират жена му и двете му невръстни деца. От 1624 г. Коменски живее в Брандис на Орлице, където се жени втори път за Мария Дорота Цирилова, с която живее щастливо 24 години и отглежда 4 деца. През 1641 г. идва покана от добрия му познат и съмишленик Самуел Хартлиб от Англия, но от следващата 1642 до 1648 год. чешкият педагог работи като съветник в Елблинг - Швеция по препоръка на шведския канцлер Аксел Оксенстирна. Следва двегодишният му престой в полския град Лешно - 1648 г., където го сполетява поредната трагедия. Там умира и втората му съпруга. Година по-късно той се жени за трети път за Яна Гаюшова, а от 1650 до 1654 г. по покана на княжеската фамилия Ракоци, и специално на Зигмунд

Георг II. Ракоци, пребивава с новото си семейство на територията на Седмиградско в тогавашните Ухри (Трансилвания - днес това е територия на Румъния).

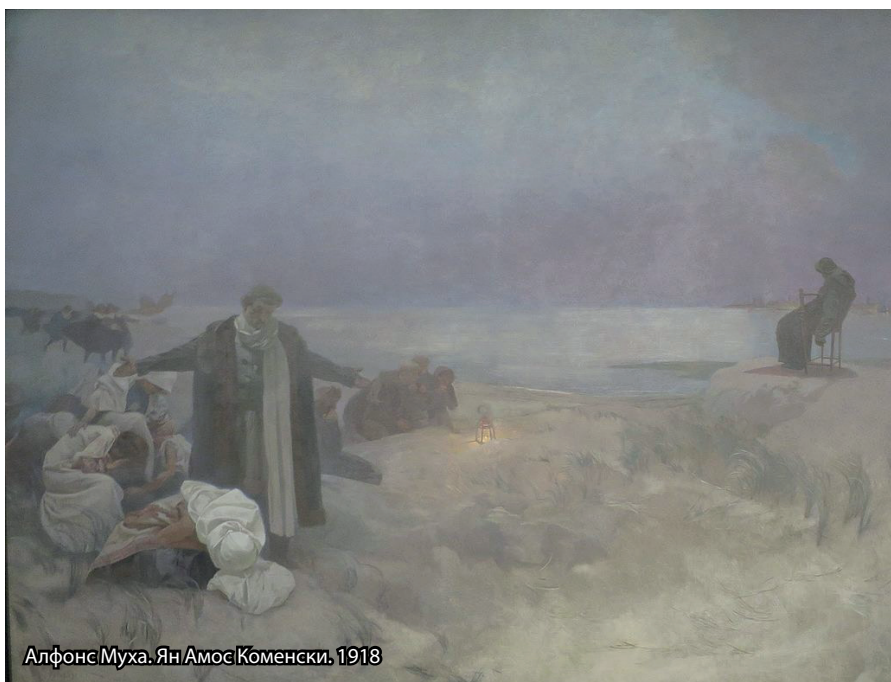
Там помага с преустройството на училищната система и приключва работата си върху първия в човешката история илюстриран учебник Orbis pictus („Сетивният свят в картини“), издаден на латински език през 1658 г., Lingua franca на тогавашния образован свят.

През 1656 г. Коменски отново е в Лешно, където при пожар изгаря не само цялата му скромна налична покъщнина, но и почти всички негов ценни ръкописи, включително събраните материали за подготвяния чешко-немски речник, върху който той работи през целия си съзнателен живот. Това е поредната страшна трагедия в живота на този гений, която буквално го сразява на колене и подронва психиката му. Безуспешно се опитва да възстанови поне част от трудовете си и изпада в дълбока и продължителна депресия. Пламъчето на страдалеца Ян Амос угасва в Амстердам на 15 ноември 1670 г., 347 години (почти на ден точно) от нашите дни. И все пак, като че ли е по-добре да си спомним за по-светлия му тазгодишен юбилей - 425 години от рождението на Учителя на народите. На този, който не се побоя да отрича расовите, етническите и държавните различия между хората. Да прокламира и отстоява още преди 400 години правото на образование на всяко едно дете. Без разлика на пол и произход. Коменски изисква и се бори за въвеждането на задъл-

жителното (поне) основно образование както за момчета, така и за момичета. Още в онези неспокойни и бурни времена!

Тогава, когато се е вярвало, че човешките същества са лоши, дори зли по рождение, а знанието и доброта трябва да бъдат буквално насаждани от учители и църква, Коменски пише, че човек се ражда с естествената си жажда за знание, а училището има за цел само да я култивира. А педагогиката е „изкуството да умееш да преподаваш всичко на всички“. Колко такива учители сте имали Вие, драги читатели? Аз се сещам със сигурност за двама!

Образованието на човека, според Коменски, би трябвало да обхваща първите 24 години от живота му. От 1 до 6 години детето принадлежи на „майчиното училище“ у дома, на т.нар. *Kinderstube*. Всеки един от нас знае колко са важни тези първи години в живота на човека. И всеки един от нас поне веднъж се е „препънал“ по пътя си в хора, на които липсва точно това най-важно ниво на възпитание и елементарна култура. Понякога ситуацията са комични. По-често обаче са трагикомични. „Липсват му първите седем години“, поставя веднага и безпогрешно диагнозата известната българска поговорка, която почти копира времето, определено от големия чех за „майчиното училище“. Жалкото е, че точно тази липса не се наваксва никога. Остава като дамгá, завинаги! Коменски разработва класната учебна система, дошла практически без промени до наши дни с препоръките му: всички деца от 7 до 12 години трябва задължително да посещават училище. От 13 до 18 години гимназията (тогава Латинското училище) подготвя за едно евентуално по-късно следване. А приблизително между 19 и 24 години в Академията или Университета завършва професионалното образование и комплексната подготовка на личността за живота. Извън тази учебна система Коменски горещо устоява идеята за израстването на личността през целия ѝ съзнателен живот. За него известната и доста популярна днешна „позиция“: „Аз знам всичко!“ не съществува.

Алфонс Муха. Ян Амос Коменски. 1918

Безсмъртната му идея за усъвършенстване, за непрекъснатото движение в живота на всеки един човек „напред и нагоре“ съществува в наши дни и под формата на официалната европейска образователна програма *Comenius*, лансирана вече и от Брюксел. Коменски въвежда олекотения, разбираем за децата игрови принцип в обучението, съветва по възможност да преобладава онагледяването пред многословните, обстоятелствени и скучни обяснения, преподаването на майчиния език да върви пред чуждия и примерът преди думите. Ако се вслушваме по-сериозно в съветите на този гений, със сигурност по-рядко ще се чува в българските семейства: „Come on, пиленце!“ С присъщата си образност на езика, той сравнява физическото и духовно израстване на един човек със засаждането и грижите за плодното дръвче. Детето не може да се издигне до степента на „разумно, мъдро, нравствено и благочестиво същество“, ако от най-ранната му възраст за него не се полагат съответните грижи и не се насочва в правилна посока. Култивира се младото, а не старото дърво. Оформят се ценностите у детето, а не в мисленето на възрастния човек, който обаче също би могъл да се усъвършенства и да не „замръзва“ на едно място. Това е въпрос на личен избор. Хората, които не са преминали през „про-

летната градина на майчиното училище“ остават духовно осакатени, е неговото ясно изразено мнение, потвърдено от времето. Коменски е известен предимно като родоначалник на съвременната педагогика, с дело надхвърлящо европейските граници, но това е само една част от писменото му наследство. За приноса му в световната педагогика е писано най-много, най-подробно и на всички световни езици. Фундаменталните му трудове *Schola ludus* („Училище – игра“), *Opera didactica omnia* („Великата дидактика“), споменатия вече учебник *Orbis pictus* („Сетивният свят в картини“), *Informatorium* (на бълг. като „Ръководство за майчиното училище“), *Janua linguarum reserata* („Отворена врата към езиците“) и т.н. са вече почти 400 години наръчници на добрите педагози по света. Тези трудове са в основата и на много от популярните днес учебни системи и методики: Школата Монтезори, Валдорфските училища. Мисълта на Коменски за непрекъснато възпитание и чрез музика е продължено в XX. век от Карл Орф. Терминът на Коменски пансофия (вселенска мъдрост, всенаука) също е жив до наши дни. „Всенауката“ е желаното единство между живия, истински живот и знанието, стремежът да се създаде едно всемирно обединение на учените хора и на народите. На тази тема е и трудът му *Obečná*

porada o nápravě věcí lidských.

Но след Коменски остават и гениални художествени текстове. Виждаме го като брилянтен разказвач. В най-известния му роман *Labirint světa a ráj srdce* („Лабиринтът на света и райят на сърцето“), основно средство е алегорията, така, както са писани по това време повечето духовни, религиозни текстове и мисли, които той проповядва. Алегорията е разбираема за всички читатели – за малки и големи, за грамотни и неграмотни. Коменски отлично знае това и е преценил много точно, че под формата на тази малко страшничка приказка би могъл да накара хората да се замислят накъде са поели, да се стреснат и тръгнат по „по-благочестив път“, с по-благородни мисли. Светът, в лабиринта на който пътникът - автор пътува, е представен като град, пред портите на който стои побелял старец – Съдбата. Всеки, който влиза в този град, трябва да бръкне в голямо медно гърне и да извади отредения му от Съдбата жребий. Едни понасят жребия си с усмивка и радост, други с нерешителност, трети със смущение, четвърти с тъга и горест. Пътникът - автор моли Съдбата за позволение, преди да бръкне в гърнето за жребия си, да разгледа града. Съдбата му разрешава и пътникът се отправя през портите към световното тържище.

И вижда нещо трагично, почти апокалиптично - жестоката и страшна картина в „лабиринта на света“. Разглеждайки града на живота, пътникът се натъква на едно безцелно и суетно лутане, навсякъде цари пълен хаос и безредие, морален упадък и несправедливост. Нито общественият, нито семейният живот носят на обитателите щастие. Семейният живот е тъмница, съпружеските окови тежат, браковете са неравни, положението на жената е тежко, възпитанието на децата - нерадостно. Всички хора, които пътникът среща, са с маски на лицата си, които свалят само, когато искат да си поговорят лично. Хората са обезобразени: лакомите имат свински уста, злите - кучешки зъби, някои - рога, други - магарашки уши или лисичи опашки, а

Бюст на Коменски в Шарашпатак, Унгария

най-много са маймуноподобните. Занимават се с напълно безполезни дейности: събират смет и го делят помежду си, влачат напред - назад пънове и камъни, забавляват се с висулки и дрънкалки, а някои дори със сянката си, като я измерват и се опитват да я уловят. Това се върши с най-голямо усърдие и усилие, всички са облени в пот и припадват от изнемога. В този човешки „мравуняк“ непрекъснато се блъскат едни в други, надпреварват се, бият се до смърт, а за да погледнат на другите отвисоко, някои даже са се качили на кокили! Колкото по-високи са кокилите обаче, толкова по-лесно се пада от тях и това предизвиква всеобщ смях и подигравки. Авторът - пътник вижда беди и болести, накрая и Смъртта, която коси всички поред и ги мята безразборно в една тъмна яма. Тясна пътечка води до крепостта Фортуна (Щастието). Макар проникналите при нея да се смятат за щастливци и те носят своите вериги: едни са разяждани от завист, други гнети жаждата за удоволствия, трети съжителстват с престъпници, убийци и разбойници. Щастие и утеха няма за пътника дори в замъка на кралица Мъдрост, която на своя трон - оградена от съветници и слуги - не е в състояние да наложи веднъж завинаги истината и справедливостта. Дори бедняците, търсеци защита, не я намират

при Мъдростта!

Този чудовищен, като че ли възможен и в наши дни апокалипсис, описан в „Лабиринтът на света“, рисува толкова живи картини, широко композирани до най-малките подробности и детайли, че човек просто потръпва от ужас. Потресаващи, дори драстични пейзажи, представени в едно невероятно и компактно реалистично произведение. Коменски притежава не само дар слово, но и рядката дарба да синтезира и описва най-прецизно и точно дори представите си. Сатиричните и трагични епизоди смразяват със своята безпощадност и сила на внушението.

Освен критика на тогавашното общество, в този роман са вложени и дълбока, изстрадана житейска мъдрост, хуманността и християнското милосърдие на автора, състраданията му към бедстващите хора. Този роман, който още приживе е имал огромен и светкавичен успех, е преведен веднага на немски, руски, унгарски и английски. Като всички гениални произведения си остава един бестселър до наши дни! Където и да е живял като изгнаник в чужбина, Коменски е носел в сърцето си обичта към своята земя. Той търси помощ за нея, чертае планове, пише навсякъде, където е нужно, неуморно убеждава, среща се и беседва с учени – напр. с френския енциклопедист Ренé Декар, с английския учен Джон Дюри, уговаря политици, князе и крале – Ракоци, кралица Кристина Шведска, поддържа писмена кореспонденция с Оливър Кромуел, грижи се за своите съотечественици - изгнаници, призовава да се пази любимия роден език...

Един цял живот, посветен на просвещенските идеи и прогреса. До смъртта си Коменски живее с мисълта за Родината. Там името Коменски е забравено и възродено едва два века по-късно от друг голям ум на чешката култура - философът и мислител Ян Евангелиста Пуркинъе.

Sic transit Gloria mundi!

Д-р Силвия Георгиева

170 години от рождението на Иржи (Георги) Прошек (1847–1905) – чешкият приятел на България

Скулптура на Братята Прошек в София. Скулптор – проф. Георги Чапкънов.

Бъдещият чешки инженер се ражда на 25 декември 1847 г. в малкото градче Бероун (близо до Прага) в семейството на Иржи Франтишек (майстор-обущар) и на пианистката Мария Бартакова. Малкият Иржи има един по-малък брат Богдан и сестра Мария. След завършване на основно образование в родния си град и на чешката реална гимназия в Прага, Иржи се записва студент в специалността земемерно инженерство и строителство в Чешката политехника (днешното Висше техническо училище в Прага). Въпреки финансовите трудности по време на неговото следване, породени от смъртта на баща му, той се дипломира с отличие като инженер през 1869 г. В гимназията и по време на следването си, освен задължител-

ния немски, Прошек научава добре още няколко езика – френски, английски, руски и италиански. От гимназиалните години на Прошек датират първите му контакти с българи – той се запознава с Иван Драсов (близък приятел и сподвижник на Христо Ботев) и Петър Берковски (впоследствие учител в Хасково), благодарение на които овладява добре и български език. Веднага след дипломирането си той заминава в Цариград, където постъпва на работа в Барон-Хиршовата железница като помощник инженер. Заедно с други чешки (Антонин Свобода, Антонин Пелц) и полски (Станислав Домбровский и пан Банковски) инженери той се заселва в хасковското село Алмалий (дн. Ябълково).

Първият човек, с когото се запознават, е селският учител Димитър Ралов, председател на местния революционен комитет. Ралов отначало е стъписан и даже уплашен, когато чува с какъв ентузиазъм непознатият чешки инженер призовава българите да не униват и да повярват в скорошната си свобода: „Тежко е положението на вашия народ, но не трябва да тъгувате. Непременно ще дойде и при вас денят, когато слънцето на свободата ще изгрее. И не само за вас, но и за всички славяни. А при вас най-напред ще падне полумесеца...“

Недоверието, с което Иржи Прошек отначало е посрещнат от местния поп, моментално се стопява благодарение на възторжените думи на някогашния му съученик от реална-

та гимназия в Прага Петър Берковски: „златно чешко сърце, истински славянин, изключителен човек.“ Нещо повече, той разкрива на недоверчивите селяни, че Иржи Прошек отдавна е спечелен за „българското народно дело“ и даже ги съветва не само да му се доверят, но и да си сътрудничат с него: „Много отдавна е наш и ни помага както може: подсигурява доставката на тайната поща, взема под своя охрана преследваните куриери, като много често ги укрива между работниците, даже доставя оръжие.“ И за да бъде по-убедителен, П. Берковски добавя, че младият чешки инженер притежава едно много важно предимство: „Има австрийски паспорт, а от падишаха притежава разрешително за движение из цялата страна. Никой не може с ръка да го пипне. Бъдете щастливи, че работи при вас.“ (цит. по Вл. Сис, „Първите“).

Известно време Иржи Прошек и останалите чешки и полски инженери живеят под наем у поп Калин. Поради непрекъснатите натяквания на по-стария му син, че „чужденците са ги лишили от удобства и нямат достатъчно място за себе си“, по път им построява нова къща, на която Иржи Прошек дава името „Славянския дом.“ Името не е избрано случайно. В този дом се събират представители на три славянски народи (българи, чехи и поляци), които по това време са част от три империи – Османската, Австро-Унгарската и Руската. Най-голямата от четирите стаи на дома е превърната в библиотека. В нея се доставят книги и вестници от Цариград, Букурещ и Виена.

С финансовата помощ на Прошек Славянският дом поддържа местното училище. То е обзаведено по чешки образец, закупени са мебели, глобуси и географски карти за класните стаи. Училището се сдобива и с модерно обзаведен природонаучен кабинет, за който много български училища по това време могат само да мечтаят. За бедните деца са осигурени безплатни учебници и тетрадки. Децата научават да пеят чешкия и полския химн, с което спечелват симпатиите и на полски-те инженери. Всяка учебна година

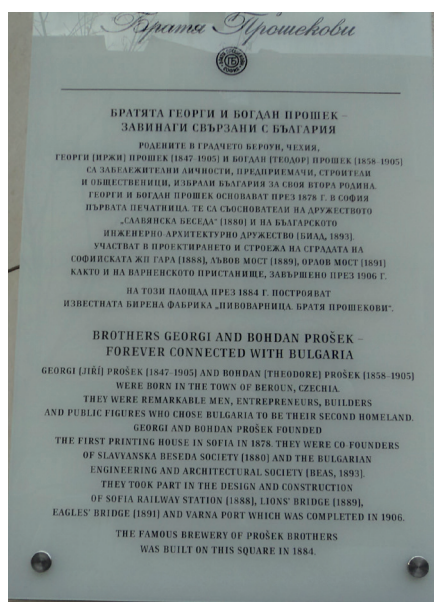
завършва с изпити, които провежда Прошек и раздава награди на отличниците. (ср. Читалище, 2011; „Първите“)

Така Иржи Прошек става част от живота на местните хора. Силно впечатлен от българските народни традиции, той изпраща до чешки издания в Прага дописки със снимки на местните обичаи. Самият Прошек нееднократно организира шумни забави за хората от селото и околността заедно със своя приятел Петър Берковски. В своите спомени Стоян Заимов описва веселото настроение, широката душа и гостоприемството на чешкия инженер, както и голямото впечатление, което произвеждат той и Берковски, пързалаяйки се с кънки върху заледената р. Марица: „На Ивановден няколко хасковци начело с Берковски с коне се запътиха за село Алмалии... Ранорано пристигнаха в седалището на инженерната бригада... Гостите отседнаха в дома на инженерите – лека, паянтова, едноетажна, временна постройка, състояща се от четири широки и високи стаи. [...] Трапезата бе сложена. Че какви не щещ закуски, че какви не щещ питиета. Мисирки, прасета, гъски, патици, че какъв дивеч не се поднесе пред милите гости! [...] Дълги уморителни наздравници се пиха за преуспяването на българския народ и за интелигенцията на славянското племе. С позволенията на гостите Прошек дотътри гайди, кавали и гъдулки.

Трапезата заприлича на българска сватба. До среднощ хоро се игра, песни се пяха. На другия ден, преди обяд, инженерите с кънки в ръка се запътиха за река Марица. [...] Въоръжени с кънки и придружени от Берковски, братята чехи се пунаха по леда. Какви ли не щещ фокуси правиха те по леда на Марица!... [...] Един от инженерите наду двата си пръста и засвири някакъв си немски валс. Прошек и Берковски се хванаха през кръст и рамо върху леда, плъзгайки се, му залюляха немско хоро.“ (цит. по Ст. Заимов, „Миналото“).

Славянският дом се превръща и в „училище по родолюбие“, защото именно в него местният революционен комитет, създаден от В. Левски, провежда сбирките си. Прошек става негов член и често изнася пламенни речи за славянството. Използвайки личната си неприкосновеност, той съдейства за пренасянето на тайната кореспонденция и за доставката на вестници. В дома често се пеят бунтовни песни, изнасят се лекции, декламираат се революционни стихове, организират се шумни веселби. Затова с основание местният комитет се сдобива с прозвището „първият интернационален комитет.“

Тук И. Прошек и В. Левски се срещат за пръв път и то по най-неочакван и куриозен начин. Една вечер В. Левски замръква в селото и отсяда в къщата на Даскал Ралов. Докато двамата говорят в неговата стая, в коридора се чува тропот. В. Левски застава прав до вратата с револвер в ръка, отваря я рязко, хваща непознатия за якето и притиска револвера до челото му. „Успях навреме да хвана ръката на Левски, тъй като всъщност това беше Прошек, който от уплаха не можеше да произнесе и дума. Левски разбра и го пусна,“ ще си спомни по-късно Даскал Ралов. Впоследствие двамата се запознават и Прошек се превръща в един от най-верните и ценните му помощници. Затова болката и покрусата му от залавянето на В. Левски е голяма („Първите“). Убедени, че В. Левски ще бъде откаран с железницата в Цариград, за да бъде съден там, част от неговите най-близки съмишлени-

ци начело със заместника му Атанас Узунов кроят планове за неговото освобождение. Те отиват при чешките инженери и ги разпитват за движението на влаковете по линията Пловдив-Одрин. След години И. Прошек ще сподели пред Ст. Заимов, че още тогава се е досещал за какво са го разпитвали: „Ако Берковски бе ми се открил като на приятел и на чех, който не по-малко от българските патриоти желаех освобождението на България, аз щях да дам следния съвет на Узунова: само с десет въоръжени кавалеристи да плени трена и да освободи Левски, в случай че го прекарат по железницата. Щях да наредя работата така, щото двама души със знамена в ръка/сигнални знакове/ да спрат трена, гдето поиска Узунов, без да може да се движи нито напред, нито назад“ (цит. по „Миналото“).

Иржи Прошек и останалите чешки инженери живеят в с. Алмалий до лятото на 1873 г., след което са преместени на работа в района на с. Скобелево. Там живеят много турци, Прошек често пъти влиза в конфликт с тях, затова на няколко пъти умишлено им демонстрира своята неприкосновеност на чужденец. След преместването си в посока Ихтиман в края на 1876 г., Прошек продължава да помага на българските революционери – среща се с куриерите на Хр. Ботев и превозва тайно оръжие. През есента на 1875 г. в поредица дописки, изпратени до чешкия вестник „Народни листи“, той описва жестокото потушаване на Старозагорското въстание. В средата на октомври чешкият инженер помества „Апела на хилядите български въстаници“, в който те разказват за униженията, на които е подложен българският народ, призовавайки своите сънародници да хванат оръжието, за да извоюват свободата си. В следващите си репортажи Прошек разказва на чешката общественост за организираните български чети в Старозагорския край; за надеждите, които българите възлагат на Сърбия за своето освобождение; за активната дейност на българските революционни комитети в Румъния; за беззаконията на турците и черкезите срещу мирното българско население в Староза-

горския, Пловдивския, Шуменския и Казанлъшкия край, за хилядите затворени и измъчвани българи и изпращането им на заточение в Диарбекир.

В самото начало на 1876 г. Иржи Прошек напуска компанията на Барон Хирш, обикаля българските земи като кореспондент и изпраща до чешки периодични издания репортажи за избухналото Априлско въстание и жестокото му потушаване. През лятото на същата година, намирайки се в Цариград, той научава от един свой сънародник на турска служба за плановете на турското командване да прехвърли големи военни части към Шипченския проход. Прошек веднага заминава за жп участъка при Одрин, където работят други чешки инженери. С цел да забавят придвижването на турските военни подкрепления, чешките инженери демонтират 200 м релси, а при Одринската гара създават такъв невероятен хаос в трафика, че турските военни сили остават там блокирани повече от две денонощия. Тази смела постъпка се оказва съдбоносна за изхода на неколкодневните драматични боеве при връх Шипка, които до голяма степен предопределят и развоя на войната. В знак на признателност Иржи Прошек е награден с орден „Александър Невски – I степен“, а руският ген. Скобелев му връчва златна сабя, подарък от руския император. След Освобождението Иржи Прошек остава да живее в България. Неговото солидно образование и умения го правят ценен за новоосвободената българска държава – по професия е инженер, владее стенография и чужди езици, умеє да рисува. В края на Руско-турската освободителна война и непосредствено след Освобождението той е привлечен на служба към Временното руско управление. Прошек използва близките си контакти с руския губернатор на София П. В. Алабин, за да го убеди, че е необходимо да се построи паметник на В. Левски в София. Идеята се реализира, като чешкият архитект Антонин Колар изготвя план на паметника. През следващите години Прошек преподава рисуване и чертане в новооткритата Първа софийска девическа

гимназия, работи като стенограф в Народното събрание, след това постъпва на служба в Министерството на обществените сгради, а оттам в Софийската община като инженер архитект и ръководи проектирането на редица жп линии.

През 1878 г. той се жени за своята сънародничка Анна Роубалова, от която има пет дъщери и един син. След Освобождението в България идват много чешки специалисти, които се включват в нейното модернизирание. За установилите се в София Прошек построява няколко дървени къщички. Това място покъсно си спечелва името „Чешката колония.“ През следващите години Прошек се превръща в една от водещите фигури в живота на „софийските чехи“ – става един от основателите на „Славянска беседа“ и на дружество „Чех“.

След Освобождението в София идва и по-малкият брат на Иржи Прошек Богдан. Двамата построяват най-модерната за времето си пивоварна през 1884 г., софийската жп гара, първия асансьор в София, „Придворната печатница“ на ул. Московска, чиято сграда е разрушена по време на Втората световна война от бомбардировките. Построяването и украсата на „Лъвов мост“ и „Орлов мост“ също е дело на Братя Прошек, по проект на техния братовчед, архитект Вацлав Прошек. За връх на строителната дейност на двамата братя се смята Варненското пристанище. В резултат на свлачища пристанището се срутва. При гледката Иржи Прошек не издържа, получава инфаркт и умира (1905 г.). По негово желание той е погребан в полите на Витоша. Само един месец след него умира и брат му.

Днес, на мястото на някогашната пивоварна на Братя Прошек на ул. Сан Стефано се извисява модерна бизнес сграда, точно срещу Българската национална телевизия. В средата на ноември тази година пред сградата беше открита паметна плоча и паметник на братята Прошек.

Д-р Красимира Мархалева
по материали от НБКМ, София и чешкия печат

130 години от рождението на Кирил Шиваров

Кирил Шиваров е един от основоположниците на българската монументална скулптура и от пионерите в осъществяването на синтеза между скулптурата и архитектурата в България. Малцина знаят, че скулптурите на Христо и Евлоги Георгиеви пред Софийския университет, скулптурната украса на БАН и БНБ в София, Фонтанът на сирените в Морската градина във Варна, скулптурите на Икономическия университет и Аквариума в морската столица са дело на този голям български скулптор. Кирил Шиваров е автор и на редица военни паметници, пластики и декоративни украси на сгради. И до днес негови произведения красят много от най-представителните сгради във Варна и София.

Кирил Шиваров

Кирил Шиваров - пражки и виенски възпитаник

Кирил Шиваров е роден във Варна на 15 юли 1887 г. в семейството на известен варненски мебелист и дърворезбар. Бъдещият скулптор израства в артистична среда. Баща му, Александър Шиваров, участва в мебелировката и декорацията на двореца Евксиноград, за което е награден с орден от цар Фердинанд. Чичото на Кирил - Атанас Шиваров е известен лютиер, отличен със сребърен и бронзов медал на Балканската изложба в Лондон през 1908 г. От баща си Кирил получава първите уроци по дърворезба, а като пораства, помага в ателието му. Бъдещият скулптор завършва Мъжката гимназия във Варна през 1907 г. Интересът му към приложните изкуства го отвежда в Прага, където учи в Художественото училище. След завършването му се връща се в родния си град през 1913 г. Първата поръчка, която младият творец осъществява блестящо през 1914 г. е декорацията на Търговско-

то училище във Варна (днес - Икономически университет). През май 1917 г. Кирил Шиваров открива в родния си град първата самостоятелна скулптурна изложба, която е и първа за страната изложба скулптура. Две години по-късно ръководи първия в България курс по декоративна скулптура също в родния си град.

Втората му самостоятелна изложба е в Морската градина през септември 1920 г. Задълбоченият интерес на твореца към скулптурното изкуство го отвежда във Виена, където в периода 1920-1923 г. специализира монументална и декоративна скулптура в Художествената академия при проф. Едмунд Хелмер. Там се запознава с най-новите направления в изкуството. През виенския период и годините непосредствено след него Шиваров създава едни от най-добрите си кавалетни произведения - „Майчинство“, „Каин“, „Мъка“, „Молитва“, „Скръб“.

През 1923 г. младият скулптор и художникът И. Радинов откриват съвместна изложба във Варна. Същата година Шиваров е избран в ръководството на Дружеството на художниците в града. През 1926 г. участва в представителна изложба „Българско изкуство“ в Прага. Той допринася изключително много за модернизирването и европеизирването на Варна, като работи с известни архитекти по украсяването на редица сгради в централната част на града. Твори предимно в областта на декоративната и фигурална пластика.

Варна е осеяна с прекрасните скулптури и декорации на Кирил Шиваров

Сред най-известните творби в родния му град са скулптурите,

украсяващи Икономическия университет във Варна (1914), Фонтанът на сирените (1928) в Морската градина, скулптурите върху сградата на бившата Софийска банка на ул. „Преслав“ (1922 г.), красивата украса на Аквариума и на Драматичния театър в морската столица.

Шиваров е сътворил и Паметника на граничаря (1918-22) в Морската градина, вечните стражи от Арката на казармите на 8-ми Приморски пехотен полк (1936), бюст-паметника на отец Паисий в Алеята на Възраждането (1922) в Морската градина, Аспаруховия войн в парка на „Аспарухов вал“ (1935); негово дело е украсата на дома на Антон Пейчев (сградата на „Булбанк“), на Гранд-хотел „Ню Йорк“ (1925), на някогашния дом на Илия Илиев (днес „Булстрад“ на ул. „Заменхоф“), скулптурната декорация на дома на Д. Манов, известен на варненци като Севастопол (някога хотел „Морско око“) и много други. От декорациите му се отличават и скулптурите на Венера и Аполон в Морското казино, които

Паметник на Шиваров във Варна. Скулптор - проф. Пламен Братанов

Снимка: архив

Драматичен театър – Варна

вече са реставрирани за разлика от фигурата на Меркурий върху бившата Софийска банка, която, както и цялата сграда, са в много лошо състояние.

Заедно с украинеца Михайло Парасчук (ученик на Огюст Роден) Шиваров прави украсата на Централната поща във Варна. Той е автор и на много надгробни скулптури с висока художествена стойност в цен-

тралните градски гробища в родния си град.

Първото сериозно признание за Кирил Шиваров е наградата за скулптура за 1924 г. на Министерството на народното просвещение, присъдена му от такива изявени творци като Антон Митов, Александър Божинов, Иван Лазаров, Борис Денев и Сирак Скитник.

Фонтанът на сирените в Морската градина

Снимки: Мария Захариева

За уникалния дух на емблематични сгради в столицата допринасят и творбите на Шиваров

Постепенно известният вече скулптор получава множество поръчки за изработване на декоративна пластика, предназначена за украса на големи и значими обществени сгради в столицата. През 1928 година Кирил Шиваров се установява окончателно в София. Там той създава декоративната украса на Занаятчийска банка, декоративна скулптура на фасадата на Софийската градска библиотека, скулптурна група, символизираща науката и изкуството на Българската академия на науките, скулптурната украса на Българската народна банка и Народния театър "Иван Вазов", фасадната декорация на Съдебната палата и др. Негово дело са известните бронзови статуи на братята-дарители Евлоги и Христо Георгиеви пред Ректората на Софийския университет

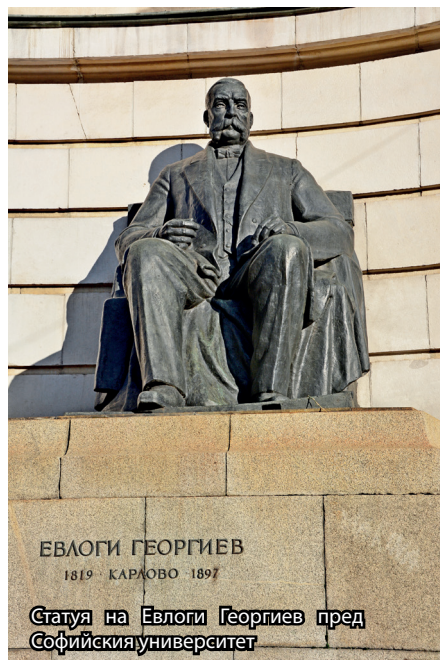
Бачо Киро, както го наричат по онова време, е известен бохем, който се движи в кръга на творци като А. Николов, Ст. Бъчваров, Хр. Морфова, арх. Ив. Васильов, К. Щъркелов, Р. Алексиев, Ал. Добринов и е душата на артистичната компания. Прочут е и с пословичното си трудолюбие. Той работи по 12 часа на ден, за да сътвори поредната си скулптура. На 26 март 1938 година Шиваров умира внезапно, след вдигането на 250-килограмов капител, предназначен за сградата на Съдебната палата. Според други изследователи причина за смъртта му е инсулт вследствие на пренатоварване. Кирил Шиваров е автор на редица военни паметници, издигнати на различни места в България. Сред най-известните му творби е статуята на лъва на Паметника на свободата на връх Шипка (изградена по проект на арх. Атанас Донков и на Александър Андреев, 1934), орелът на сградата на застрахователно дружество „Орел“ (унищожен след 1944 г.), лъвът за Паметника на Незнайния войн в София.

Негово дело са много войнишки паметници в Софийско (Враждебна и Драгалевци), Варненско (Суворово, Любен Каравелово, Млада Гвардия), Добричко (Бдинци), Врачанско (с.

Царевец). Шиваров е скулптор и на 6-метровия монумент с лъва в памет на загиналите във войните във Враца (1912-13 г. и 1915-18 г.) Кирил Шиваров работи в духа на сецесиона и твори в почти всички области на скулптурата, но е известен най-вече със своите монументални и монументално-декоративни произведения. Негови творби се намират в Националната галерия, Военноисторическия музей, в Художествената галерия „Борис Георгиев“ – Варна и в частни колекции. След смъртта на Шиваров творческото му наследство постепенно потъва в забвение. Неговият роднина Ангел Величков споделя пред „Блиц“, че къщата на скулптора в София на ул. „Цар Иван Шишман“ 32, която е архитектурен паметник, е съборена. Част от творбите на талантивия български скулптор изчезват, други са счупени, трети са разрушени, а името му постепенно е забравено.

Възраждането на името на Кирил Шиваров

Първата стъпка към преоткриването на Кирил Шиваров е направена през 2004 г., когато изкуствоведката Румяна Иванова издава книгата „Кирил Шиваров и Варна“. Три години по-късно в Градската художествена галерия „Борис Георгиев“ в родния му град е открита документална

изложба по случай 120-годишнината от рождението на скулптора.

На 29 декември 2015 г. в морската столица е открит паметник на скулптора в градинката до Търговската гимназия, чийто автор е проф. Пламен Братанов.

По случай 130 години от рождението на големия български скулптор през юли 2017 г. във Варна са представени 2 документални изложби. Изложбата „Нашият скулптор“ в Градската художествена галерия „Борис Георгиев“ автор и куратор е изкуствоведът Румяна Иванова. Експозицията е свързана с излизането от печат на монографията на Румяна Иванова „Кирил Шиваров. Скулпторът“, отпечатана в издателство „Наука и икономика“ на Икономическия университет – Варна и с финансовата подкрепа на Варненския университет. Монографията съдържа над 200 снимки, с превод на руски, немски и английски език. Книгата е първото изкуствоведско изследване върху богатото творческо наследство на Шиваров. Втората изложба, озаглавена „За себе си: Кирил Шиваров“, е организирана в Държавен архив – Варна по инициатива на Анатолий Радев и Дария Василева (Андари), които са създатели, автори и куратори. Тя включва богат снимков материал, свързан с живота и работата на Кирил Шиваров.

В Деня на народните будители

документална изложба „За себе си: Кирил Шиваров“ е открита и в изложбена зала „Архиви“ в София. Днес, 130 г. след рождението на Шиваров и 80 години след смъртта му, сме все още длъжници на този възрожденски отдаден на мисията си творец, който със своя универсален талант допринася много за неповторимия облик на Варна и София и който участва в изграждането на много паметници в цялата страна, които са „вкамменено“ свидетелство за живата българска памет.

Мария Захариева

Снимки: Деница Проданова

180 години от рождението на Апостола на свободата Васил Левски (1837–1873)

„... селяните прости светец го зовяха...“

Иван Вазов

В драматични моменти от историята у отделни народи се появява желание да издигнат свой водач, който да поеме ролята на техен спасител, месия..., а след това да бъде обявен за национален герой. За нас, българите, личността на Васил Левски безспорно е заслужила това призвание, тя отдавна е намерила място в пантеона на националните герои, а нейното обаяние и харизма остават неподвластни на времето. За много свои сънародници той си остава единствен, уникален, сякаш човек от друго измерение. Името му отдавна се е превърнало в символ на родолюбие, саможертва, свобода. Интересът към неговата личност, драматичния му и превратен живот и до днес е така силен, както в първите години след Освобождението.

Васил Иванов Кунчев е бил, по твърдението на неговите близки, роднини и приятели, най-обикновен, кротък и затворен младеж, качества, които с нищо не подсказват бъдещата дейност, на която ще се посвети. Неговият ученик от Стара Загора Пенчо Хаджи Златев го описва така: „срамежлив като мома, пъргав като сърна и певец като славей.“ Вероятно и младият Васил, подобно на много други младежи по онова време, е копнеел да се изучи, да задоволи амбициите си за по-солидно образование. Постъпването му като послушник при вуйчо му (таксидиот в Хилендарския манастир) му дава тази възможност. Хаджи Василий действително записва племенника си в класното училище в Стара Загора, но най-вече воден от мисълта да го подготви за свещеник. Дали това е било неговото призвание? Едва ли. До този извод е стигнал и прозорливиият Райно Попович, при когото младият Васил е взимал уроци по черковно пеене: „Като педагог и добър психолог баща ми скоро открил, че ученикът по черковно пеене на име Васил, обречен отрано на духовен сан, е годен за всичко друго, само не за божи служител. Намерили кого да покалугерят...“ ще си спомни по-късно дъщерята на Райно Попович Елисавета Попова. Дали стремежите на младия Васил са се изчерпвали само до получаване на по-добро образование или той е имал и други, скрити възжелания? Негови съвременници твърдят, че за него приемането на монашеството едва ли е било „да угоди на вуйчо

Паметник на Апостола в Лясковец

си“, който му бил обещал да го изпрати в Русия да се изучи. По-скоро младият Васил е разглеждал това свое решение като трамплин към по-възвишена цел – да се посвети на отечеството си, използвайки своите заложи и качества на революционер, които отрано забелязват и много от неговите съвременници. За това красноречиво „говори“ едно писмо на Васил Левски от 1872 г., адресирано до Анастас поп Хинов: „Аз съм посветил себе си на отечеството си още от 61-во (лето) да му служа до смърт и да работя по народната воля.“

За младия дякон Игнатий този „трамплин“ идва през 1862 г., когато взема смелото решение да захвърли расото – една доста скандална за времето си постъпка, за да се запише в Първата българска легия на Георги Стойков Раковски. Това е и „първото бойно кръщение“ на младия Васил. Смята се, че именно в легията получава най-известното си прозвище „Левски“ от самия Раковски, с което остава в историята. Престоят му в „света на революционерите“ продължава едва няколко месеца... Съдбата като че ли е решила да му „даде възможност“ да се върне отново към спокойния живот на монах или учител – на следващата година Васил Левски отново е в родното си Карлово, редом до вуйчо си на църковната литургия, а две години по-късно се посвещава на учителската професия. Само че той вече не е същият... Споменът за легията, за Раковски и останалите революционери, никога няма да го

Снимки: Красимира Мархолова

напусне. Въпреки че е бил обичан учител, ползвал се е с авторитет и уважение сред своите български ученици във Войнягово и Еникьой, неспокойната му душа търси изява другаде...

Негови съвременници твърдят, че още докато живее в Карлово, Левски „през свободното си време е събирал юначните младежи да им говори за Легията, за дейността на Раковски, обучавал ги на военен ред и гимнастика.“ Вместо да седи зад учителската катедра и да даскалува, да се отдаде на един спокоен, безметежен живот, Левски предпочита да поеме опасния път на революционера, редом с Караджата, поп Харитон, Панайот Хитов и стотици други „буйни млади глави“, отказали се, подобно на него, от дом и семейство, за да се „венчаят“ за своята родина.

През 1867 г. В. Левски прави своя окончателен избор... От сега нататък пътят е един – връщане назад няма. Той остава до края на живота си „в света на революционерите“, „венчан“ за своята родина. Неговите другари по оръжие, доживели Освобождението, са единомисленици в оценките си, че именно това е призиванието на Левски. Това е прозрение и на войводата Панайот Хитов, който описва своя знаменосец така: „Той беше човек неустрашим... куршумът му всякога на място удряше. В боя беше пъргав и решителен като лъв.“

За успеха на В. Левски при изграждане на Вътрешната революционна организация през 1869-1871 г. безспорно му помагат неговите лидерски и организационни качества, уменията му да общува с хората и да вниква в душата им. За подобна дейност със сигурност не се е искало нито дипломи от престижни учебни заведения, нито научни титли. Това е дарба „свише“, нещо, което човек „носи в себе си“. „Щастлив бях, защото първи път аз имах честта да говоря със син верен народу си, който е презрял всички световни наслаждения, а се е посветил тялом и духом за свободата на своя народ. И как да се не считам за щастлив, когато той син първи ми явно продума за свободата... От тоя

Паметник на Левски във Велико Търново

ден аз броя своето съществуване, защото тоя ден ми даде да разбера, че човек не е роден за себе си, но и за народа си и че всеки народ – малък или голям – трябва да бъде свободен...“ споделя своите впечатления от първите си срещи с него един от най-близките сподвижници на Христо Ботев Иван Драсов. Съвременниците на В. Левски са имали редкия шанс да бъдат „погълнати“ от неговата харизма и магнетизъм, да „усетят“ неговия „нечут характер“ (по думите на Христо Ботев), виждайки в него избраника на съдбата... От него са се възхищавали и учили както обикновените хора, така и другарите му по оръжие. „Обаянието от неговото име беше голямо, популярността му широка... С тих и спокоен глас, избрани речи, симпатично, но енергично изражение той и проповядваше, и обясняваше, и наставляваше...думите на Апостола бяха свети за участниците в делото,“ разказва за него един друг негов съвременник, бъдещият публицист и народен представител Тома Васильов.

Полагайки основите на революционната организация в българските земи, В. Левски едва ли е търсил почести, слава или признание.

Той се е водил от една-единствена мисъл – не само да пробуди своя народ от петвековния му летаргичен сън, но и да го убеди, че трябва да вземе съдбата в собствените си ръце, вместо да чака спасение отвън: „Българският народ не трябва да очаква чужда помощ. Той трябва да се облегне изключително на своите мощни плещи и крака, да грабне оръжието и да извоюва своето освобождение и своята независимост...“ „Хора като Левски се родиха от обстоятелствата и пак обстоятелствата един ден, когато те потрябват, ще ги родят, защото ако българката в робство е раждала такива синове, тя ги ражда и ще ги ражда и през свободния живот.“ Тези думи на Панайот Хитов за Васил Левски са достатъчен повод да се гордеем, че сме го имали, че той е част от нашата история и нашата памет. Затова, спомняйки си за него всяка година пред някои от многобройните му паметници в България с цвете в ръка, не бива да забравяме, че трябва да бъдем преди всичко човеци.

Д-р Красимира Мархолева
/по материали от Славянската библиотека в Прага/

Елеонора Българска – царицата-самарянка

100 години от смъртта на Коронования ангел на България

*Жена венценосна, сестра милосърдна,
сестра на героите из боя жестоки,
Царице, ти любов си победна,
душа изтъкана от чувства високи.*

Иван Вазов

Елеонора фон Ройс-Кьостриц е единствената жена в българската история, получила военния орден „За храброст“ (IV степен). Тя успява да спаси Боянската църква от разрушаване. Сумата от 150 000 лева, която българският народ събира за сватбения ѝ подарък, царицата дава за изграждане на детски морски санаториум край Варна. България, казвала тя, е родината на душата ми. По време на социализма гробът ѝ в двора на Боянската църква е поруган и разрушен, а името ѝ е потънало в забрава.

Царица Елеонора

Елеонора - Херцогиня Саксонска и Княгиня Ройс-Кьостриц
Елеонора, Царица Българска, Херцогиня Саксонска и Княгиня Ройс-Кьостриц е дъщеря на Принц Хайнрих IV Ройс и на Принцеса Луиза цу Грайс. Родена е на 22 август 1860 г. в Требшен (днес Тшебехов, Полша). От малка проявява интерес към музиката и литературата. Сгодява се на 17 г. за руския граф Марк Александрович Оспени, но веднага след годеежа започва Руско-турската война и графът заминава за фронта. Ранен е в боевете край Плевен и умира. След смъртта му Елеонора се посвещава изцяло на самарянство и благотворителност. Завършва курс за милосърдни сестри и участва на фронтовата линия. Избрана е за член на Австро-унгарския червен

кръст и става сътрудник на Международния комитет на Червения кръст в Женева. Жертвоготовна и състрадателна, тя се включва през 1905 г. в Руско-Японската война и е наградена с руския орден „Света Ана“ (който се равнява на кръст за храброст за цивилни).

Царицата на българите

След смъртта на съпругата си, Княгиня Мария Луиза, княз Фердинанд търси майка за четирите си деца. Княгиня Мария Павловна, която идва в България за откриването на паметника на Цар Освободител през август 1907 г., му препоръчва германската Княгиня Елеонора от Ройското херцогство, която е скромна, благородна и милосърдна. Сключването на брака е усложнено от факта, че князът е католик, а княгинята е протестантка. Католическата венчавка между Елеонора и Фердинанд се извършва на 28 февруари 1908 г. в църквата „Свети Августин“ в Кобург, а протестантската церемония – на 1 март в замъка Остерщайн. Фердинанд и Елеонора пристигат в България с обикновен пътнически кораб по Дунав и слизат в Русе. Княгинята идва само с няколко сандъка лични вещи и с рояла си, който и до днес краси двореца Евксиновград. Тя приема титлата „княгиня на българите“, а след обявяване Независимостта на България на 22 септември 1908 – става „царица на българите“ и изцяло посвещава живота си на България. Личният ѝ девиз е „Вярност и постоянство“. „Тя е висока,

стройна, кестенява със силен глас. Знае всички езици и познава цяла Европа. Говори свободно руски и е с абсолютно международен манталитет. Произлиза от почтен патриархален род и няма стотинка. Разполага с 2 000 марки рента, отличава се с простота, няма слабост към лукса, обича хигиената, голите стени и отворените прозорци“, пише за нея граф де Бурбулон, съветник и приятел на Фердинанд. Стъпвайки на българска земя, Елеонора веднага поема грижите за младите князе и княгини и бързо печели любовта на българите, след като дава събраните за сватбения ѝ подарък от българския народ пари за изграждането на нова сграда на детски морски санаториум край Варна. Тя се посвещава на Българския червен кръст, чийто патрон е; основава, ръководи и работи в редица благотворителни съюзи и организации. През 1910 г. по нейна инициатива със заповед на Министерството на народното просвещение е създаден фонд „Царица Елеонора“, който събира средства за институтите за глухи и слепи деца. Същата година създава дружеството „Самарянка“ за подготовка на доброволки за медицинска помощ по време на войни; основава и еврейското сиропиталище, което продължава да съществува и през годините на Втората световна война. „Да си царица е служба като всяка друга: чиновник във Външното министерство, началник на пожарната команда или възпитател на деца с

увредено зрение. Пък и царицата е такава само в Двореца“ – казва Елеонора.

С Височайша заповед № 327 от 9 август 1912 г. царицата е назначена за шеф на 24-и Черноморски полк, който оттогава носи нейното име. По време на Първата балканска война (1912 – 1913) е зачислена в редовната армия с чин полковник. Тя обучава 300 самарянки, които заминават за фронта през 1912 г. По време на Войните за национално обединение на българския народ (1912 – 1918 г.) Елеонора е милосърдна сестра на фронта. Работи в болниците в Лозенград, Свиленград и Булаир, отива и в обсадения Одрин, където върлува холера. Царицата-войн дарява бойното знаме на българското Македоно-Одринско опълчение. През 1912 година е наградена в Берлин с орден „Луиза-1814“ за изключителни заслуги в сферата на милосърдието и благотворителността. По време на Междусъюзническата война при битката с гръцката армия за Кресненския пролом успява да спаси полева болница с 400 ранени, рискувайки живота си. В София и Пловдив, а през 1913 година и в Кюстендил, са разположени болници с 400 легла, издържани с лични средства на царицата.

Тя дарява големи суми от личния си фонд на Дружеството за борба с туберкулозата, на Съюза за благотворителност по време на войната, на дружеството „Самарянка“. С финансовата ѝ помощ се откриват болници, сестрински училища, сиропиталища, ученически трапезарии. Царицата дарява 30 000 лева за основаването на интерната за слепи и глухонеме деца .

Голяма е заслугата ѝ за запазване на уникалната Боянска църква с фреските на Севастократор Калоян и Севастократорица Десислава. Местните жители искали да разрушат църквата през пролетта на 1912 г. , за да си построят по-голям храм, но Царицата я спасява. Тя продава едно от най-ценните си фамилни бижута – триредово перлено колие, подарено от баба ѝ по майчина линия – френската херцогиня Роан и купува парцел за строеж на нова

Българското царско семейство

църква, а в Боянската църква започват реставрационни дейности. Нейният международен апел за помощ на родината ѝ и за бежанците от Македония и Тракия трогва през 1913 г. хиляди хора в Европа и Америка. Царица Елеонора заболява тежко на фронта по време на Първата световна война. През 1915 г. тя е поканена от президента Томас Удроу Уилсън да посети Съединените щати, но на път за Хамбург здравето ѝ се влошава и постъпва в клиника. Претърпява няколко операции и умира на 12 септември 1917 г. в килията на манастира „Свети Димитър“ край двореца Евксиноград. По нейно желание

тленните ѝ останки са положени в скромен гроб до южната стена на Боянската църква. Последната воля на Елеонора Българска е нейните лични средства и много от вещите ѝ да бъдат дадени на благотворителни организации и на Червения кръст. Оцелели благодарение на нейните грижи и на грижите на обучените от нея сестри, всяка година се събират на поклонение на гроба до 1944 г. По време на социализма гробът ѝ е осквернен, а надгробният паметник - премахнат. Възстановен е едва през деведесетте години на миналия век.

Мария Захариева

Снимки: архив

Будапещенска приказка, наречена Весела

Сградата на Унгарския парламент

- Добър вечер! Добре дошли в Будапеща! Казвам се Весела и ще имам удоволствието да бъда ваша екскурзоводка в унгарската столица. Мек, благ женски глас гали ушите и приковава вниманието. Неговата стопанка е застанала права до шофьора, с лице към нас, с микрофон в ръка и чаровно се усмихва. Плъзгам професионален мъжки поглед: красива жена на неопределена средна възраст, ведро, интелигентно и одухотворено лице, изискано облекло, извинява се, че ѝ се налага да седне и че ще е с гръб към слушателите си, усмихва се, сяда и за кой ли път подхваща разказа си. Потегляме. Автобусът се носи по широки булеварди сред шпалир от ярко осветени импозантни сгради във всякакъв стил - от класицизъм през неоренесанс и псевдобарок, до сецесион и модернизъм. Слушам разсеяно имена и дати, най-вече се наслаждавам на мекия и нежен глас на Весела. Колкото повече се заслушвам, толкова

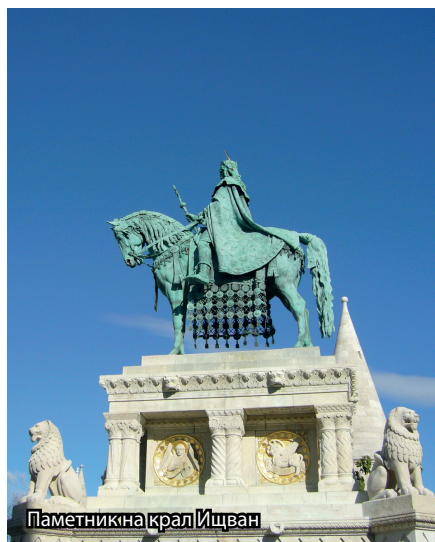
съм все по-впечатлен. Досега не ми се е случвало някой така красиво и галовно да разказва на богат литературен български език. Така се изразяват главно литераторите от втората половина на миналия век, помислих си. По всички екскурзоводски правила започва с общите данни и историята на града. Не се и опитвам да ги запомня – знам, че утре, по време на пешеходната обиколка на града непременно някъде ще ни предлагат книжка за Будапеща на български език. Ще си я купя, ще си я прочета на спокойствие и ще се опитам да включа в настоящия текст това, което всеки любознателен турист иска да знае. Така и правя.

Градът е разположен на двата бряга на река Дунав по протежение от 30 километра и заема площ около 550 квадратни километра. Населението му възлиза на милион и 750 хиляди жители, с предградията надхвърля два милиона. В този си вид съ-

ществува от 1873 година, сиреч по времето на Хабсбургите и Австро-Унгарската империя. Възниква от обединяването на три града - Пеща на източния бряг и Буда, и Обуда, от източния бряг на реката, където са разположени Кралският дворец и историческият хълм Гелерт. Оттук и сегашното му име – Буда-Пеща. На места водите на Дунава се разделят, отново се събират и така образуват 8 острова. Най-големият и най-хубавият се нарича Маргарет с дължина два километра и половина и площ около хиляда квадратни метра. Осем моста, от които два железопътни, прехвърлят елегантна снага над водите на Дунава. Строени са главно през 19-ти и 20-ти век. Всеки един от тях завладява със своята импозантност и неповторимост, истински шедеври на световното строителство и архитектура. Архитектурата е главният завладяващ облик на унгарската столица. Първата ни среща с нея, обогатена

от гальовния разказ на нашата екскурзоводка, стана от автобуса във вечерните часове. Разположили сме се ние с Татяна на седалката зад шофьора, най-добрата позиция за възприемане на околната панорама и за фотографиране, въртим глава ту на ляво, ту на дясно. Моята половинка не може да откъсне очи от просторните широки булеварди и от елегантните импозантни сгради, и без да пропуска казаните подробности от нашата екскурзоводка, снима ли снима. Аз не се заслушвах в тях, поглъщах и попивах всяко нейно слово като музикална партитура, изненадан от точни, метафорични и образни изрази с пъстрота, каквато отдавна не съм срещал. Неволно сравнявам как ние показваме Прага и как това става в Будапеща. Кралицата на Дунава трябва да се види най-напред с автобус – нещо, което ние в Прага не можем да предложим на нашите гости, следва пешеходна разходка и запознаване със забележителните паметници на културата в града. И непременно, задължително, нощна разходка по водите на тихия син Дунав.

Ние започнахме с най-впечатляващото – нощна разходка с кораб. След около часовата обиколка по широките булеварди и площади, носещи символични имена или такива на ярки личности от унгарската история, спираме на пристан, от който ще започне нашата „нощна приказка“, както я нарече Весела. Преди да се качим на кораба обаче вниманието ни бе насочено към нещо, от което настръхвам в буквалния смисъл на този глагол: метални обувки, наредени покрай ръба на пристана. Тъжен и невероятно въздействащ паметник, напомнящ трагедията на будапещенските евреи по време на Втората световна война. Около една трета от двестахилядното еврейско население на Будапеща е избито в нацисткия геноцид по време на окупацията на града от Германия през 1944 г. „Обувките по брега на Дунав“ - така е наречен мемоарът, открит през април 2005 г. и представляващ 60 чифта изоставени обувки от чугун, различни по размер и форма, мъж-

Паметник на крал Ищван

ки, дамски, дори и детски, подредени на кея. През мразовитата зима на декември 1944-та нацистите заповядали на група арестувани евреи да се съблекат голи, да си свалят обувките (ценна стока в годините на световната война!) и ги разстреляли от упор, на брега на реката. Телата на жертвите падали в носещите се води и били отнесени от течението, останали само обувките. Тъжен разказ, който Весела привърши с болезненото сравнение, че за някои изчадия чифт обувки имат по-голяма стойност от човешкия живот. Накратко припомням и нещичко от историята на града, описана в споменатата книжка – най-вече защото се споменава и България. Началото е римският град Аквинкум, основан около 89 г. Първоначално военен лагер, Аквинкум постепенно се превръща във важен търговски център. От 106 година до края на IV век той е столица на провинция Долна Панония. Римляните изграждат пътища, амфитеатри, бани и жилища с подово отопление. (Апропо, Будапеща е европейската столица с най-много минерални термални води – 123 извора според Гугъл!) Днес Аквинкум е най-известният и добре запазен римски археологически обект в Унгария, превърнат в музей с открита и закрыта част. След IV век Аквинкум последователно е под властта на хуните и гепидите, а от средата на VI век – в Аварския хаганат. В началото на IX век е завладян от Франкската империя, а през 829 година – от България!

В края на IX век Панония е завла-

дана от маджарите, които столетие по-късно основават тук Унгарското кралство. Буда, където през 1247 година са построени градски стени и кралски замък за защита от монголите, става столица на Унгария през 1361 година. Завладяването на по-голямата част от Унгария от османците спира растежа на града. Пеща е превзета през 1526 г., а Буда през 1541 г. През 1686 г. австрийските Хабсбурги освобождават днешните будапещенски градове и ги присъединяват към своята империя. През 18 и 19 век най-бързо се развива Пеща, която от 1723 г. е административен център на унгарското кралство. През 1800 г. Пеща е по-голяма от Буда и наброява 600 000 души.

Градът е окончателно обединен от автономното унгарско правителство след образуването на Австро-Унгария от 1867 г. през 1873 г. и към края на 19 век населението на Будапеща е около 730 000 души.

След създаването на Унгария през 1918 година, Будапеща става нейна столица и през 1930 г. вече наброява над 1 милион жители. През Втората световна война градът понася тежки разрушения по време на светската обсада през зимата на 1945 г., както и от кървавото потушаване на народното въстание от 1956 г. До тук с историята.

Качваме се на кораба, всеки взема по чаша бяло шампанско и се пръскаме по горната палуба. В салона остава само Весела, чийто мелодичен глас изпълва целия кораб. Започнала е своята нощна будапещенска приказка за всичко, което виждахме, потънало в светлина, по двата бряга на Дунава. Не липсват и принцове и принцеси! Всеки слуша с внимание, отпива от виното, оставя си чашата и снима ли снима. Като турист аз се отличавам с професионалната си деформация – не мога спокойно и концентрирано да слушам разказите на колегите си. Не се и опитвам да запомня имена на обекти, подробности, дати, имена. Всичко възприемам единствено емоционално. Неволно сравнявам видяното и начина, по който е показано, с Прага и с моите си екскурзоводски хватки. Още по пътя

Поглед към Парламента

до пристана отбелязах за себе си, че Весела е абсолютен професионалист от най-висока класа. Сега тя сочеше и разказваше за мостовете, под които плавахме, за сградите от двете страни на реката, сгъсени или извисени в мрака, ала с артистично осветени фасади. Не помня подробности. Знаех, че ще си купя книжка и там, прелиствайки я, ще обогатя познанията си. Можех и сега да добавя нещичко от нея като например, че на десния бряг доминира хълмът Гелерт със своята Статуя на свободата, с Цитаделата и скулптурата на „Св. Гелерт“. Северно от него е разположен импозантният Кралски дворец, заобиколен от каменна стена, а малко по-нататък се издигат кулите на Рибарския бастион и на храма „Св. Матияш“, допълнени от съвременна сграда на хотел Хилтън - първо завоевание на световноизвестната верига в някогашния социалистически лагер. Доминантата на левия бряг на Дунав е сградата на Парламента – уникално постижение на световната архитектура, една от емблемите на Будапеща. Построена в неоготически стил по плановете на Имре Щайндл. Строежът започва през 1885 г. и е завършен през 1904 г. В строежа са участвали хиляди работници; използвани са 40 милиона тухли, половин милион плочи от мекваровик и 40 кг злато. Монументалното здание е с дължина 268 м и широчина 123 м. Интериорът включва 10 двора, 13 пътнически и товарни асансьора, 27 порти, 29 стълбища и 691 стаи и повече от 200 сервизни помещения. Със своята височина от

96 метра, това е една от най-високите сгради в Будапеща. Фасадата е украсена с 242 скулптори на унгарски и трансилвански владетели и на известни военни мъже. Наслаждавах се на нежния, галовен глас на Весела, на невероятната образност на изказа ѝ, пропит с нескритата ѝ обич към града, в който я бе довела любовта и където бе свила семейно гнездо с две пораснали вече деца. Помня само как с леко приповдигната поетичност тя разказваше, използвайки дори позабравени и от мен образи, метафори и сравнения от богатството на българския език. Слушах с повишено внимание, възхищавах се на всяка фраза, на всяко образно попадение и си мислех: „Това момиче трябва да е поет!“ Да не говорим за Татяна! Тя бе твърдо убедена, че Весела е поетеса и вълшебница.

Опиянени от магическото слово на Весела не изтрезняхме и на другия ден. Този път не плавахме, а ту се возехме с автобуса, ту крачехме. Естествено, съпровождани от новата ни приятелка и нейния необичаен разказ. Видяхме всички включени в класическата пешеходна обиколка обекти. Само ще ги изброя, а вие, които не сте били в Будапеща, за подробности знаете кого да търсите, а посетите ли я, непременно си купете споменатата книжка. Та отблизо видяхме: Площада на героите, замъка Вайдахуняд, къпалнята „Сечени“, Рибарския бастион, църквата „Свети Матияш“, градските Хали. А, да не забравя: предишната вечер пихме от скъпа по-скъпа чаша вино в кафе „Ню Йорк“. Чакахме на опашка, за да попаднем в невяротен, неописуем, разточителен необароков интериор – нещо между католически храм и хабсбургска опера!

Споменах Хабсбургите. Често се обсъждат и сравняват трите столици на тяхната империя. Отговорът на въпроса коя е най-красива, най-хубава не е еднозначен. Най-точно би трябвало да се каже, че всяка е красива по своему. Прага е интимна, Виена - аристократична, Будапеща - импозантна. Ако пък попитат мен какво най-много ми е харесало в унгарската столица, категорично ще кажа: Весела и нейната лирично-романтична будапещенска приказка... Та така ...

Васил Самоковлиев

Нощна Будапеща

Снимки: личен архив на Васил Самоковлиев

Дворцовият комплекс „Врана“

Дворцовият комплекс „Врана“ (известен при социализма като „Враня“) е бил един от резиденциите на българските владетели по време на Третото българско царство. Той се намира в покрайнините на София и вече няколко години е достъпен за посещения.

Историята на двореца и парка датират от преди Освобождението. Тогава на негово място се е намирал чифликът „Чардаклия“, чийто собственик е тогавашният турски управител на София Осман паша. По време на Руско-турската освободителна война синовете му избягват, отнасяйки със себе си семейните скъпоценности. През 1879 г. заможният българин хаджи Боне Петров го купува за 500 турски лири. Приблизително 20 години по-късно княз Фердинанд проявява интерес към имота и през 90-те години на няколко пъти кани хаджи Боне Петров в двореца си, за да го убеди да му го продаде. Поради финансови причини собственикът е принуден да ипотекира имота си пред Българска народна банка, която след смъртта му го обявява за продан, за да покрие дълговете му. На публичния търг, проведен се на 18 ноември 1898 г., участват Народната банка, богатите софийски bankerски фамилии Ешкенази и Леви, както и придворният аптекар на княз Фердинанд д-р Никола Странски. Именно той спечелва търга, купувайки имота за 56 000 златни лева и само след няколко дни препродава имота на българския княз. Първоначалният замисъл на Фер-

динанд е бил да превърне мястото в ловно стопанство, затова и първите построени сгради в него са вила и конюшни. Впоследствие, след като изкупува и околните поземлени участъци, той го преустройва в дворецов комплекс. Българският княз решава да нарече имението на първата птичка, кацнала на покрива на двореца. След като върху него накацали няколко врани, дворецът и паркът се сдобиват с името „Врана.“

Обиколката на дворецовия комплекс започва от езерото с лилиите, което е създадено през 1909 г. Един от най-интересните растителни видове в него е стигащата два метра в диаметър гигантска водна лилия. Наоколо са засадени разнообразни дървесни видове, сред които 8 мури и т. нар. амброво дърво, чиито листа удивително приличат на звездички, които се обагрят в най-различни цветове през есента. В близост до езерото е разположен алпинеумът „Далем“, построен през 1903 г. по проект на опитния градинар от мюнхенската ботаническа градина „Далем“ Йохан Келерер, който впоследствие изгражда и алпинеума срещу Софийския университет. Твърди се, че за докарването на камъни за алпинеума на парка е

била построена специална теснолинейка, която свързва дворецовия комплекс с Казичене. Наред с това се внася голям брой водна и високопланинска растителност от всички краища на Балканския полуостров. Алпинеумът се състои от три части – връх Фердинанд, Пирин и Драгоман. След време алпинеумът се сдобива с прозвището „сенчестия“ заради израсналите около него дървета, които го скриват, и затова се налага да се засадят сенколюбиви растения.

Непосредствено до алпинеума е поставена паметна плоча на мястото, където след преврата на 9. 9. 1944 г. са пренесени останките на цар Борис III от Рилския манастир и са поставени в параклис. След като царското семейство напуска страната, параклисът е взривен. Именно тук през 1993 г. е открита стъкленницата със сърцето на царя.

Между езерото и алпинеума се намира бунгалото на бившия комунистически лидер Георги Димитров. То представлява малка, едноетажна дървена къщичка, в която той се настанява веднага след изгонването на царското семейство от България през 1946 г. Вътрешността на къщичката все още не е реставрирана и не е достъпна за посетители.

Безспорно, най-интересната част от бившето царско имение е самият дворец. Той е построен по проект на известния български архитект Никола Лазаров (1870-1942), завършил образованието си във Франция като царски стипендиант. Царското имение се състои от парк с площ 950 дка, стопанство от около 1000 дка и дворецов комплекс, който включва две сгради – Стар и Нов дворец, построени съответно през 1904 и 1912 г.

Старият дворец е построен като двуетажна ловна хижа по проект на австрийски архитект. За закупуването на цялата площ, оформянето на парка и построяването на двореца цар Фердинанд използва средства

Снимка: Деница Проданова

от гражданската си листа и заем в размер на 3 млн. златни франка от Русия през 1911-1912 г. Архитектурният стил на двореца е умела комбинация между европейска дворцова архитектура, неовизантийски стил, българска възрожденска традиция и някои елементи от сецесиона. Например, в някои части от двореца се „усеща“ влиянието на Стария Пловдив, старата българска столица Велико Търново и Рилския манастир. Интериорът е интересен с дърворезбования си таван, дело на дебърски майстори, позлатената дъбова ламперия, вътрешните колони, изработени в италиански стил. Столовата е подарък от руския император Николай II по случай пълнолетието на прес-

толонаследника княз Борис Търновски, който е негов кръщелник. Тя е изработена от бреза, докарана от руската област Карелия, дело на изпратени от Русия майстори. Последната спирка от разходката из дворецовия комплекс са царските конюшни, където са се отглеждали два индийски слона. Докарването им в София през 1912 г. представлява истинско зрелище за софиянци – мъжкят е докаран с кола, а женската е доведена „пеша“ по днешното Цариградско шосе. По време на Втората световна война в резултат от бомбардировките голяма част от двореца е разрушена. След премахването на монархията през 1946 г. и принудителното заминаване на царското семейство

от страната, дворецът се ползва от Георги Димитров, Васил Коларов, Вълко Червенков и други висши партийни функционери. През 1998 г. дворецовият комплекс е върнат на Симеон II и сестра му Мария Луиза, които го даряват на Столична община с правото да го стопанисва при условие да бъде отворен за посещение. Едва през лятото на 2013 г. дворецът и паркът отварят врати за посетители. Предвижда се в двореца да се открие царски музей, в който да бъдат изложени експонати, свързани с Третото българско царство.

Д-р Красимира Мархалева

Варшава – книга на бурната полска история

Небостъргачи осейват полската столица

лъскави небостъргачи, чисти улици и булеварди, уреден градски транспорт, усмихнати и гостоприемни хора, огромни зелени паркове, кина и театри – всичко това е само една малка част от визията на модерната полска столица. Зад кулисите на

целия този лукс и блясък обаче е скрита много история. Днес този модерен град е магнит не само за туристи, но и за много млади хора, предпочели да завършат образованието си тук. В цялата тази пъстрота се впихахме и ние – любителите на пътешествията, членовете на Българския културно-просветен клуб в Острава.

Още щом влязохме в централната част на града пред нас се извиси часовниковата кула, или както още я наричат - полския „Емпайърстейт билдинг“. Това е най-високата сграда в Полша, построена през 1952 – 1955 г. от руския архитект Лев Рудниев. Поради интересната си архитектура, от който и ъгъл да бъде погледната, тя изглежда различно. Колкото и да не ни се вярва, в нея са ситуирани повече от 3000 помещения - сред тях са библиотеки, музеи, театри, кино, дори университет и изненадващо там е и Полската академия на науките. Лъскаво, съвременно, модерно... Двореца на културата впитва в себе си много средновековни елементи, заимствани от двореците в Краков и в същото време много наподобява сградите в Москва. Тя е подарък за жителите на Варшава от народите на СССР. Височината ѝ достига внушителните

231 м, като в нея са вложени 40 млн. тухли. И понеже историята помни... Този символ на съветското господство и днес продължава да провокира крайни реакции – от възхищение до желание за неговото събаряне. Сринат почти до основи по време на Втората световна война, днес полският „Манхатън“, или както още го наричат „градът - феникс“, е един от градовете с най-много небостъргачи в Източна Европа, и спокойно може да се конкурира с тези в старите европейски столици. Макар че не са толкова високи като тези в Западна Европа и други части на света, когато човек се изкачи на последния им етаж и под него останат само облаците, гледката е същата като тази в Шанхай, Ню Йорк или Дубай...

В пълна противоположност на новото и динамичното се явява старата част, където времето сякаш е спряло. Наситен с туристи от всички краища на света, кафенетата и ресторантите на Стария град са винаги пълни. Независимо че полската кухня има много общо с френската и италианската, няма как да не се похвали с традиционно признатото си ястие „кълбаса“ - пушен колбас с дим от хвойна и плодови дръвчета. Освен че познават и сармите, пол-

ските кулини се славят като изкусни майстори в областта на пушените филета, шунки и бекони.

Традиционно обядят при поляците е около 14 часа. Освен ястията от месо, те обожават и десертите, затова и не са много по диетите. Маковъец, бабка, пандишпан и чийзкейк са едни от любимите им, които се явяват виртуозен завършек на обяда.

Освен традиционните напитки чай, кафе, мляко, сироп от плодове и мътеница, водката, дестилирана от ръж, е възприета като национална напитка.

Едно от най-хубавите зелени места, с ослепителни езера и неокласическия Дворец на водата, е паркът Лажински. Тук е и монументът на Шопен с езерото пред него, където запечатват спомените си много влюбени двойки.

Независимо по кое време на годината сме във Варшава, дворецът Виланов (Pałac w Wilanowie) винаги е пълен с посетители. Построен в края на XVII век от крал Ян III Собиески и разширяван от други владетели, с прилежащия си парк, той е един от най-ценните паметници на полската национална култура. Изграден в бароков стил, обновен след войната, през 1962г. той е отворен за посетители.

На входа на стария град, построен от тухли и дълъг 90 м, е разположен Кралският дворец (Zamek Królewski w Warszawie) - официалната резиденция на полските монарси. На всеки край на фасадата има квадратна кула с копие отгоре. Кулата Сигизмунд е разположена по средата на основната фасада. Днес Кралският дворец е исторически и национален паметник и много от официалните визити се провеждат в него.

Основан в края на XIII и началото на XIV век, площадът на Стария град - Rynek Starego Miasta, е един от най-красивите площади във Варшава. На него се провеждат всички празненства. Централната му част е била оградена с крепостна стена, унищожена през 1817 г., а през 1944 г. старият град е напълно унищожен. След Втората световна война всички сгради в района са възстановени и

Хотел „Мариот“, известен още като LOT Tower – едно от най-високите здания във Варшава

съвпадат с оригинала им от XVII и XVIII век.

Стара легенда разказва, че в мазетата на сградите, намиращи се по едната страна на улица Декерт, на ъгъла на Кржве Коло, живеел базилик. Той охранявал съкровищата, оставени някога в този район от старата част на Варшава, и всеки човек, който се опитвал да достигне до тях, бивал убиван от погледа на базилика, който превръщал хората в камък. Той е победен от скитащ шивач, който показва на чудовището огледало. Базиликът се вкаменява от собствения си външен вид. Днес на фасадата на сградата има снимка на базилика, която е символ на известен ресторант в града.

Една от общо трите катедрали в града – Св. Йоан (Katedra św. Jana) - основната църква на варшавската епархия, част от списъка на ЮНЕСКО, издигната през XIV в., е една от най-старите в града и един от националните пантеони на Полша. В нея са се извършвали коронации и погребения на много дюкове на Мазовия. В страничното крило на храма се пазят криптите на няколко видни дюка.

Сред множеството забележителности е историческият музей, разположен в три двора и няколко градски къщи, реставрирани след войната. В него се пази историята на града от създаването му до днешни времена. В музея може да се види документален филм за столицата в периода от 1939 до 1945г.

Единственият в Полша биографичен музей, посветен на откривателя на полоний и радий, е този на Мария Склодовска-Кюри - известна с откритията си за радиоактивността.

Нобеловата лауреатка прекарва детството си във Варшава и напуска полската столица на 24-годишна възраст, за да продължи обучението си в Париж. Къщата-музей, в която прекарва детските си години, е доста скромна – състои се от 2 стаи, в които са изложени нейни лични вещи, снимки, писма, книги, модели на реактор и минерали. Мария Кюри е първият човек в историята, печелил две Нобелови награди в две различни области на науката – физика и химия, и първата преподавателка в Сорбоната. През 1903 г. получава признанието си в областта на физиката за проучванията си върху радиацията, а през 1911 г. я награждават с Нобел за химия за откриването на радия и полония. След смъртта на съпруга ѝ Пиер Кюри Сорбоната я назначава за първата жена професор в престижното учебно заведение. Тя е и единствената жена, погребана в парижкия Пантеон заради собствените си заслуги. На фона на множеството пожънати успехи Мария Кюри е убедена, че „Животът не е лесен за нито един от нас. Но какво от това? Трябва да бъдем постоянни и най – вече да имаме увереност в самите себе си. Да повярваме, че ни е бил направен подарък, за който трябва да се погрижим.“

В този голям космополитен град, винаги има какво да види и какво ново да се научи. Във Варшава туристите могат да посетят множество интересни музеи, галерии, паметници и да се насладят на тишината и спокойствието в огромните зелени паркове.

Минка Атанасова

Снимки: Минка Атанасова

Абонамент

Интересува ли ви животът на българите в Чехия, България и в целия свят?

Абонирайте се за списание „Българи“, подкрепете своето българско списание! „Българи“ е едно от най-представителните списания на българската общност.

Годишният абонамент за 6 броя е само 180 Kč. Пощенските услуги поема сдружение „Възраждане“. Средствата можете да изпратите на сметката на сдружението **1962160309/0800** или по пощата на адрес: o.s. Vazraždane, Vocelova 3, 120 00 Praha 2.

Обадете ни се на GSM 777 196 322 или ни пишете на e-mail bulgari@atlas.cz

За контакти: o.s. Vazraždane Vocelova 602/3, 120 00 Praha 2 Тел.: +420 777 196 322 bulgari@atlas.cz, www.bulgari.eu

Българи брой 5-6 /2017

Издател: Гражданско сдружение „Възраждане“, Voceľova 3, 120 00 Praha 2

Адрес на редакцията: Voceľova 3, 120 00 Praha 2

„Българи“ излиза с финансовата подкрепа на Министерството на културата на Чешката република

Регистрационен номер в Министерството на културата на Чешката република: E 13282

Главен редактор: Мария Захариева

Редакционен екип: д-р Красимира Мархолева, Васил Самоковлиев

Сътрудници: Снежана Таскова, Пламен Тотев, д-р Тая Янкова, Стефан Кисьов, Даниела Горчева, Таяна Борисова, Минка Атанасова, Борислав Гърдев, Богдан Дичев, Раиса Андонова-Щурм, Златна Костова, Румяна Кирилова, Пенка Калинкова, Красимир Проданов, Деница Проданова

Дизайн: Станил Станчев

Година 16, брой 5-6/2017

e-mail: bulgari@atlas.cz
www.bulgari.eu

Печат: Tiskárna Libertas, a.s.
Дадено за печат: 22.12.2017

Цена: 60 крони
Годишен абонамент: 180 крони

Всички права запазени

Това издание или отделни негови части не могат да бъдат размножавани, публикувани и/или предавани по електронен, механичен, фотокопирен или друг начин, както и въвеждани в информационни системи, включително компютърни, без изрично писмено съгласие от издателя – Vazraždane

Bulgari

Periodikum bulharske menšiny v Česke republice
Časopis je vydáván s finanční podporou Ministerstva kultury České republiky

Bulgari 5-6/2017

Adresa redakce a tel. spojení:
Vocelova 3, 120 00 Praha 2
221 419 838, 777 196 322
bulgari@atlas.cz, www.bulgari.eu

Ročník XVI
Periodicita: 6
Náklad: 600 výtisků
Místo vydávání: Praha
Číslo vydání: 5-6/2017
Den vydání: 29.12.2017
Evidenční číslo: MK ČR 13282
Vydavatel: Vazraždane, Vocelova 3
120 00 Praha 2, IČO 26544229

„Българи“, списание за българите в Чехия

„Възраждане“ „Българи“ Абонамент Фото галерия Връзки

Архивни броеве

- 2005 година
- 2006 година
- 2007 година
- 2008 година
- 2009 година
- 2010 година
- 2011 година
- 2012 година
- 2013 година
- 2014 година
- 2015 година
- 2016 година
- 2017 година

„Българи“ 2017, брой 2
„Българи“ 2017, брой 3
„Българи“ 2017, брой 4

Списание „Българи“

Посетете интернет страницата на гражданско сдружение „Възраждане“ и на списание „Българи“ www.bulgari.eu Facebook: [Bulgari Vazrazhdane](https://www.facebook.com/BulgariVazrazhdane)

БЪЛГАРСКО УЧИЛИЩЕ „Д-р Петър Берон“ – ПРАГА ШАНС ЗА ВАШИТЕ ДЕЦА

БСОУ „Д-р Петър Берон“

НАЧАЛО НОВИНИ ПРИЕМ ИСТОРИЯ ГАЛЕРИЯ ЗА УЧИЛИЩЕТО КОНТАКТИ ПОЛЕЗНИ ВРЪЗКИ

www.bgschool.eu

Снимки на стр.63: Здравка Славова

На стр. 64 – Снежна София. Снимка: Асен Зидаров,

*Сдружение „Възраждане“
Коледен концерт - Рудолдфинум, 11.12.2017 г.*

